

Версия: Финална към 23.01.2026 г.

Доклад за анализ на регионалните потребности

Регион по NUTS 2: **BG33**

Проект: DIALOGUE (BSB01104)

Доклад: Анализ на регионалните потребности

1.0 Резюме и въведение

1.1. Резюме

Системата за научни изследвания и иновации (НИИ) на България бележи важен напредък през последните години. (European Commission: Directorate-General for Research and Innovation, 2024). Въпреки това, въздействието на ключови структурни и системни предизвикателства класифицират страната като „Нововъзникващ иноватор“ в Европейското иновационно табло, с резултат от 46% от средното за ЕС (*нак там*) и слаби резултати в областта на патентоването и валоризацията на знания, сътрудничеството между индустрията и науката и комерсиализацията на резултатите от научните изследвания.

Българската система за научни изследвания и иновации се характеризира с трайна структурна фрагментация и недостатъчно финансиране, като и двата фактора значително възпрепятстват цялостното ѝ представяне и въздействие (European Commission: Directorate-General for Research and Innovation, 2025). Историческият модел, при който академичните научноизследователски институти доминират, а висшите училища (ВУ) имат значително по-слаби функции по НИРД, може да е един от определящите фактори за представянето на българската научна система (*нак там*). Обособеността на университетите отразява ограничената изследователска функция на висшите училища, които са насочени основно към преподаване и до голяма степен нямат връзка с интензивна изследователска дейност. Финансовата нестабилност задълбочава тези проблеми. Европейските структурни и инвестиционни фондове (ЕСИФ), заедно с

европейските изследователски програми и чуждестранните инвестиции, осигуряват около 40% от финансирането за НИРД в България. Тази зависимост създава непредвидими цикли, които възпрепятстват дългосрочното планиране и стабилността. Многобройните, предимно конкурентни, национални инструменти за финансиране с малки бюджети допринасят повече за фрагментацията, отколкото за консолидацията.

Фрагментацията в управлението прибавя допълнително ниво на сложност. Разпределението на отговорностите между министерствата, допълнително усложнено от прилагането на европейските структурни фондове чрез отделни органи, ограничава ефективността на политиките в областта на научните изследвания и иновациите. Това е довело до фрагментирани нормативни рамки и организационни несъответствия, които намаляват съгласуваността на политиките.

Основни констатации:

- България е класифицирана като „нововъзникващ иноватор“ в рамките на ЕС, но остава под средното за ЕС ниво по повечето иновационни показатели. Североизточният регион (BG33) попада в същата категория, като същевременно показва по-добри резултати от средните за страната в области като заявки за търговски марки, заявки за дизайни и разходи за неизследователски иновации.
- Новият Закон за насърчаване на научните изследвания и иновациите (2024/25 г.) и Иновационната стратегия за интелигентна специализация (ИСИС) 2021–2027 г. имат за цел да подобрят иновационната екосистема чрез засилване на националната подкрепа, насърчаване на по-силни връзки между академичните среди и бизнеса и насърчаване на регионалната интелигентна специализация. България активно участва в европейски програми за НИРД (напр. „Хоризонт Европа“), отчитайки значителен брой успешно изпълнени проекти и привлечено съществено финансиране; въпреки това представянето на регион BG33 изостава в сравнение със столичния регион.
- Различни инициативи, свързани с ЕС (като Европейския институт за иновации и технологии, структурните фондове и иновационните хъбове), стават все по-активни в подкрепата на стартиращи предприятия и технологични проекти. Въпреки това продължава да съществува сериозна пропаст между науката и бизнеса, отразяваща се в ограничен трансфер на технологии и слаба комерсиализация на академичните изследвания.
- Въпреки наличието на значителен брой организации на гражданското общество

(НПО), тяхното участие в иновационната екосистема остава фрагментирано и е предимно ограничено до участие в консултации и мониторинг на програми и внедрени продукти, с едва незначително участие в самите процеси на разработване и внедряване на иновации.

- Предизвикателствата пред човешкия капитал — като намаляването на броя на докторантите и ниското участие на възрастните в ученето през целия живот — продължават да ограничават иновационния капацитет както на страната, така и на нейните региони.

Стратегически възможности

Настоящият доклад идентифицира пет области с висок потенциал за трансгранично сътрудничество с Турция и Румъния, насочени специално към финансиране по линия на „Хоризонт Европа“ на EC (WIDERA, EIE) и Interreg:

- Агротехнологии и устойчивост на климата: Междурегионална мрежа за координирани действия в областта на устойчивото земеделие и адаптацията към климата;
- Творчески и рекреативни индустрии: създаване на Трансграничен център за високи постижения в областта на творческите и рекреативните индустрии (с интегриран хъб за дигитализация);
- ИТ и дигитализация: 1) Създаване на Трансграничен хъб за изследвания в областта на дигитализацията, консултации и изграждане на умения и 2) разработване на Интерактивна карта за иновации в Черноморския регион за съвместно създаване и осъществяване на партньорства;
- Социални иновации Създаване на хъб за социални иновации и приобщаваща заетост.

1.2. Контекст на проекта и цел на доклада

Настоящият документ е разработен в рамките на BSB 1104 „Диалог за иновации и по-добро управление“ проект, който се финансира по програма INTERREG NEXT „Черноморски басейн“ 2021 - 2027.

Основната цел на проекта е да засили иновационния капацитет на Турция, България и Румъния чрез насърчаване на по-силно сътрудничество между публичните институции, академичните среди, частния сектор и гражданското общество.

Чрез този проект партньорството цели да:

1. Създаде устойчива **„Черноморска платформа за иновации“** за улесняване на текущото регионално сътрудничество.
2. Разработи механизми за активно включване на **гражданското общество** в политиките и процесите на вземане на решения в областта на иновациите.
3. Укрепи позицията на регионалните участници в международните мрежи за научни изследвания и иновации.

Настоящият документ играе ключова роля в това отношение. Неговата цел е да установи сравнима базова линия на регионалната иновационна екосистема в Североизточен регион BG 33 и да идентифицира конкретните потребности, пропуски и възможности за укрепване на Четворната спирала, с акцент върху участието на гражданското общество.

1.3. Методология

Двукомпонентна методология е използвана за настоящия доклад:

1. **Кабинетно проучване (преглед на литературата):** Анализ на документи на ЕС, национални и регионални политики, академични доклади и данни за иновационните резултати.
2. **Теренно проучване (анализ на заинтересованите страни):** Събиране на качествени данни от 11 полуструктурирани интервюта и 1 фокус група с ключови регионални участници от всичките четири „спирали“.

Съдържание

1.0 Резюме и въведение.....	1
2.0 Част 1: Проучване на документи – Базово състояние на иновационната екосистема ...	6
3.0 Част 2: Теренно проучване – Анализ на потребностите на заинтересованите страни...	1
4.0 Част 3: Синтез – Идентифицирани пропуски и възможности	20
5.0 Част 4: Заключение и ключови въпроси за политически доклад.....	37
Библиография	40
Приложения	42

2.0 Част 1: Кабинетно проучване: Базово състояние на иновационната екосистема

2.1. Национална и европейска рамка за иновационна политика и програми

Рамка на иновационната политика

През август 2023 г. българското Министерство на образованието и науката поиска подкрепа от Механизма за подкрепа на политики (PSM) на Европейската комисия за независим преглед на българската система за научни изследвания и иновации.

Докладът на експертната група показва, че българската система за научни изследвания и иновации е изправена пред трайни структурни и системни пречки, които ограничават нейната съгласуваност, ефективност и международно въздействие.

Основните идентифицирани предизвикателства са:

- ✓ фрагментация на научноизследователските организации;
- ✓ силна зависимост от външно (европейско) финансиране, което създава нестабилност и възпрепятства дългосрочното планиране, както и наличието на малки и разпокъсани национални конкурентни инструменти за финансиране, които допълнително задълбочават фрагментацията, вместо да насърчават консолидацията;
- ✓ фрагментирани рамки на управление с отговорности, разделени между различни министерства, включително отделно управление на европейските фондове, водещи до несъгласувани политики и организационни несъответствия;
- ✓ неефективна и слабо координирана система от национални звена за контакт, подпомагащи участието в европейски програми.

Основен приоритет сред осемте ключови препоръки за политики, предложени от експертната група на Механизма, е изграждането на съгласувана национална стратегия чрез ясно дефиниране на ролите на изследователските университети, техническите университети, професионалните висши училища и научноизследователските институти на Българската академия на науките и Селскостопанската академия. Тези роли следва да бъдат съобразени с националните научноизследователски приоритети и бъдещите потребности на пазара на труда, подкрепяйки консолидация „отдолу-нагоре“, водена от институционалните мисии и резултати.

Въз основа на препоръките България е започнала процес на реформи. Постигнат е известен напредък, но остава да се свърши още много.

2.1.1. Ключови стратегически рамки на ЕС: Национално съответствие с „Хоризонт Европа“, Програма „Цифрова Европа“ и Европейския зелен пакт.

Към датата на изготвяне на настоящия анализ действащата рамка на иновационната политика на България се определя от няколко ключови документа, включително *Национална стратегия за развитие на научните изследвания в Република България* (НСРНИРБ) 2017–2030 г., *Иновационна стратегия за интелигентна специализация* 2021–2027 г., както и *Национална пътна карта за научноизследователска инфраструктура* 2020–2027 г. Тези документи определят правната основа за разработване на политики и програми в областта на НИТИ и определят държавните министерства и агенции, участващи във формулирането на политиката за НИТИ. (European Commission: Directorate-General for Research and Innovation, 2025)

- **Национална програма за развитие БЪЛГАРИЯ 2030 (НПР БЪЛГАРИЯ 2030)** е стратегическият документ на най-високо ниво, който очертава визията и основните цели за развитието на България във всички държавни сектори и региони. Той описва приоритетните области за действие до 2030 г., включително техните подприоритети, очаквани резултати, източници на финансиране, индикативни бюджети и връзки с Целите за устойчиво развитие на ООН. Програмата определя три стратегически цели, които се изпълняват чрез пет оси на развитие и 13 национални приоритета (Министерски съвет на Р България, 2020). Те са:

- 1) Образование и умения
- 2) Наука и научна инфраструктура
- 3) Интелигентна индустрия
- 4) Кръгова и нисковъглеродна икономика
- 5) Чист въздух и биоразнообразие
- 6) Устойчиво земеделие
- 7) Транспортна свързаност
- 8) Цифрова свързаност
- 9) Местно развитие
- 10) Институционална рамка
- 11) Социално приобщаване
- 12) Здравеопазване и спорт
- 13) Култура, наследство и туризъм

- **Националната стратегия за развитие на научните изследвания (НСРНИ) 2017 – 2030 г.** определя целите и съответните мерки и действия, които трябва да бъдат

предприети от държавата за укрепване на изследователската инфраструктура и по-ефективно интегриране на българската наука в европейския и световния научноизследователски пейзаж, като по този начин укрепва иновационния потенциал на страната. Стратегията е съгласувана с редица национални и европейски документи, като Европа 2020, рамковата програма на ЕС за научни изследвания и иновации и пътната карта на ЕИП (Европейско изследователско пространство) 2015-2020 г.

- **Иновационна стратегия за интелигентна специализация на Република България (ИСИС 2021 - 2027 г.)** – представлява стратегическа рамка за устойчиво развитие, основана на научни изследвания и иновации, на териториалния капацитет и амбиции на регионите и на широко участие на заинтересованите страни. ИСИС 2021–2027 г. обхваща публични инструменти и политики в подкрепа както на технологичните, така и на нетехнологичните иновации. Тя цели да стимулира трансформацията на обществото и икономиката към модел, основан на данни и знания, съобразен с Индустрия 4.0, като същевременно подкрепя и зеления преход.

ИСИС 2021–2027 г. е разработена в съответствие с НПР БЪЛГАРИЯ 2030, Националния план за възстановяване и устойчивост (НПВУ), приоритетите на Споразумението за партньорство 2021–2027 г., рамковата програма на ЕС за научни изследвания и иновации „Хоризонт Европа“, Европейската стратегия за данните, приоритетите на Цифровото десетилетие на Европа, НСРНИ 2017–2030 г., Националната пътна карта за научни изследвания и иновации, и други съответни документи.

- **Националната пътна карта за научноизследователска инфраструктура (НПНИ) 2020–2027 г.** изброява основните научноизследователски комплекси на страната и тяхното приоритизиране както на европейско, така и на национално ниво. Приоритетите са съгласувани с Европейския стратегически форум за научноизследователски инфраструктури (ESFRI) в области като енергетика, околна среда, здраве и храни, природни и инженерни науки, социални и културни иновации и електронна-инфраструктура, както и с приоритетите на ИСИС, включващи ИКТ и информатика, здравословен начин на живот и биотехнологии, мехатроника и чисти технологии, и нови технологии в творческите и рекреативните индустрии. Пътната карта обхваща общо 51 инфраструктури, включително 15 центъра за компетентност и центъра за високи постижения, разработени по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014-2020 г.

- **Национален план за възстановяване и устойчивост** – първият стълб („Иновативна България“) на този ключов стратегически документ е насочен към

повишаване на конкурентоспособността на българската икономика и превръщането ѝ в икономика, основана на знанието и интелигентния растеж, чрез мерки в областта на образованието, цифровите умения, науката и технологиите, и връзките между тях.“

Рамка на политиката в областта на цифровизацията

- **Национална програма за развитие БЪЛГАРИЯ 2030 (НПР БЪЛГАРИЯ 2030)** – Приоритет 8 на този всеобхватен национален план е насочен към развитието на модерна и сигурна цифрова инфраструктура – високоскоростен широколентов интернет, мобилен интернет, 5G и подобрена свързаност в селските и отдалечените райони, като по този начин осигурява важна основа за изпълнението на проекти, финансирани по Програма „Цифрова Европа“.
- **Национална програма „Цифрова България 2025“** – една от ключовите национални програми за цифровизация, приета от българското правителство през 2020 г. Тя цели модернизиране и широко въвеждане на ИТ и цифрови решения във всички сектори на икономиката и обществото, като същевременно се фокусира върху обучение, образование, преквалификация и ИКТ компетенции, предвид значителното изоставане на България в областта на цифровите умения спрямо средното за ЕС (по данни от 2024 г.). Програмата приключи в края на 2024 г., а нейните цели — осигуряване на приемственост и необходимостта от рационализиране на стратегическите документи — бяха интегрирани в Стратегията за цифрова трансформация на Република България 2026–2030 г.
- **Стратегията за цифрова трансформация на Република България 2026–2030 г.** беше предмет на обществено обсъждане до края на октомври 2025 г., но все още не е официално одобрена от Министерския съвет на Република България. Проектът на стратегията определя цели в шест основни области: (а) цифрова инфраструктура, (б) публичен сектор, (с) бизнес, (д) човешки ресурси, (е) данни и (ф) киберсигурност.
- **Концепцията за развитие на изкуствения интелект (ИИ) в България до 2030 г.** е стратегически документ, приет от Министерския съвет през декември 2020 г., предлагащ цялостна визия за развитието и използването на ИИ в страната. Основната ѝ цел е изграждането на високотехнологична, ефективна и устойчива екосистема за ИИ, която подкрепя интелигентния растеж и повишава конкурентоспособността на икономиката.

Концепцията е структурирана около шест основни стълба:

(а) Инфраструктура и данни – осигуряване на модерна комуникационна и

научноизследователска инфраструктура;

(б) Образование и умения – развитие на модерна система за образование и учене през целия живот с цел изграждане на необходимите таланти и компетенции в областта на ИИ;

(в) Научни изследвания и иновации – укрепване на изследователския капацитет и трансфера на технологии чрез засилено международно сътрудничество и по-силни връзки между науката и бизнеса, включително създаване на центрове за високи постижения в областта на ИИ;

(г) Внедряване в ключови сектори – насърчаване на използването на ИИ в приоритетни сектори като електронно управление, здравеопазване, интелигентно земеделие и промишленост;

(д) Доверие и регулаторна рамка – изграждане на обществено доверие и създаване на регулаторна среда за разработването и използването на надежден ИИ в съответствие с правните и етичните принципи на ЕС;

(е) Разгръщане на потенциала на данните – използване на данните като ключов ресурс за развитието на ИИ чрез осигуряване на достъп до висококачествени набори от данни.

Рамка на политиката за зелен преход

• **Стратегията за устойчиво енергийно развитие на Република България до 2030 г., с хоризонт до 2050 г.**, определя цялостната рамка за изпълнение на енергийната политика на страната. Тя поставя следните основни приоритети:

- Осигуряване на енергийна сигурност и устойчиво енергийно развитие;
- Развитие на интегриран и конкурентен енергиен пазар и защита на потребителите чрез гарантиране на прозрачни, конкурентни и недискриминационни условия за достъп до енергийни услуги;
- Подобряване на енергийната ефективност във всички процеси – от производството до крайното енергийно потребление;
- Устойчиво енергийно развитие за чиста енергия и декарбонизация на икономиката;
- Прилагане на иновативни технологии за устойчиво енергийно развитие.

• **Интегриран план в областта на енергетиката и климата 2021–2030 г.** – определя основните цели и мерки за изпълнение на националните политики в областта на енергетиката и климата в съответствие с европейското законодателство, принципи и приоритети за енергийно развитие. Основните цели, заложи в Интегрирания план в областта на енергетиката и климата (ИПЕК), са:

- Насърчаване на нисковъглеродното развитие на икономиката;
- Развитие на конкурентен и сигурен енергиен сектор;
- Намаляване на зависимостта от внос на горива и енергия;
- Осигуряване на достъпни цени на енергията за всички потребители.

Националните приоритети в енергийния сектор са: (а) укрепване на енергийната сигурност и диверсификация на източниците на енергийни доставки; (б) развитие на интегриран и конкурентен енергиен пазар; (в) използване и развитие на възобновяема енергия в съответствие с наличните ресурси, капацитета на мрежата и националните специфики; (г) подобряване на енергийната ефективност чрез разработване и прилагане на нови технологии за постигане на модерен и устойчив енергиен сектор; (д) защита на потребителите чрез гарантиране на справедливи, прозрачни и недискриминационни условия за достъп до енергийни услуги.

Интегрираният план е съгласуван с ключови стратегически документи на европейско и национално ниво.

• **Национален план за възстановяване и устойчивост** – ключов стратегически документ на Република България, насочен към подкрепа на икономическото и социалното възстановяване от пандемията от COVID-19, както и към изграждане на по-устойчива, справедлива и успешна икономика. Планът е структуриран около четири стълба (Министерски съвет на Р България, акт. 2025):

(а) *Иновативна България*

(б) *Зелена България* – фокусирана върху устойчивото управление на природните ресурси, гарантирайки задоволяване на текущите потребности на икономиката и обществото при запазване на екологичната устойчивост, така че тези потребности да могат да продължат да бъдат задоволявани в дългосрочен план;

(в) *Свързана България* – с акцент върху подобряването на конкурентоспособността и устойчивото развитие в регионите на страната, включително подобрена транспортна и цифрова свързаност, както и насърчаване на местното развитие въз основа на специфичния регионален потенциал;

(г) *Справедлива България* – фокусирана върху хората в неравностойно положение с цел постигане на по-приобщаващ и устойчив растеж като приоритет за всички, с акцент върху изграждането на ефективни и отговорни публични институции, отговарящи на нуждите на бизнеса и гражданите.

Рамка на социалната политика

- **Национална стратегия за намаляване на бедността и социалното включване 2030** – основният стратегически документ за социалната политика на България, определящ целите за намаляване на бедността и социалното изключване в съответствие с Европейския стълб на социалните права до 2030 г. Стратегията се основава на осем ключови приоритета, включително: устойчива интеграция на пазара на труда на неактивни и безработни лица (включително хора с увреждания) (*Приоритет 1*); достъп до достъпни и висококачествени социални и интегрирани услуги и всеобхватна подкрепа (*Приоритет 4*); и партньорска работа и прилагане на иновативни подходи при изпълнението на интегрирани политики за социално включване и социални иновации (*Приоритет 8*).

- **Стратегия по заетостта на Република България 2021–2030** - ключов стратегически документ, очертаващ ангажиментите на България за повишаване на квалификацията и развитие на уменията, гарантиране на равни възможности и заетост за всички, справедливи условия на труд, социална закрила и включване. Стратегията разглежда прехода към зелена и цифрова икономика, технологичния напредък и променящото се бъдеще на пазара на труда, в съответствие с европейски рамки на политиката като Програма „Цифрова Европа“ и Европейския стълб на социалните права.

2.1.2. Национална иновационна стратегия: Ключови приоритети

Два ключови стратегически документа насочват политиката на България в областта на иновациите: (а) Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017–2030 г. и (б) Иновационната стратегия за интелигентна специализация, които са взаимосвързани.

Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България има за цел, чрез мащабно, бързо и дългосрочно развитие и модернизация на изследователската система, да превърне България в привлекателен център за авангардни научни изследвания и разработване на нови технологии, да укрепи позицията на страната в областта на науката, да подобри общественото възприемане за науката и да задържи и привлече млади и водещи изследователи в България. Крайната цел е постигане на устойчив икономически растеж и значително подобряване на качеството на живот в страната. (Министерски съвет на Р България, акт. 2020). Изпълнението ѝ предвижда три фази: (а) фаза на възстановяване (2017–2022 г.), (б) фаза на ускорено развитие (2023–2025

г.) и (в) фаза на изследвания от световна класа (2026–2030 г.).

Стратегията осигурява основна подкрепа за целенасочени фундаментални изследвания, които могат да допринесат както за приложните, така и за чисто фундаменталните изследвания. В контекста на стратегията **приоритетите за целенасочени фундаментални изследвания** са свързани с актуалните обществени предизвикателства, включително:

- Повишаване на конкурентоспособността и производителността на икономиката в съответствие с тематичните области на Иновационната стратегия за интелигентна специализация (ИСИС);
- Социално развитие, преодоляване на демографските предизвикателства и намаляване на бедността;
- Подобряване на качеството на живот – включително храна, здраве, биоразнообразие, опазване на околната среда, градска среда и транспорт;
- Енергетика и енергийна ефективност, и ефективно използване на природните ресурси;
- Културно-историческо наследство, национална идентичност и развитие на културата и обществото;
- Национална сигурност и отбрана, минимизиране на щетите от природни бедствия и аварии.

Приоритетните области за развитие на приложните научни изследвания в България, приети от стратегията, са:

- Модерни енергийни източници и енергийно ефективни технологии;
- Мехатроника и чисти технологии;
- Здраве и качество на живот – превенция, ранна диагностика и терапия, зелени, сини и екотехнологии, биотехнологии и екохрани;
- Опазване на околната среда – екологичен мониторинг, оползотворяване на суровини и биоресурси, пречиствателни и безотпадни технологии;
- Материалознание, нанотехнологии и квантови технологии;
- Информационни и комуникационни технологии (ИКТ);
- Национална идентичност и развитие – социално-икономическо развитие и управление.

По отношение на регионалната специализация приоритетите на приложните научни изследвания са тясно съгласувани с тези на Иновационната стратегия за интелигентна специализация (ИСИС).

Иновационната стратегия за интелигентна специализация (ИСИС) 2021–2027 г. е стратегическа рамка и инструмент на политиката, свързан с целите и дейностите на политиките в областта на образованието и науката, индустриалната политика, иновациите и растежа, като интелигентната специализация се разглежда като концепция за разработване на политики за научни изследвания и иновации в рамките на интегрирана визия за развитието на страната и нейните региони. Тя надгражда постиженията и опита от ИСИС 2014–2020 г. и е насочена към прехода към икономика, основана на знанието, и интелигентен растеж.

ИСИС 2021 – 2027 г. осигурява рамката за подкрепа и служи като основен програмен инструмент за определяне на пълния набор от мерки за финансиране на иновациите през програмния период 2021–2027 г., позволявайки на страната да получи достъп до ресурси по Програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“ (ПКИП) и Програма „Научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация“ (ПНИИДИТ) за 2021–2027 г.

Стратегията включва елементи от новия подход, ориентиран към научни изследвания и иновации, както и ключов аспект от актуализираната политика на сближаване на ЕС — решаващата роля на международното и междурегионалното сътрудничество в иновациите. Важно е, че ИСИС 2021–2027 г. признава и необходимостта от непрекъснат, приобщаващ и интерактивен процес, в който участници от различни сектори (представители на публичните институции, бизнеса, академичните среди и др.) идентифицират и генерират информация за потенциални нови дейности, произтичащи от това взаимодействие, докато отговорните за политиките оценяват резултатите и начините за улесняване на реализацията на този потенциал.

Наред с останалите цели, този подход има за цел да гарантира непрекъснат процес на предприемаческо откритие (ППО) с широко участие на заинтересованите страни.

ИСИС определя следните цели:

Стратегически цели

1. **Развитие и позициониране на България като център за средно- и високотехнологични иновации** в стратегически области, в които страната има изграден капацитет, пазарни позиции и признати компетенции за глобална конкуренция, като по този начин се повишава националното и регионалното иновационно представяне.
2. **Подкрепа за развитието и консолидацията на устойчива, модерна,**

динамична, приобщаваща, основана на данни и глобално свързана екосистема за научни изследвания, иновации и предприемачество в България.

Оперативни цели:

Оперативна цел 1: Подобряване на изследователската система и иновационното представяне на предприятията.

Амбицията на тази цел е да се достигне 70% от средното за ЕС ниво, консолидирайки позицията на България сред умерените новатори до 2027 г.

Оперативна цел 2: Повишаване на технологичния капацитет на предприятията, подобряване на екологичната устойчивост и интернационализацията на българските продукти и услуги.

Фокусът на тази цел е върху приоритетните тематични области за интелигентна специализация и технологиите на Индустрия 4.0.

Оперативна цел 3: Подобряване на капацитета на човешките ресурси в областта на новите технологии и иновациите.

Приоритет се дава на подобряването на цялостната среда за развитие на умения и висококвалифицирани човешки ресурси в тематичните области на интелигентната специализация и технологиите на Индустрия 4.0 и Индустрия 5.0.

Стратегията определя пет ключови тематични области, в които България има конкурентни предимства и капацитет за интелигентна специализация и към които страната следва да насочи усилията си за ускорено развитие. Те са:

- Тематична област „Информатика и ИКТ“;
- Тематична област „Мехатроника и микроелектроника“;
- Тематична област „Индустрии за здравословен начин на живот, биоикономика и биотехнологии“;
- Тематична област „Нови технологии в творческите и рекреативните индустрии“;
- Тематична област „Чисти технологии, кръгова и нисковъглеродна икономика“.

За всяка от тези тематични области са определени няколко приоритетни подобласти, представени в *Приложение 1* на настоящия документ.

ИСИС 2021-2027 г. определя иновационния капацитет на всеки от 6-те административни региона на ниво NUTS II в две приоритетни тематични области, представени в *Приложение 2* на настоящия документ. Тематичната област „Чисти технологии, кръгова и нисковъглеродна икономика“ се счита за хоризонтален приоритет, приложим за всички административни региони.

Фиг. 1. Административни региони на ниво NUTS II в България

Приоритетните тематични области на ИСИС са ясно отразени в **стратегии за интегрирани териториални инвестиции (ИТИ)** на регионите по NUTS II, разработени в България в отговор на промените в политиката на сближаване на ЕС за програмния период 2021–2027 г.

Механизмът ИТИ позволява комбиниране на инвестиции по няколко приоритетни оси на една или повече програми в подкрепа на устойчивото развитие на конкретен регион, като по този начин се увеличава добавената стойност на европейското финансиране чрез насърчаване на сътрудничеството между различните заинтересовани страни. Поради това подборът на проекти за подкрепа чрез ИТИ е силно съобразен с тематичните приоритетни области на ИСИС на регионално ниво, с цел осигуряване на максимална

координация и концентрация на ресурси в сектори с висока добавена стойност и в дейности от стратегическо значение за регионалното развитие.

2.1.3. Национална система за научни изследвания и иновации (Доклади за ЕИП по държави): Обобщение на основните констатации от последния Доклад за ЕИП по държави относно управлението, политиката и действията по ЕИП.

Последният Доклад за Европейското изследователско пространство (ЕИП) по държави (2024 г.) показва, че България е положила важна основа за укрепване на своята национална екосистема за научни изследвания и иновации. Напредък се наблюдава в разработването на подобрени нормативни рамки, по-добра институционална координация, засилена подкрепа за изследователите и първи стъпки към привеждане на националната политика в съответствие със зеления и цифровия преход. Въпреки това България продължава да показва слаби резултати в: патентоването и валоризацията на знания, сътрудничеството между индустрията и науката и комерсиализацията на резултатите от научните изследвания.

Структурните ограничения продължават да ограничават пълното реализиране на амбициите на ЕИП. Устойчивото недостатъчно инвестиране в НИРД, фрагментацията на институциите, слабото представяне при комерсиализацията и само частичният ангажимент с пълния набор от действия по ЕИП (*България се е ангажирала със седем от 20-те действия: 4, 7, 8, 12, 13, 16, 17*) представляват значителни пречки. Освен ако публичното и частното финансиране за научни изследвания и иновации не се увеличи значително и системните реформи не се задълбочат — особено в областта на изследователската инфраструктура, системите за оценка и възнаграждение и сътрудничеството между индустрията и науката — България рискува да остане под средното за ЕС ниво на конкурентоспособност в областта на научните изследвания и иновациите.

Основни констатации, открити в Доклада за ЕИП по държави (2024 г.):

➤ **Управление и политически контекст**

- **Ангажимент към отворената наука, изследователските инфраструктури и координацията на иновациите**

България демонстрира видим напредък в отворената наука, валоризацията на знания и развитието на изследователската инфраструктура. Страната постига 77,61% публикации в отворен достъп, отчита 55,1% доверие в науката и регистрира 29 участия в европейски изследователски инфраструктури.

- **Укрепена правна и институционална рамка за научни изследвания и иновации**

България е постигнала напредък в разработването на стратегически, правни и институционални структури за научни изследвания и иновации. Това включва няколко основни национални стратегии и новоприетия Закон за насърчаване на научните изследвания и иновациите (2024 г.), който осигурява по-ясна рамка за трансфер на технологии, отворена наука, интелектуална собственост и подобрена междуведомствена координация. Актуализираната Национална пътна карта за научноизследователска инфраструктура допълнително укрепва националната подкрепа за научноизследователски инфраструктури.

Ключова национална цел е подобряването на синергиите между „Хоризонт Европа“ и вътрешните инструменти за финансиране.

- **Политическата нестабилност многократно е нарушавала дългосрочното планиране и отчитане в областта на научните изследвания и иновациите**

Честите парламентарни избори (шест от 2021 г. насам) са довели до многократни промени в изпълнителната власт, нарушавайки приемствеността и ефективността на планирането в областта на научните изследвания и иновациите, както и отчитането на планираните програми за НИРД.

- **Първоначални стъпки към зелен и цифров преход в контекста на научните изследвания и иновациите**

Въпреки че България не се е ангажирала с всички съответни действия по ЕИП, политики като *Стратегията за преход към кръгова икономика (2021–2027 г.)* и териториалните *„Планове за справедлив преход“* (2023 г.) отразяват готовността за обвързване на научните изследвания и иновациите с климатичната неутралност и социално-икономическото развитие.

- **Ниско общо ниво на инвестиции в НИРД спрямо средното за ЕС**

Брутните вътрешни разходи за НИРД (БВРНИРД) в България остават около 0,75% от БВП — далеч под средното за ЕС-27 (2,27%). Това недостатъчно инвестиране ограничава натрупването на критична маса от човешки капитал и изследователска инфраструктура, необходими за постигане на високи резултати в областта на научните изследвания и иновациите.

По тази причина България остава класифицирана като *нововъзникващ иноватор*.

- **Фрагментирана изследователска екосистема и ниска патентна активност / комерсиализация**

Изследователската система остава фрагментирана, като базата от изследователи е съсредоточена предимно в университетите. Това възпрепятства трансфера на знания, възприемането на иновации и ефективното сътрудничество с индустрията. Патентната активност и иновационното представяне остават под средните за ЕС нива.

- **Целева подкрепа чрез структурните фондове и фондовете за възстановяване на ЕС**

България продължава да насочва значителни ресурси към научни изследвания и иновации чрез Европейските структурни и инвестиционни фондове (ЕСИФ) и Плана за възстановяване и устойчивост (ПВУ), подкрепяйки иновационния капацитет и зеления и цифровия преход.

- **Делът на публично-частното финансиране за НИРД се е увеличил**

От 2018 г. насам делът на съвместно финансираните публично-частни НИРД е нараснал, като понякога надвишава средното за ЕС-27 ниво — положителен показател за засилено участие на частния сектор.

➤ **Действия по ЕИП**

Изпълнението на действията по ЕИП в България е тясно съобразено с националните приоритети в областта на научните изследвания и иновациите. Страната е поела ангажимент за 7 от 20-те действия по ЕИП, обхващащи три от четирите приоритетни области на ЕИП. Въпреки отбелязания напредък по тези действия, непоследователните данни за мониторинг ограничават възможността за пълна оценка на тяхното въздействие.

1: Deepening a truly functioning internal market for knowledge								
1. Enable Open Science, including through EOSC	2. Propose an EU copyright and data legislative framework for research	3. Reform the Assessment System for research, researchers and institutions	4. Promote attractive research careers, talent circulation and mobility	5. Promote gender equality and foster inclusiveness	6. Protect academic freedom in Europe	7. Upgrade EU guidance for a better knowledge valorisation	8. Strengthen research infrastructure	9. Promote international cooperation
2: Taking up together the challenges possessed by twin and green transition, and increasing society participation in ERA					3: Amplifying access R&I excellence across Europe		4: Advancing concentrated research and innovation investments and reforms	
10. Make EU R&I missions and partnerships key contributors to the ERA	11. An ERA for green transformation	12. Accelerate the green and digital transition of Europe's key industrial ecosystems	13. Empower Higher Educational Institutions	14. Bring Science closer to citizens	16. Improve EU-wide access to excellence	17. Enhance public research institutions; strategic capacity	19. Establish and ERA monitoring system	

Фиг. 2. Ангажираност на България с действията по ЕИП (адаптирано от Европейска комисия, Доклад за ЕИП по държави 2024 г.: България)

• **Приоритет 1 на ЕИП: Вътрешен пазар на знания**

Докторантските стипендии са увеличени с приблизително 23% през 2024 г., а заплатите на учените вече са съобразени със средната работна заплата за страната, което повишава привлекателността на изследователската кариера. Разширени са възможностите за международна мобилност и сътрудничество, подкрепяйки реинтеграцията на български изследователи от чужбина и укрепвайки трансграничното сътрудничество.

Новият Закон за насърчаване на научните изследвания и иновациите (2024 г.) въвежда по-ясни правила за трансфер на технологии, отворена наука и управление на интелектуална собственост, допринасяйки за подобрена валоризация на знанията. Изпълнението на Националната пътна карта за научноизследователска инфраструктура продължава, като вече функционират 51 научноизследователски инфраструктури (центрове за компетентност и високи постижения). Планира се преход към интегриране на тези центрове в национални изследователски програми.

• **Приоритет 2 на ЕИП: Зелен и цифров преход, обществото в ЕИП**

Напредъкът по Действие 12 на ЕИП се демонстрира чрез приемането на Плановите за справедлив преход (одобрени през 2024 г.) и новата Стратегия за цифрова трансформация. България показва особено силно представяне в цифровизацията на публичните услуги за бизнеса.

Законът за насърчаване на научните изследвания и иновациите (2024 г.) допълнително насърчава сътрудничеството между висшите училища и индустрията чрез Националния иновационен фонд. Десет университета са

получили статут на „изследователски университет“ и получават финансиране по ПБУ за укрепване на изследователския капацитет.

- **Приоритет 3 на ЕИП: Достъп до високи постижения**

Основните постижения по Действия 16 и 17 на ЕИП включват:

- Национално финансиране за проекти с „Печат за високи постижения“, неподкрепени по „Хоризонт Европа“
- Участие в нови партньорства, включително PRIMA и инициативи за водородни технологии (напр. H2START)
- Напредък към създаването на национален Център за компетентност по микрочипове
- Публикуване на актуализирана национална карта на изследователските лаборатории и инфраструктури
- Правно регламентиране на отворената наука, с функциониращи национални портали за отворена наука и отворени данни

2.1.4. Национална структура на управление: Ключови национални органи за иновации (напр. министерства, научни съвети).

Закона за насърчаване на научните изследвания и иновациите, приет през 2024 г., урежда принципите, механизмите и инструментите за формиране и изпълнение на държавната политика за насърчаване на научните изследвания и иновациите в Република България, както и обществените отношения, свързани с развитието на научноизследователската, развойната и иновационната дейност (НИРИД).

Съгласно Закона държавата носи отговорност за формулирането и изпълнението на политиката за насърчаване на научните изследвания и иновациите (*чл. 7*) чрез определяне на национални и регионални стратегически цели и приоритети, гарантиращи тяхното постигане; създаване на условия за съгласуваност на политиките, оценка и контрол на изпълнението; стимулиране на научните изследвания и иновациите, предприемачеството, свързано със създаването на иновации, прилагането на нововъзникващи технологии и развитието на иновационния капацитет; осигуряване на достъп до електронни бази данни с информация за развитието на иновациите и иновационния капацитет, наред с други. (Министерски съвет на Р България, 2024)

Държавната политика се изпълнява от Министерския съвет, министъра на образованието и науката и министъра на иновациите и растежа (*чл. 8*). Политиката се изпълнява и от други министри в рамките на съответните им области на компетентност чрез различни мерки и

дейности в техните сектори, и в координация със стратегическите документи, приети от Министерския съвет.

- **Министерският съвет** изпълнява държавната политика чрез приемане на основните стратегически документи и рамки в областта на НИРИД, включително Националната стратегия за развитие на научните изследвания, Иновационната стратегия за интелигентна специализация (ИСИС), Рамковата програма за научни изследвания и иновации, Националната пътна карта за научноизследователска инфраструктура, национални програми в областите наука и иновации, и други стратегически документи. Чрез тях той определя целите и съответните държавни мерки и дейности за развитието на научните изследвания и иновациите, в съответствие с целите и приоритетите на Европейското изследователско пространство и други политики на ниво ЕС.
- **Министърът на образованието и науката** изпълнява и координира държавната политика за насърчаване на научните изследвания чрез разработване на стратегически документи като Националната стратегия за научни изследвания, Националната пътна карта за научноизследователска инфраструктура, Националната програма за отворена наука, както и национални програми в областта на науката. Министърът също така наблюдава, контролира и отчита тяхното изпълнение.
- **Министърът на иновациите и растежа** изпълнява и координира държавната политика за насърчаване на иновациите, поемайки ключови отговорности, свързани с разработването, изпълнението, мониторинга и отчитането на Иновационната стратегия за интелигентна специализация 2021–2027 г., както и с подготовката на национални програми в областта на иновациите.
- **Органите на местното самоуправление и общинските администрации** могат да разработват политики за насърчаване на научните изследвания и иновациите на общинско ниво. В този контекст Общинският съвет може да приема стратегии, програми и планове, съдържащи мерки, цели и приоритети за развитието на НИРД, да създава необходимите условия за това и да подпомага обучението и квалификацията на кадри в областта на науката, иновациите и трансфера на технологии. Кметът може да насърчава партньорства между бизнеса, гражданите, висшите училища, научноизследователските организации и неправителствения сектор; да подкрепя популяризирането на дейности, свързани с науката и иновациите; и да насърчава иновациите,

предприемачеството, свързано със създаването на иновации, прилагането на нововъзникващи технологии и развитието на иновационния капацитет на територията на общината.

Ключови структури

- **Постоянна комисия** – консултативен орган към министъра на образованието и науката, отговорен за планирането, мониторинга и оценката на Националната пътна карта за научноизследователска инфраструктура. Комисията се състои от представители на научната общност, организации на работодателите, министерства и независими експерти, назначени със заповед на министъра на образованието и науката.
- **Съветът за иновации и научни изследвания** е консултативен орган, който подпомага координацията на държавната политика за насърчаване на научните изследвания и иновациите с останалите национални политики и стратегии. Той участва в разработването на национални стратегически документи и програми в областта на научните изследвания и иновациите; предоставя становища относно участието на Република България в международното научно сътрудничество и препоръки относно участието в Европейското изследователско пространство и изпълнението на Европейската програма за иновации; издава препоръки и становища по различни въпроси, свързани с научните изследвания и иновациите, както и по проекти на нормативни актове и стратегически документи в съответната област; и участва в процеса на мониторинг на изпълнението на Стратегията за интелигентна специализация (ИСИС).

В Съвета участват представители на висши училища и научноизследователски организации, представители на бизнеса, експерти по интелектуална собственост и други лица с доказан опит в науката, изпълнението на иновационни проекти или интелектуалната собственост и трансфера на технологии.

- **Националната мрежа от експерти** подпомага министъра на иновациите и растежа и министъра на образованието и науката за осигуряване и координиране на участието на България в Рамковата програма на ЕС за научни изследвания и иновации „Хоризонт Европа“. Мрежата се ръководи от национален координатор, който организира, координира, наблюдава и отчита нейната дейност, и включва експерти в различните тематични области на

програмата.

Национален портфолио от инструменти за финансиране на научни изследвания и иновации

• **Фонд „Научни изследвания“ (ФНИ)** – създаден първоначално през 1990 г. като юридическо лице на бюджетна издръжка, ФНИ е претърпял няколко значими трансформации. Съгласно последния Закон за насърчаване на научните изследвания и иновациите (чл. 26) Фонд „Научни изследвания“ (ФНИ) финансира проекти, програми и дейности за насърчаване и развитие на научните изследвания и научноизследователската инфраструктура, както и за кариерно развитие на учените в съответствие с държавните документи за научни изследвания и иновации. Освен това той подкрепя участието на български научноизследователски организации и висши училища в европейски и международни програми, проекти и двустранни споразумения за научни изследвания

• Национални научни програми

Към датата на изготвяне на настоящия доклад в процес на изпълнение са 12 национални научни програми, одобрени от Министерския съвет. Целта на тези програми е да се създадат условия за справяне с основни обществени предизвикателства, свързани с екологични, технологични, културно-исторически, етични, здравни и икономически въпроси, както и да се стимулира развитието на млади учени в страната. Тяхното изпълнение цели преодоляване на фрагментацията на изследователската система, консолидиране на научния потенциал, насърчаване на споделеното използване на научноизследователска инфраструктура, концентриране на финансови ресурси за решаване на въпроси от обществена значимост и избягване на двойно финансиране.

Това са:

- *Национална научна програма „Върхови изследвания и хора за развитието на европейската наука – 2021“ (ВИХРЕН 2021) – в сила 2021–2029 г.*
- *Национална научна програма „Върхови изследвания и хора за развитието на европейската наука – 2024“ (ВИХРЕН 2024) – в сила 2024–2031 г.*
- *Критични и стратегически суровини за зеления преход и устойчивото развитие – в сила 2024–2029 г.*
- *Развитие на научните изследвания и иновациите в системата на предучилищното и училищното образование в България – в сила 2024–2030 г.*
- *„Петър Берон: Наука и иновации с Европа“ (Петър Берон и НИЕ) – в сила 2018–*

2025 г.

- *Повишаване на изследователския капацитет в областта на математическите науки (ПИКОМ) – в сила 2021–2025 г.*

• **Национален иновационен фонд (НИФ)** – създаден първоначално през 2004 г. с решение на Министерския съвет. Съгласно ИСИС 2014–2020 г. НИФ е един от инструментите за изпълнение на националната иновационна стратегия. След законодателните изменения през 2023 г. НИФ вече се регулира и функционира под юрисдикцията на Министерството на образованието и науката. Фондът финансира проекти, програми и дейности за насърчаване и развитие на научните изследвания и научноизследователската инфраструктура, както и кариерното развитие на учените, в съответствие с националните и европейските стратегически документи за научни изследвания и иновации. Той също така финансово подпомага участието на научноизследователски организации и висши училища в европейски и други международни програми, проекти и двустранни изследователски споразумения, и финансира участието на български изследователски екипи в тези инициативи. НИФ работи в координация с други организации, финансиращи научни изследвания и иновации, и подкрепя разпространението на научни знания.

Съгласно Закона за насърчаване на научните изследвания и иновациите от 2024 г. НИФ се финансира от множество източници (чл. 32): (а) средства от държавния бюджет; (б) средства въз основа на споразумения, дарения и помощ от национални и международни финансови институции и организации, както и средства по международни споразумения; (в) дарения от физически и юридически лица; (г) средства по съвместни програми с публични и частни български и чуждестранни фондове за рисковото финансиране; (д) средства по програми на Европейския съюз и страните от Европейското икономическо пространство.

Европейско структурно и инвестиционно финансиране

През програмния период 2021 – 2027 г. има 2 основни действащи програми, финансирани от ЕСИФ, които осигуряват подкрепа за дейности в областта на научните изследвания и иновациите в България:

• Програма „Научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация“ 2021-2027 г.

Програмата осигурява подкрепа за научната общност и бизнеса в България за съвместна работа по общи проекти, за разработване и внедряване на иновации.

Целта на Програмата е да улесни и ускори внедряването на авангардни решения и цифрови технологии в промишлеността и обществото, както и да постигне по-висока конкурентоспособност на националната икономика. Тя има два основни приоритета: „Устойчиво развитие на българската екосистема за научни изследвания и иновации“ и „Цифрова трансформация на публичния сектор“.

Финансирането, отпуснато по приоритет „Устойчиво развитие на българската екосистема за научни изследвания и иновации“, е предназначено за подкрепа на центровете за високи постижения и центровете за компетентност, създадени през предходния програмен период с подкрепата на Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“.

Значителна част от финансирането ще бъде предоставена чрез различни схеми за безвъзмездна помощ. Съществен дял е предназначен за финансиране на европейските цифрови иновационни хъбове и съществуващите регионални иновационни клъстери. Тази подкрепа цели насърчаване на сътрудничеството между компании от различни сектори и региони и близките специализирани научноизследователски организации, като същевременно осигурява предоставянето на специализирани услуги за МСП.

Допълнително финансиране ще бъде насочено към краткосрочен обмен между служители на научноизследователски организации и учени, поставени в реална бизнес среда, както и за повишаване на квалификацията и преквалификация на работници в области, свързани с интелигентната специализация.

Вторият приоритет на програмата – Цифрова трансформация на публичния сектор – ще подкрепи внедряването на управление, основано на данни, решения за обработка на данни и извличане на знания, както и модели, продукти и услуги чрез нови технологии и изкуствен интелект в публичния сектор. Като част от Програмата ще бъде допълнително развит националният капацитет за киберсигурност.

• Програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“ 2021-2027 г.

Програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“ 2021-2027 г. е насочена директно към подкрепа на индустриалната и цифровата трансформация и постигане на интелигентен и устойчив растеж на българската икономика. Тя има два основни приоритета — „Иновации и растеж“ и „Кръгова икономика“ — които ще бъдат изпълнени чрез редица схеми за безвъзмездна помощ.

Приоритетът „Иновации и растеж“ е предназначен да подкрепи създаването на нови иновативни предприятия и развитието на съществуващите, особено в секторите с висока и средно-висока технологичност в производството и в наукоемките услуги. Той цели също да насърчи въвеждането на иновации в предприятията с цел увеличаване на дела на „собствените“ иновации на националния пазар.

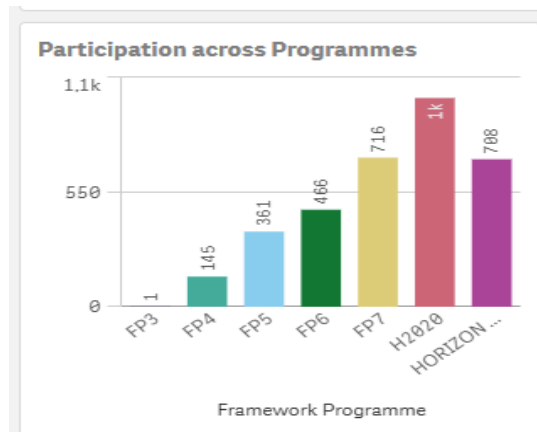
Планирана е допълнителна подкрепа за предприятия в ранен етап на развитие, разработващи и внедряващи цифрови технологии и решения на Индустрия 4.0, както и за насърчаване и изпълнение на рискови проекти, насочени към цифровизация, от стартиращи и разрастващи се предприятия в областта на Индустрия 4.0. Предвидено е финансиране и за укрепване на предприемаческата екосистема, привличане на чуждестранни капиталови инвестиции и стимулиране на растежа на компании с висок потенциал.

Предвидена е и подкрепа за предприятия, разположени в нови или съществуващи индустриални паркове (включително МСП, малки предприятия със средна капитализация, предприятия със средна капитализация и самите паркове).

Приоритетът „Кръгова икономика“ е насочен към осигуряване на енергийна ефективност в предприятията и подкрепа за прилагането на мерки за енергийна ефективност въз основа на енергийни одити и препоръки, свързани с възобновяеми енергийни източници. Той цели да насърчи предприятията да използват електроенергия, топлинна и хладилна енергия от възобновяеми източници за собствено потребление, да насърчи ефективното използване на природните ресурси, да намали използването на първични суровини и да подобри условията за рециклиране, управление на отпадъците и промишлена симбиоза.

2.1.5. Представяне в рамковите програми на ЕС: Национално и (при наличие на данни) регионално представяне в H2020 / „Хоризонт Европа“.

Участието на България в рамковите програми на ЕС започва с Третата рамкова програма. Натрупаният опит и партньорства допринасят за значителен ръст както в броя на българските проекти, така и в осигуреното финансиране по следващите програми: повече от удвояване по ФП5, увеличение с 54% по ФП7 и ръст с 40% по „Хоризонт 2020“ (Фонд за приложни изследвания и комуникации 2024, 2025).

Фиг. 3. Участие на България в рамковите програми на ЕС (Източник: [Европейска КОМИСИЯ](#))

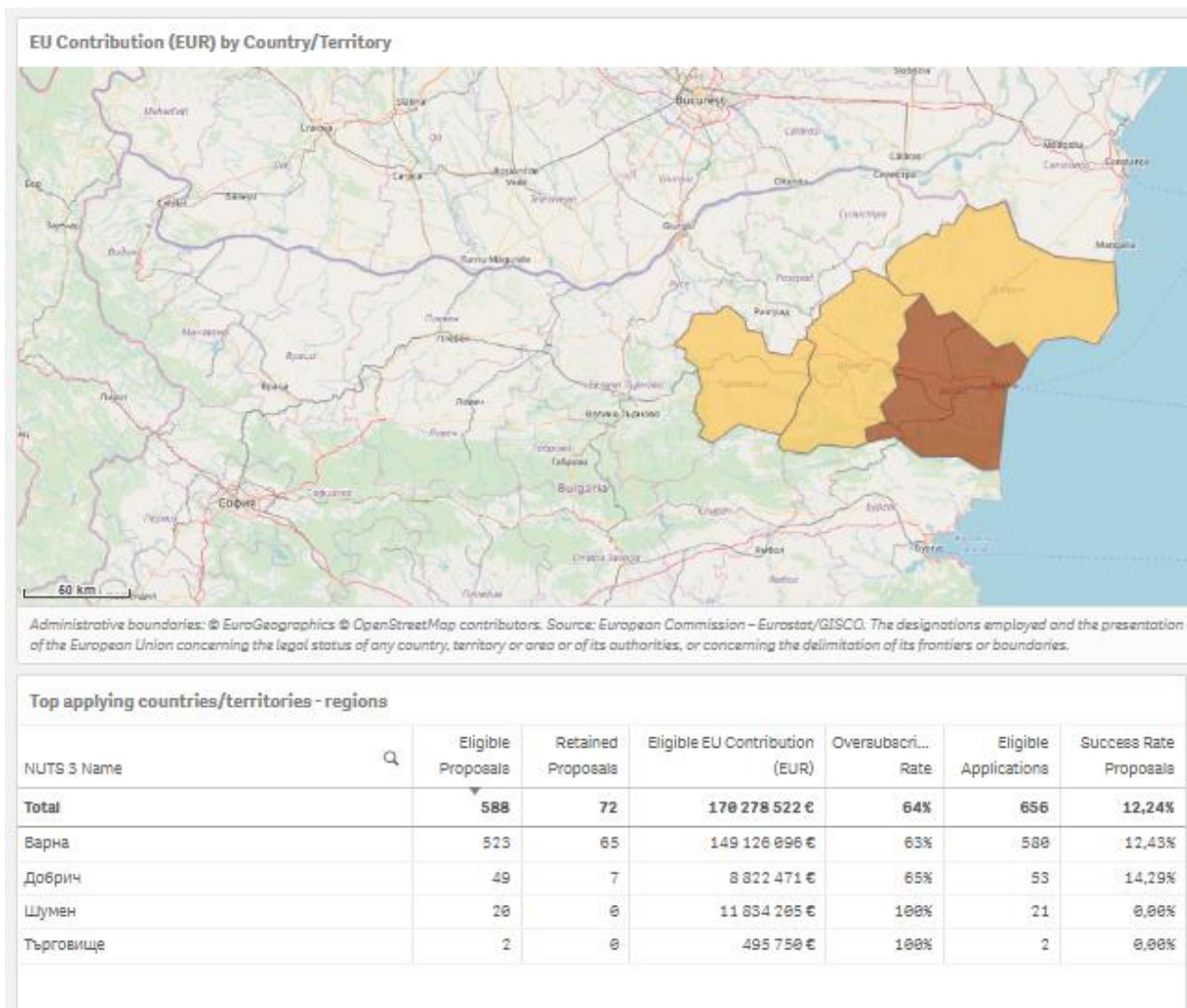
Въпреки че България се нарежда сравнително ниско сред държавите членки на ЕС (20–23-то място) по брой проекти и осигурено финансиране по рамковите програми — включително инструмента за МСП, Печата за високи постижения и пилотния EIC — нейното представяне е значително по-силно, когато се съобрази с броя на населението. На глава от населението България се нарежда на четвърто място по участие в рамковите програми (*нак там*).

Общо 7487 допустими кандидатури са подадени в рамките на програмите H2020 и „Хоризонт Европа“ с участието на български институции. Въпреки това от тях само 2439 безвъзмездни средства са договорени с участието на 3382 български организации (701 уникални участници), осигурявайки над 513 милиона евро финансиране. Само 235 от тези проекти обаче са координирани от български организации.

Сред организациите, участващи в изпълнението на проекти за НИРД, частният сектор е водещ с 318 участия (45,3%), следван от научноизследователски организации (132; 18,8%), публични органи (74; 10,5%) и висши или средни училища (56; 7,98%). Допълнителни 172 организации от различни видове също участват (*данни от Horizon Dashboard*).

По отношение на териториалното разпределение, по-голямата част от проектите са концентрирани в град София (1698). Софийският регион доминира по участие, като Софийският университет е водещ по степен на участие, привличайки над 38,44 милиона евро принос от ЕС и заемайки най-висок брой координиращи роли в проектни инициативи.

През годините организации от Североизточния регион (NUTS 2) са участвали в 656 допустими кандидатури по Н2020 и „Хоризонт Европа“.

Фиг. 4. Участие на Североизточния регион на България в рамковите програми на ЕС (Източник: [Европейска комисия](#))

Само 183 проекта обаче (0,75% от тези на национално ниво) са избрани и договорени, с участието на 52 уникални участници. Те включват 25 организации от частния сектор, 6 висши или средни училища, 8 научноизследователски организации, 2 публични органа и 13 организации от други видове (данни от *Horizon Dashboard*, януари 2026).

Values				
Legal Type and SME	Q	SME Participation	Signed Grants	Unique Participants
Totals		49	183	52
PRC		0	10	7
REC		0	67	8
SME		49	49	18
HES		0	35	6
PUB		0	8	2
OTH		0	24	13
IND		0	4	0

Фиг. 5. Участие на Североизточния регион на България в изпълнението на рамковите програми на ЕС по вид организация (Източник: [Европейска комисия](#))

По-конкретно, Медицинският университет – Варна е водещ по регионално участие с над 5 милиона евро финансиране, следван от Института по океанология на Българската академия на науките, който е осигурил над 7 милиона евро. Териториалното участие в „Хоризонт Европа“ включва също висши училища като Технически университет – Варна, Варненски свободен университет и Висше училище по мениджмънт – Варна; публични органи като Община Варна; научноизследователски институти, включително Центъра за крайбрежни и морски изследвания и Института по рибарство и аквакултури; както и сдружения на общини, предприемачески организации, клъстери и други бизнес организации.

2.2. Количествена база: Регионално иновационно представяне

2.2.1. Европейско иновационно табло (ЕИТ)

Европейското иновационно табло (ЕИТ) от юли 2025 г. показва, че България остава *нововъзникващ новатор*, с представяне от 45,8% от средното за ЕС ниво през 2025 г. Тя се нарежда на 26-то място сред държавите членки на ЕС и на 32-ро място сред ЕС и съседните държави (European Commission: Directorate-General for Research and Innovation, 2025) Забележително е, че представянето ѝ е под средното за нововъзникващите новатори в ЕС (45,8% спрямо 56,4% от средното за ЕС през 2025 г.) (*нак там*).

Сред показателите, по които България се нарежда най-високо сред държавите членки на ЕС, са заявки за дизайни, заявки за търговски марки и достъп до високоскоростен интернет. За разлика от това България се нарежда най-ниско по производителност на труда, участие в ученето през целия живот и дял на лицата с над основни цялостни цифрови умения.

В сравнение с 2024 г. най-значимите подобрения при България се наблюдават в облачните изчисления, продуктивността на CO₂ на база производство и броя на новите докторанти. За същия период са отчетени спадове в дела на МСП, въвеждащи продуктови и бизнес иновации, както и в заетостта в иновативни предприятия.

Европейското иновационно табло 2025 г. – Профил на държавата: България разкрива следното

Ключови силни страни

- **Силна цифрова свързаност и ръст на чуждестранните докторанти:** България бързо разширява високоскоростния интернет и броя на чуждестранните докторанти (+36,8 пр.п.). До 2024 г. широколентовото покритие достига 90,4%, над средното за ЕС, подкрепено от разгръщането на 5G и 2,6 милиарда евро европейско и национално финансиране
- **Силно представяне в творческите резултати и интелектуалната собственост:** *Глобалният индекс на иновациите 2024* откроява силния потенциал на България за износ на творчески стоки, като страната се нарежда на 27-мо място в света по творчески резултати. Тази силна страна е особено изразена при заявките за дизайни, където България се нарежда трета в ЕС и постига 157,1% от средното за ЕС през 2025 г., въпреки спад от 44 процентни пункта от 2018 г. насам. Заявките за търговски марки представляват друга ключова силна страна, като България се нарежда седма в ЕС и достига 127,6% от средното за ЕС през 2025 г.
- **Силно представяне по преки чуждестранни инвестиции:** България привлича значителни преки чуждестранни инвестиции, с нетни притоци, средно 4,1% от БВП (2021–2023 г.), значително над средното за ЕС. ПЧИ носят нови технологии и способности, подкрепени от стратегическото местоположение на страната, ниските разходи за труд и съответствието с стандартите на ЕС, повишавайки нейната привлекателност за международни инвеститори.

Ключови слаби страни:

- **Слаби инвестиции в НИРД и технологии:** Частните и публичните инвестиции на България в НИРД и иновации остават ниски, с намаляващи общи разходи и минимална държавна подкрепа (2,2% от средното за ЕС). Инвестициите в ИТ, включително облачните изчисления, са се подобрили, но остават под нивата на ЕС (57,5% от средното за ЕС), ограничавайки технологичния напредък и конвергенцията;
- **Слабо усвояване на иновации и ограничени ресурси за научни изследвания и иновации:** Българските фирми, особено МСП, изостават в иновациите, като само 16,7% въвеждат продуктови иновации, а 49,3% – бизнес процесни иновации през 2025 г., като и двата показателя рязко намаляват спрямо 2024 г. (-39,0 и -34,3 пр.п.). Почти половината от всички фирми (49,6%) не са иноватори (средно за ЕС 30,6%), и само 1,8% са неиноватори с иновационна активност (спрямо 4,2% за ЕС), което отразява структурни бариери и бариери, свързани с капацитета. Ниското финансиране по „Хоризонт Европа“ на изследовател (2282 евро спрямо средно 6194 евро за ЕС) допълнително ограничава достъпа до конкурентни ресурси за научни изследвания и иновации и международно сътрудничество.
- **Слаби връзки в иновациите:** България се нарежда предпоследна по сътрудничество между МСП и съвместни публично-частни публикации, въпреки известно подобрение от 2018 г. насам (+14,9 пр.п.), което подчертава необходимостта от развитие на регионални клъстери наука-индустрия;
- **Ограничен предприемачески динамизъм:** слабото търсене на иновации ограничава стимулите за местните фирми да инвестират в предложения с висока стойност или технологично напреднали продукти, като по този начин ограничава развитието на предприятия, движени от иновации;
- **Екологични предизвикателства:** България изостава в използването на кръговата икономика (4,1%) и екоиновациите (58,8), има високи емисии, свързани с енергетиката, разчита на тежката промишленост и инвестира малко във възобновяеми източници. Напредъкът в въгледобивните региони зависи от проекти по Фонда за справедлив преход;
- **Предизвикателства пред работната сила и уменията:** България се сблъсква със сериозни ограничения по отношение на капацитета и

производителността на работната сила. Населението намалява по-бързо от средното за ЕС (–0,3% спрямо +0,4%), с ниска гъстота (58,7 души/км²) и загуба от 19,1% на населението в трудоспособна възраст (2011–2021 г.). Недостигът на умения — особено на цифрови компетенции — и ниското участие в ученето през целия живот (съответно 16,0% и 10,0% от средното за ЕС) ограничават адаптивността на работната сила. Ресурсната и трудовата производителност остават много ниски, като производителността на труда е едва 9,7% от средното за ЕС, въпреки постепенното подобрене от 2018 г. насам (+22,2 процентни пункта), което подкопава конкурентоспособността.

2.2.2. Регионално иновационно табло (РИТ): Регионално представяне спрямо националните и средните за ЕС стойности.

Регионалното иновационно представяне на България остава неравномерно, повлияно от структурните икономически условия, нивата на урбанизация и различията в човешкия капитал.

Страната е разделена на шест региона, съответстващи на класификацията NUTS 2, които нямат политически или нормотворчески правомощия. Иновационните политики се разработват предимно на национално ниво или се изпълняват чрез общините, които са по-малки от регионите по NUTS 3, **ограничавайки** прякото влияние на регионите върху иновационната политика.

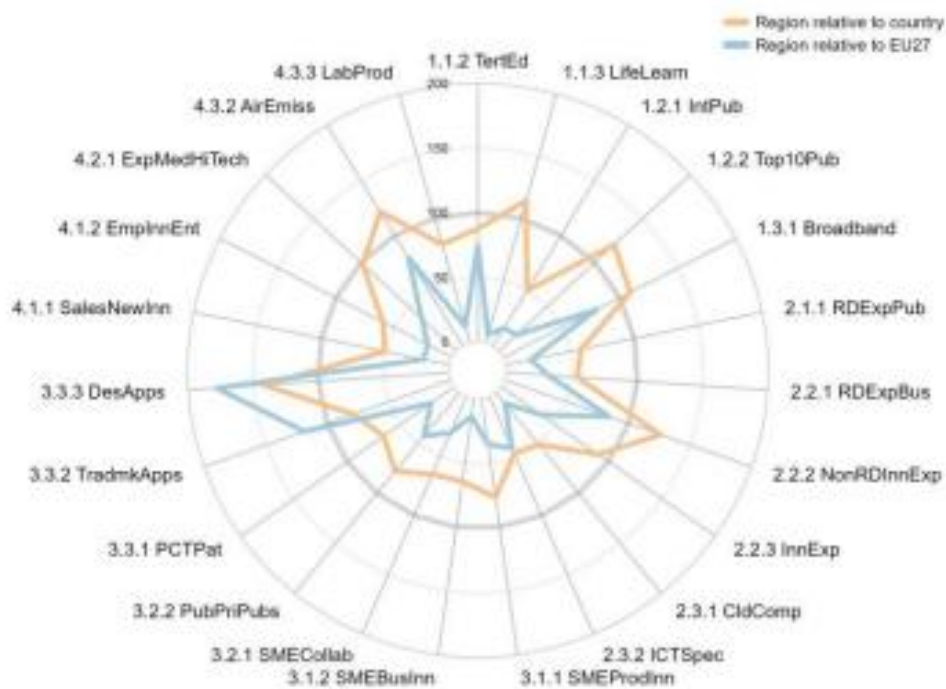
Югозападен (BG41), столичният регион, е най-иновативен и е класифициран като нововъзникващ новатор+. *Североизточен (BG33)* и *Южен централен (BG42)* са класифицирани като нововъзникващи новатори, докато *Северозападен (BG31)*, *Северен централен (BG32)* и *Югоизточен (BG34)* са класифицирани като нововъзникващ новатор-.

Североизточен (BG33), Североизточният регион на България, се състои от четири области: **Варна** – най-голямата в региона, **Добрич**, **Шумен** и **Търговище**. През 2025 г. регионът подобрява своето представяне със 7,6 процентни пункта спрямо 2018 г. и с 3,0 процентни пункта спрямо 2023 г., движен от ръста в широколентовото покритие (+46,0 пр.п. спрямо 2018 г.) и заявките за дизайни (+100,4 пр.п. спрямо 2018 г.).

Силното му представяне по търговски марки и дизайни показва нарастваща роля на творческите индустрии (класирани съответно на 46-то и 1-во място в ЕС27), **а разходите му за неизследователски иновации подчертават нишов потенциал. Регионът би могъл да използва по-ефективно творческите и ориентираните към**

услуги сектори, отколкото тежката промишленост или задълбочените НИРД.

Представяне спрямо средното за страната

Фиг. 6. Радарна диаграма, сравняваща региона със страната и ЕС през 2025 г. (Източник: Европейска комисия, РИТ 2025, регионален профил на България)

Североизточен регион показва по-добро представяне **от средното за България** по следните показатели:

- Население, участващо в учене през целия живот: 114,3
- Научни публикации сред 10-те% най-цитирани: 120,5
- Широколентово покритие: 109,3
- Разходи за неизследователски иновации: 126,1
- Заявки за дизайни: 142,1
- Емисии на прахови частици във въздуха: 121,7

Показва **силни резултати** по:

- Разходи за иновации на зает: 90,6
- Износ на средно- и високотехнологични продукти: 98,2

- Население с висше образование: 87,7

Показва **слабо представяне** по:

- Разходи за НИРД в публичния сектор: 58,3
- Разходи за НИРД в бизнес сектора: 54,2
- Облачни изчисления в предприятията: 51,6
- Продажби на иновации, нови за пазара и за фирмата: 50,5
- Заетост в иновативни предприятия: 59,6

Представяне спрямо средните стойности за ЕС-27

Регионът показва силно представяне по:

- Заявки за търговски марки: 118,7
- Заявки за дизайни: 178,1
- Разходи за неизследователски иновации: 84,5
- Широколентово покритие: 80,1
- Емисии на прахови частици във въздуха: 80

В същото време показва най-слабо представяне (<20% от средното за ЕС) по:

- Население, участващо в учене през целия живот: 6,5
- Облачни изчисления в предприятията: 10,7
- Производителност на труда: 13,3
- МСП, въвеждащи бизнес процесни иновации: 13,7
- Международни съвместни научни публикации: 16,3
- Научни публикации сред 10-те% най-цитирани: 18,2
- Разходи за НИРД в публичния сектор: 19,2

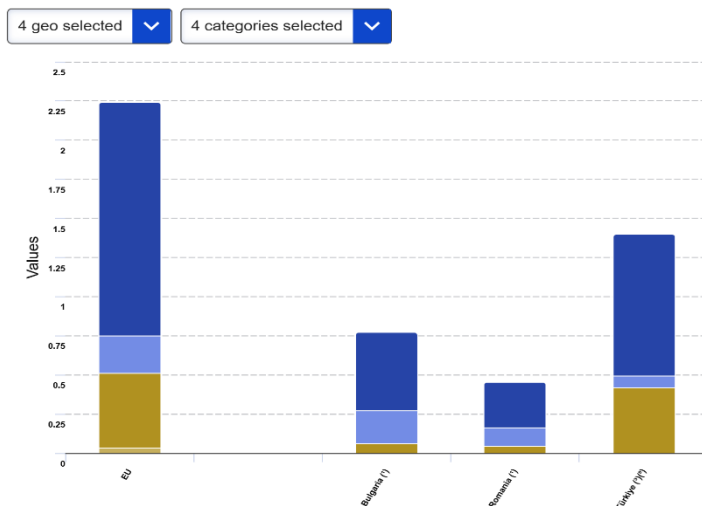
2.2.3. Ключови регионални показатели: Разходи за НИРД (% от БВП), изследователи (ЕПРВ), заявки за патенти, ключови икономически показатели.

Съгласно предварителни данни на Евростат за 2024 г. България продължава значително да изостава от средното за ЕС ниво на брутни вътрешни разходи за НИРД, с разходи от около 800 милиона евро — повече от два пъти по-ниски от средното за ЕС.

Предварителни данни на Националния статистически институт на Република България показват, че през 2024 г. общите разходи за научноизследователска и развойна дейност възлизат на 1574,1 млн. лв. (приблизително 804 844 хил. евро), което представлява увеличение от 7,3% спрямо предходната година. Интензивността на НИРД, измерена като дял на разходите за НИРД от БВП, е 0,77%, което е с 0,02 процентни пункта по-ниско спрямо 2023 г. (Bulgarian National Statistical Institute, 2025)

Gross domestic expenditure on R&D by sector, 2024

(%, relative to GDP, ordered by the expenditure in the business enterprise sector)

Note: when definitions differ, see http://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/rd_esms.htm.

(1) provisional

(2) definition differs for at least one sector

(3) Private non-profit sector: not available

(4) all sectors estimated

(5) 2024 data not available, closest reference year used instead

(6) at least one sector estimated

(7) at least for one sector break in time series

(8) unreliable data for PNP sector

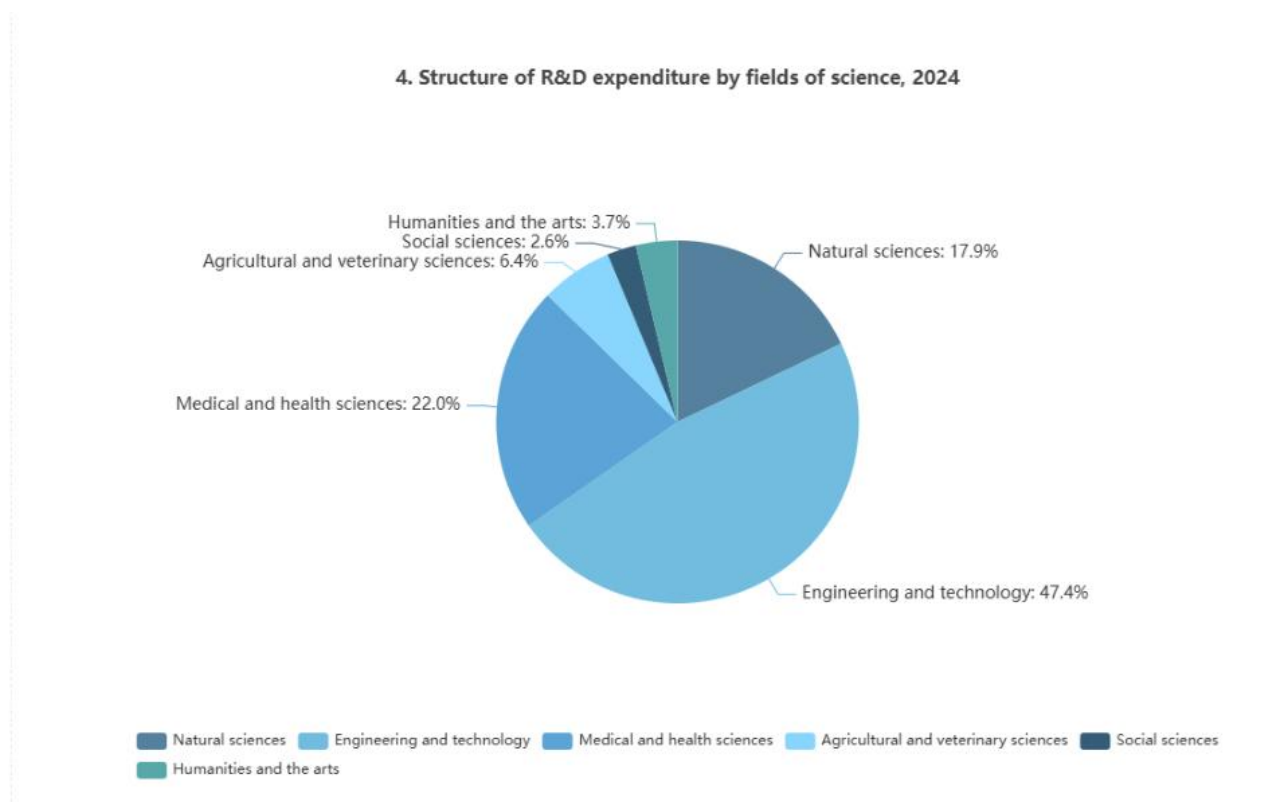
Source: Eurostat - [rd_e_gerdtdot](#)

eurostat

Фиг. 7. Брутни вътрешни разходи за НИРД, сравнение между средното за ЕС, България, Румъния и Турция, Източник: Евростат, 2025 г.

На национално ниво секторът на стопанските предприятия е бил най-големият изпълнител на НИРД през 2024 г., представлявайки 65,1% от общите разходи за НИРД. Следван е от държавния сектор, чиито научноизследователски институти и организации представляват 27,0%. Разходите за НИРД от висшите училища и университетските болници представляват 7,4%, докато организациите с нестопанска цел допринасят с 0,5% (*нак там*).

По отношение на разходите за НИРД по научни области през 2024 г., както и предходната година, най-голям дял е отделен за инженерни и технически науки — 47,4% от общите разходи за НИРД (381,52 млн. лв.). Следвани са от медицинските и здравните науки с 22,0% (346,0 млн. лв.) и природните науки с 17,9% (144,13 млн. евро) (Bulgarian National Statistical Institute, 2025).

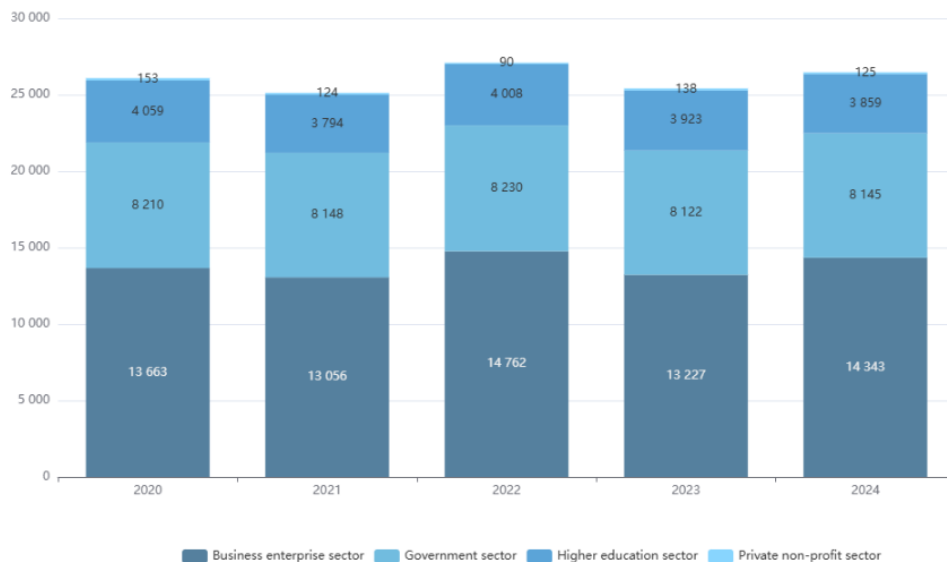

Фиг. 8. Структура на разходите за НИРД по научни области, 2024 г. Източник: НСИ – България, 2025 г.

През 2024 г. общо 26 472 души в еквивалент на пълна заетост (ЕПЗ) са били ангажирани в научноизследователска и развойна дейност в България, което представлява увеличение от 4,2% спрямо предходната година (Фигура 8). Жените представляват 48,2% от общата работна сила, заета с НИРД. Броят на изследователите достига 17 601 ЕПЗ, увеличение с 7,6% спрямо 2023 г.

По-голямата част от персонала, зает с НИРД, е нает в сектора на стопанските предприятия, който представлява 54,2% (14 343 ЕПЗ) от общия брой. Държавният сектор е наел 8145 ЕПЗ (30,8%), докато секторът на висшето образование представлява 3859 ЕПЗ (14,6%).

Figure 6. R&D personnel (in full-time equivalent) by institutional sectors

Фиг. 9. Персонал, зает с НИРД (в еквивалент на пълна заетост) по институционален сектор, 2024 г. Източник: НСИ – България, 2025 г.

Съгласно предварителни данни на Националния статистически институт на България (НСИ) за 2024 г. общите разходи за научноизследователска и развойна дейност (БВРНИРД) в Североизточния регион (Североизточен, BG33) възлизат на 39 058 хил. евро, представляващи приблизително 0,05% от националните разходи за НИРД.

Общият брой на персонала, зает с дейности по НИРД в Североизточния регион, е 3730 души, представляващи около 0,10% от персонала, зает с НИРД на национално ниво.

Разпределението на персонала, зает с НИРД, по вид сектор е представено по-долу

Стопански предприятия	Държавен сектор	Висше образование	Организации с нестопанска цел
925	668	2129	8

Съществува значителна липса на данни в регионалната статистика за НИРД, особено по отношение на персонала, изразен в еквивалент на пълна заетост (ЕПЗ), и разходите за НИРД по научни области, което ограничава точността на междурегионалните сравнения.

През 2024 г. България подава общо 53 заявки до Европейското патентно ведомство (ЕПВ),

което представлява леко увеличение от 0,26% спрямо 2023 г., когато са подадени 41 заявки. По технологични области заявките през 2024 г. се разпределят, както следва: електротехника (8), уреди (9), химия (8), машиностроене (18), други области (10) и неклассифицирани (1). Разпределението по технологични области през 2023 г. е било доста подобно.

По конкретни технологични групи най-голям брой заявки се отнасят до двигатели, помпи и турбини (5), следвани от строителство, транспорт и други специални машини (4). След тях са мебели и игри (3) и други потребителски стоки (3).

За разлика от това, докато заявките за патенти пред националните ведомства на държавите по ЕПК през 2023 г. са били 197 за България, техният брой през 2024 г. е малко над 50, което представлява значителен спад от над 3 пъти.

Съгласно Регионалното иновационно табло (European Commission: Directorate-General for Research and Innovation, 2025), представянето на Североизточния регион по заявки за патенти по РСТ възлиза на 65,8% от националния показател, което сочи ниво на международно ориентирана патентна активност под средното, и показва по-силен спад в показателя

Регионът се представя сравнително добре по показателите „МСП, въвеждащи продуктови иновации“ (76,8% от националния показател), „МСП, въвеждащи бизнес процесни иновации“ (65,4% от националния показател), „Иновативни МСП, сътрудничащи си с други“ (65,3% от националния показател). Въпреки регистрирания лек спад спрямо предходната година, регионът се представя много добре по показателя „Разходи за иновации на зает“ (90,6% от националния показател).

2.3. Качествен анализ: Регионалната иновационна екосистема (Четворна спирала)

2.3.1. Публични органи: Основни регионални органи (напр. агенции за развитие, общини) и техните роли.

Североизточният регион се състои от 4 административни области: Варна, Добрич, Шумен и Търговище, и следователно включва 34 общини, а именно:

Област Варна	Област Добрич	Област Шумен	Област Търговище
Варна	Добрич (град)	Шумен	Търговище
Аксаково	Добричка	Велики Преслав	Омуртаг
Белослав	Балчик	Върбица	Попово
Бяла (Варна)	Генерал Тошево	Каолиново	Антоново
Ветрино	Каварна	Каспичан	Опака
Вълчи дол	Крушари	Нови пазар	
Девня	Тервел	Смядово	
Долни чифлик	Шабла	Хитрино	
Дългопол		Венец	
Провадия		Никола Козлево	
Суворово			

Таблица 1: Области и общини в Североизточния регион на България

Следователно основните публични органи в региона са от 2 вида:

➤ Областна администрация

Областната администрация е териториална единица на изпълнителната власт, отговорна за осигуряване на изпълнението на държавните политики на регионално ниво и за координацията между централните и местните власти.

Основни отговорности

- Изпълнение на национални стратегии и политики на регионално ниво
- Координация между министерства, агенции и общини
- Регионално планиране и мониторинг на изпълнението на политиките
- Осигуряване на законосъобразността на общинските актове

- Подкрепа на икономическото развитие и заетостта.

Роля по отношение на иновациите

Областната администрация няма пряка оперативна роля в създаването на иновации, но играе ключова координираща и стратегическа роля, включително:

- Подкрепа за изпълнението на националните и регионалните иновационни стратегии (напр. Иновационната стратегия за интелигентна специализация – РИСЗ)
- Улесняване на координацията между университети, научноизследователски организации, бизнес и общини
- Подкрепа за създаването на регионални партньорства и мрежи
- Принос към идентифицирането на регионалните приоритети и потенциала за интелигентна специализация
- Подкрепа за проекти, финансирани от фондове на ЕС, свързани с НИРД, дигитализация и трансфер на знания.

➤ **Общинска администрация**

Общинската администрация е **основният орган на местното самоуправление**, пряко отговорен за социално-икономическото развитие на общината. В рамките на структурата на общинското управление отговорностите са разделени между Общинския съвет (органът за вземане на решения и определяне на политики) и кмета (изпълнителната власт).

Основни отговорности

- Изготвяне и изпълнение на общински планове за развитие
- Управление на общинската инфраструктура и обществените услуги
- Подкрепа за местната икономика, МСП и заетостта
- Създаване на благоприятна административна и регулаторна среда
- Инициране и изпълнение на проекти, финансирани от национални фондове и фондове на ЕС

Роля по отношение на иновациите

В областта на научните изследвания и иновациите, съгласно Закона за насърчване на научните изследвания и иновациите, Общинският съвет може да:

- Приема стратегии, програми и планове, съдържащи мерки, цели и приоритети за развитието на научните изследвания и иновациите на общинско ниво;
- Създава благоприятни условия за изпълнението на дейности в областта на

научните изследвания и иновациите на територията на общината;

- Одобрява програми и планове за развитие, поддръжка и модернизация на инфраструктурата за научни изследвания и иновации на общинско ниво;
- Осигуряване на условия за образование, обучение и развитие на умения в областта на науката, иновациите и трансфера на технологии.

Съгласно Закона за насърчаване на научните изследвания и иновациите, в областта на иновациите Кметът може да:

- Насърчава партньорства и сътрудничество между бизнеса, гражданите, висшите училища, научноизследователските организации и неправителствения сектор;
- Подкрепя популяризирането и видимостта на дейности, свързани с науката, изследванията и иновациите на местно ниво;
- Насърчава иновационни дейности и предприемачество, движено от иновации, включително прилагането на нововъзникващи технологии и развитието на иновационния капацитет на общината.

Освен това общините влияят на местната иновационна екосистема чрез:

- Създаване на условия за развитие на иновативни предприятия и стартиращи фирми
- Развитие на индустриални зони, технологични паркове и бизнес инкубатори
- Насърчаване на публично-частни партньорства
- Насърчаване на дигитализацията и решенията за „умни градове“
- Изпълнение на проекти, свързани с отворени данни, електронно управление и иновативни публични услуги
- Улесняване на връзките между местния бизнес и научноизследователските и образователните институции

Община Варна, като най-голямата общинска администрация в региона, заема водеща позиция като участник в регионалната иновационна екосистема. Освен участието си в шест проекта по рамкови програми на ЕС (в областите „Глобални предизвикателства и европейска индустриална конкурентоспособност“, „Иновативна Европа“ и „Обществени предизвикателства“), общината активно участва в инициативи по Еразъм+, URBACT, INTERREG EURO-MED, както и в национални програми. Чрез тези дейности Община Варна допринася за оформянето на регионалния иновационен профил и модернизирването на местната бизнес среда.

В региона няма друга общинска администрация, участваща в изпълнението на проект, финансиран по H2020 или „Хоризонт Европа“.

➤ Регионални съвети за развитие

Регионалните съвети за развитие играят ключова роля в подкрепата на развитието на регионалната иновационна система. Те са създадени съгласно изменения в Закона за регионалното развитие и изпълняват съществена функция при прилагането на държавната политика за регионално развитие в шестте планови региона на България по NUTS II, както и за осигуряване на ефективна координация между централните и местните власти при планирането и изпълнението на стратегически проекти.

Основните им функции включват обсъждане и одобряване на проекта на Интегрираната стратегия за териториално развитие на съответния планов регион, координиране, наблюдение и контрол на нейното изпълнение, както и участие в процеса на подбор на концепции за интегрирани териториални инвестиции.

Съставът на регионалните съвети за развитие включва представители на министерства, областните управители на всички области в съответния регион, както и кметове и общински съветници, избрани на делегиран принцип. Съветите включват и представители на социално-икономическите партньори – организации на работодателите и синдикати. Представители на висшите училища, Българската академия на науките в региона и неправителствения сектор участват като наблюдатели с право на съвещателен глас.

2.3.2. Академични среди и научни изследвания: Основни университети, ОТТ и техните специализации.

➤ Академични среди

Седем **университета** функционират на територията на Североизточния регион:

1) Медицински университет – Варна

- **Вид:** Публично висше училище, специализирано в медицинските и здравните науки. Това е първото висше медицинско училище в Североизточна България, основано през 1960 г.
- **Основни специализации:** медицина, дентална медицина, фармация и здравни

грижи.

- **Силни страни в научните изследвания и иновациите:**

- Силен фокус върху актуални приложни изследвания, насочени към съвременните предизвикателства в медицината и здравеопазването.
- Разполага с лаборатории и центрове за практическо обучение (дентален център, аптека), предоставящи възможности за сътрудничество с бизнеса и за придобиване на умения от студентите в реални условия.
- Активно ангажиран с дейности по трансфер на технологии и международно изследователско сътрудничество.
- Подкрепен от утвърдено звено за провеждане на фундаментални, клинични и транслационни изследвания (Научноизследователски институт към Медицински университет – Варна).
- Поддържа добре установена мрежа за сътрудничество с национални и международни организации.
- Отличен капацитет и дългогодишен опит в управлението на проекти, включително национални програми, Еразъм и рамкови програми на ЕС.

2) Технически университет – Варна

- **Вид:** Публичен технически университет, основен център за научни изследвания и иновации в региона
- **Основни специализации:** инженерни дисциплини, включително машиностроене, електротехника, корабостроене и морско инженерство, изчислителна техника и автоматизация, навигация и транспорт, опазване на околната среда, индустриален мениджмънт.
- **Силни страни в научните изследвания и иновациите:**
 - Силно съответствие с технологично и индустриално ориентирани изследвания.
 - Разполага с лаборатории и възможности за сътрудничество в приложни изследвания.
 - Ангажиран с дейности по трансфер на технологии и международно сътрудничество в областта на НИРД.
 - Действа като ключов партньор в регионално значими иновационни проекти (напр. мрежи за морски технологии).
 - Има дългогодишен опит в изпълнението на проекти, включително национални програми, Еразъм и рамкови програми на ЕС.

3) Икономически университет – Варна

- **Вид:** Публичен университет, фокусиран върху икономиката и бизнеса.
- **Основни специализации:** икономика, бизнес администрация, финанси, мениджмънт, маркетинг, туризъм и хотелиерство, дигитална икономика.
- **Силни страни в научните изследвания и иновациите:**
 - Приложни изследвания в областта на икономиката и бизнеса, подкрепени от утвърденото му научноизследователско звено, провеждащо изследвания в приоритетните области зелена икономика и устойчиво развитие, дигитална трансформация и дигитализация, иновации и конкурентоспособност, икономическо, социално и териториално сближаване, управление на кризи.
 - Ангажиран с образователни компоненти, подкрепящи иновациите в МСП и услугите.
 - Предоставя икономическа и управленска експертиза в подкрепа на комерсиализацията на иновации, предприемачеството и връзката наука–бизнес.
 - Ангажиран с образователни компоненти, подкрепящи иновациите в МСП и услугите.
 - Действал е като консултант по политики за регионални иновации и интелигентна специализация.
 - Финансирано от ЕС и международно сътрудничество, включително в областта на туризма, културните и рекреативните индустрии и други.

4) Висше военноморско училище „Никола Й. Вапцаров“

- **Вид:** Публично висше училище, специализирано в морско и военноморско образование.
- **Основни специализации:** морско и военноморско инженерство, навигация, експлоатация на кораби, морска безопасност, корабостроителни технологии.
- **Силни страни в научните изследвания и иновациите:**
 - Приложни изследвания в областта на морското инженерство и корабния дизайн.
 - Симулационни и обучителни центрове за военноморски операции.
 - Сътрудничество с корабостроителни компании, военноморската индустрия и регионални иновационни мрежи.
 - Участие в морски проекти по НИРД на ЕС и инициативи за трансфер на технологии.

5) Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“ — Шумен

- **Вид:** Публичен многофакултетен университет
- **Основни специализации:** педагогика и образование, STEM дисциплини (математика, информатика, природни науки, технически науки), хуманитарни и социални науки, приложни изследвания в подкрепа на регионалното развитие и капацитета на работната сила
- **Силни страни в научните изследвания и иновациите:**
 - Приложни изследвания в областта на STEM, образованието и социалните науки
 - Подкрепя регионалните иновации и трансфера на знания
 - Активен в дигитализацията и образователните иновации
 - Допринася за развитието на работната сила и изграждането на регионален капацитет

6) Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“

- **Вид:** Най-големият частен университет в България, предлагащ широко портфолио от бакалавърски, магистърски и докторски програми.
- **Основни специализации:** информационни технологии и компютърни науки, право и правни науки, архитектура, строителство и градоустройство, бизнес, икономика и мениджмънт, социални и хуманитарни науки, приложни изследвания и интердисциплинарни програми, съчетаващи технологии, мениджмънт и социални науки
- **Силни страни в научните изследвания и иновациите:**
 - Активно сътрудничество в приложни изследвания с регионалната индустрия, общините и Българската академия на науките (БАН)
 - Силен фокус върху интердисциплинарни иновационни проекти, интегриращи технологии, бизнес и социални науки
 - Подкрепя развитието на работната сила чрез практическо обучение, стажове и партньорства с индустрията
 - Участие в проекти на ЕС и международни проекти, допринасящи за регионалните иновационни мрежи

7) Висше училище по мениджмънт – Варна

- **Вид:** Частен международен университет, предлагащ бакалавърски, магистърски и магистърски бизнес програми, предимно на английски език.

• **Основни специализации:** бизнес и мениджмънт (международен бизнес, бизнес администрация, стратегически мениджмънт, MBA), управление на хотелиерството и туризма (международно хотелиерство, туристически мениджмънт), кулинарно изкуство и гастрономия, софтуерно инженерство и приложни ИТ програми, програми, фокусирани върху предприемачество и иновации.

• **Силни страни в научните изследвания и иновациите:**

- Приложни изследвания в областта на бизнес иновациите, предприемачеството, хотелиерството, туризма и кулинарното изкуство
- Подкрепя предприемачеството, движено от иновации, и развитието на стартиращи предприятия в региона
- Силно международно сътрудничество и програми за двойна диплома с партньорски университети (напр. Cardiff Metropolitan University, Обединеното кралство)
- Участие в проекти за мобилност по Еразъм+ и много инициативи, финансирани от ЕС, инициатор на иновативни инициативи, определени като добри практики;
- Насърчава трансфера на знания и развитието на работната сила за регионалните предприятия.

И седемте университета са участвали в проекти, финансирани по H2020 или „Хоризонт Европа“, в съответните им области на специализация. Медицинският университет – Варна и Техническият университет – Варна обаче се открояват като лидери.

➤ **ОТТ и подобни структури**

Въпреки че съществуват данни, че **ОТТ (офиси за трансфер на технологии)** са създадени в почти всички университети в региона през последните петнадесет години, към момента на провеждане на настоящото проучване е установен само един функциониращ ОТТ. Той е създаден през 2022 г. в Медицински университет – Варна със следните цели:

- Насърчаване на създаването и защитата на интелектуална собственост
- Подкрепа на комерсиализацията чрез лицензиране и стартиращи предприятия
- Създаване на мост между науката, бизнеса и обществото
- Разширяване на иновационния потенциал със социално въздействие.

През 2018–2019 г. обаче, по Програма „Наука и образование за интелигентен растеж“, е инициатирано създаването на **центрове за високи постижения** и **центрове за**

компетентност. Центровете целят да подпомогнат подобряването на качеството и пазарната ориентация на изследователските дейности, извършвани от научноизследователски организации в България, както и да укрепят капацитета за научни изследвания и иновации. От своя страна се очаква това да създаде възможности за нови партньорства с бизнеса и за създаването на нови предприятия.

Създадени са четири центъра за високи постижения в следните области:

- Мехатроника, чисти технологии, кръгова и нисковъглеродна икономика;
- Информатика и ИКТ (2 центъра)
- Нови технологии в областта на творческите и рекреативните индустрии, със специален фокус върху културното наследство.

Освен това са създадени десет центъра за компетентност в следните области:

- Чисти технологии, кръгова и нисковъглеродна икономика;
- Мехатроника и микроелектроника;
- Информатика и ИКТ
- Нови технологии в областта на творческите и рекреативните индустрии
- Чисти технологии, кръгова и нисковъглеродна икономика.

Тези центрове обединяват над 60 научноизследователски организации и университета от цяла България и са довели до създаването на 85 лаборатории в цялата страна. В **Североизточния регион обаче има само пет лаборатории:**

- Нов център за данни с терминали с достъп до три модула, разположен в Шуменския университет и част от Центъра за високи постижения „Университети за наука, информатика и технологии в е-обществото“ (UNiTe), разположен в Шуменския университет;
- Лаборатория за подпомагане на управлението на риска в областта на сигурността, Лаборатория „МОЛИБДЕН“ за информационна и комуникационна подкрепа и Лаборатория за критична инфраструктура на брега и във вътрешността, всички *разположени във Висшето военноморско училище „Никола Й. Вапцаров“* и част от Центъра за компетентност „Квантова комуникация, интелигентни системи за сигурност и управление на риска“ (QUASAR)
- Лаборатории по морска роботика и енергийно ефективен и електрически транспорт, разположени в *Технически университет – Варна* и част от Центъра

- за високи постижения „Национален център по мехатроника и чисти технологии“, разположен в Технически университет – Варна
- Лаборатория за изследване на подводния шум, сигнали и вибрации на морски съдове и съоръжения, разположена в *Технически университет – Варна* и част от Центъра за компетентност „Интелигентни мехатронни, еко- и енергоспестяващи системи и технологии“, разположен в Технически университет – Варна
 - Центърът за роботизирана хирургия, разположен в *Медицински университет – Варна* и част от Центъра за компетентност по персонализирана медицина, 3D и телемедицина, роботизирана и минимално инвазивна хирургия.

➤ Научноизследователски центрове

Освен това четири **научноизследователски центъра** функционират в Североизточния регион:

1) **Институт по океанология „Проф. Фритьоф Нансен“** – институтът е основан през 1973 г. като част от научноизследователските центрове на Българската академия на науките. Със седалище във Варна, основните дейности на института се състоят в изследвания в областта на морската физика, химия и геология, археология, биология и екология на морето, хидродинамика и литодинамика на крайбрежната зона и океански технологии, комплексен мониторинг на морската среда в териториалното море и българската икономическа зона, обучение на квалифицирани специалисти в областта на морските науки, извършване на консултантска и експертна дейност с прилагане на резултатите от изследванията (Bulgarian Academy of Science, n.d.)

Институтът по океанология извършва изследвания в следните области:

- физика, химия, биология и екология на морето;
- геология, геоморфология и археология на морското дъно и крайбрежната зона;
- хидродинамика и литодинамика на крайбрежната зона;
- морска климатология, хидрология и хидрометеорология;
- оперативна океанография, управление на океанографски данни и информация.

ИО представлява БАН като координатор на всички изследвания, свързани с Черно море и Световния океан, в Националната океанографска комисия (НОК) и успешно координира изследователската дейност и международните отношения в рамките на Междуправителствената океанографска комисия на ЮНЕСКО. Институтът е Национален център за океанографски данни, включен в Международната система за обмен на

океанографски данни и информация на ИОС-ЮНЕСКО.

Институтът по океанология заема водеща позиция в създаването на иновации в своята област и е сред водещите участници от Североизточния регион в рамковите програми на ЕС.

2) Институт по рибни ресурси – Варна (ИРР) е създаден през 1932 г. и понастоящем е част от Селскостопанската академия на България.

Основните дейности на института включват научни и приложни изследвания, оценка на рибните запаси в Черно море и мониторинг на динамиката, структурата и хранителната база на търговски важните морски видове риба.

Дългогодишните изследвания, провеждани от Института по рибни ресурси – Варна, са фокусирани върху изучаването на биоразнообразието в Черно море, промените в екосистемата на Черно море под влияние на различни антропогенни и климатични фактори, както и изследвания на икономически важни рибни и нерибни морски ресурси и морска аквакултура.

3) Добруджански земеделски институт – официално основан през 1951 г. и е най-големият институт в Селскостопанската академия на България. Разположен е в равнината на Южна Добруджа, в землището на село Петлешково, на около 5 км южно от град Генерал Тошево (област Добрич).

Основните дейности на института включват:

- разработване на нови подобрени сортове зърнено-житни и бобови култури, сортове и хибриди слънчоглед и съответните агротехнически практики за тяхното отглеждане;
- разработване на нови биотехнологични методи за селекция на полски култури;
- събиране и изучаване на растителни генетични ресурси;
- производство на базови и предбазови семена със сертифициран произход и качество;
- отглеждане на елитни развъдни животни.

Добруджанският земеделски институт има значителни изследователски резултати в своята област през годините и понастоящем поддържа успешно и плодотворно сътрудничество с редица научноизследователски институти, международни центрове и компании от цял свят, изразяващо се в обмен на сортове зърнени и бобови култури, линии и хибриди слънчоглед, селекционни материали за експериментални цели, изследователски данни и експерти. (Добруджански земеделски институт, n.d.)

4) **Земеделски институт - Шумен** – създаден през 2000 г. Той е част от Селскостопанската академия на България и включва Научноизследователския и внедрителски институт по свиневъдство (НИВИС), Научноизследователския институт по биволовъдство с биотехнологичен център (НИИБ) и Института по захарно цвекло „Проф. Ив. Иванов“.

Институтът извършва изследвания в следните области:

- Генетика, селекция, репродукция, хранителни системи и технологии за отглеждане на селскостопански животни.
- Селекция и растителна защита на захарно цвекло, полузахарно цвекло, фуражно цвекло и салатно цвекло, както и на зърнено сорго, захарно сорго, суданка и тютюн.

2.3.3. Бизнес и организации за подкрепа на бизнеса (ОПБ): Доминиращ бизнес профил, ключови ОПБ (търговски камари, клъстери) и създадени ЕЦЦТ.

Североизточният регион на България се характеризира с диверсифицирана икономическа структура, съчетаваща традиционни отрасли с нововъзникващи сектори, движени от иновации и изследователски капацитет. Регионът се възползва от стратегическото си географско положение, достъпа до Черно море и наличието на големи градски и академични центрове като Варна и Шумен.

Ключовите икономически сектори в региона включват транспорт и логистика, морска икономика, корабостроене и кораборемонт, туризъм, земеделие и хранително-вкусова промишленост, и производство. Варна играе централна роля като икономически център, с добре развита пристанищна инфраструктура, международно летище и силни връзки с националните и международните пазари.

Регионът има разрастващ се ИКТ и технологичен сектор, подкрепян от университети и научноизследователски центрове, особено във Варна. Инженерство, мехатроника и чисти технологии също набират значение, в съответствие с националните и европейските приоритети за устойчиво и нисковъглеродно развитие.

Малките и средните предприятия доминират в бизнес средата, докато няколко големи компании оперират в логистиката, енергетиката, производството и туризма.

- **Организации за подкрепа на бизнеса (ОПБ) в Североизточна България**

Търговско-промишлени камари

В България търговските камари се учредяват като юридически лица с нестопанска цел

съгласно Закона за юридическите лица с нестопанска цел (ЗЮЛНЦ) и функционират като независими сдружения. Регионалните търговско-промишлени камари са структури на Българската търговско-промишлена камара, действащи на регионално ниво с основна мисия да подкрепят, популяризират, представляват и защитават икономическите интереси на своите членове, които се присъединяват доброволно и се състоят предимно от търговски и промишлени предприятия. Въпреки че камарите не извършват стопанска дейност и функционират в частен интерес на своето членство, те активно си сътрудничат с държавните и общинските власти. На практика те действат като представителни органи на бизнеса, предоставящи възможности за нетуъркинг, обучение, подкрепа за износ и връзки с програми на ЕС, като по този начин допринасят за регионалното и националното икономическо развитие.

Регионални търговско-промишлени камари функционират във всеки от областните центрове на Североизточния регион:

- Варненска търговско-промишлена камара;
- Добричка търговско-промишлена камара;
- Шуменска търговско-промишлена камара;
- Търговищка търговско-промишлена камара.

Сред членовете на изброените по-горе камари са държавни предприятия и частен бизнес, работещи в различни сектори.

Освен това контактна точка на *Българската стопанска камара* е разположена в град Варна. БСК е активен неправителствен орган, който предоставя обширна платформа за своите членове с бизнес интереси в България. Камарата представлява бизнес от всякакъв мащаб в широк спектър от отрасли и сектори. Обхватът на дейността на Българската стопанска камара е свързан с насърчаването и подпомагането на българските и международните икономически отношения в сферата на търговията, промишлеността, земеделието, финансите, транспорта, технологиите, професионалните дейности и други.

Накрая, на територията на Североизточния регион функционират ключови структурни звена на **Българската стопанска камара – съюз на българския бизнес (БСК)** заедно с редица организации от нейната регионална структура. БСК е неправителствена организация, създадена на 25 април 1980 г. Камарата играе активна роля в системата на социалния диалог както на национално, така и на международно ниво, представлявайки и защитавайки интересите на българския бизнес в процеса на промени в нормативната уредба и административните практики.

Дейността на Българската стопанска камара се осъществява главно чрез нейните *основни*

структурни звена – браншови камари и съюзи, сред които в Североизточния регион функционират *Българската асоциация на капитаните на влекачи* и *Българската морска камара*.

БСК осъществява регионалната си политика чрез активни партньорства с регионални организации, бизнес сдружения и местни власти. В Североизточния регион те включват *Индустриална асоциация – Варна*, както и местни структури на БСК в Аксаково, Бяла, Девня, Долни чифлик, Провадия и Суворово, Балчик, Генерал Тошево и Добрич, Търговище, Попово и Омуртаг, Нови пазар и Велики Преслав, и *Индустриална стопанска асоциация – Шумен*.

Браншови камари и сдружения

Следните организации, представляващи конкретни икономически сектори или отрасли, функционират в Североизточния регион:

Туризм и хотелиерство

- **Варненска туристическа камара** – професионална организация с нестопанска цел, обединяваща бизнеси, институции и професионалисти, работещи в туристическия сектор във Варна и региона. Нейната мисия е да насърчава устойчивото развитие на туризма, да подобрява качеството на услугите и да повишава видимостта на Варна като туристическа дестинация. Камарата подкрепя сътрудничеството между своите членове, представлява техните интереси пред местните и националните власти и активно участва в маркетингови инициативи, събития и проекти, насочени към укрепване на туристическия потенциал на региона. Тя е член на Българската туристическа камара, Българския национален съвет по туризъм и Международния комитет на туристическите партньори (ICTP).
- **Регионални структури на Българската хотелиерска и ресторантьорска асоциация (БХРА)**, включително:
 - Варненска хотелиерска и ресторантьорска асоциация (ВХРА)
 - Съюз на хотелиерите – Златни пясъци
 - Местна туристическа асоциация – Търговище
 - Асоциация на ресторантьорите и хотелиерите – Шумен
 - Каварненска туристическа асоциация
 - Асоциация на ресторантьорите и хотелиерите – Добрич
 - Асоциация на ресторантьорите и хотелиерите – Албена

- **Варненска асоциация на туристическите агенции**

Морско дело и транспорт

- Българска асоциация на корабните брокери и агенти
- Българска морска камара
- Българска асоциация на капитаните на влекачи

Регионално и общинско сътрудничество

- Асоциация на българските черноморски общини

Храна, вино и гастрономия

- Българска асоциация на сомелиерите и винените експерти

Двустранни камари

Централният офис на *Българо-турската търговско-промишлена камара* (позната също като БУЛТИСАД) се намира в град Шумен. Тя е организация с нестопанска цел, създадена за насърчаване на двустранната търговия, икономическото сътрудничество и инвестициите между България и Турция. Тя улеснява нетуъркингa, бизнес контактите, търговските мисии, изложенията и услугите за пазарна информация за своите членове, помагайки на компании от двете страни да проучват търговски възможности и да укрепват икономическите връзки.

Професионални камари и сдружения

Организации, представляващи регулирани професии или професионални общности.

- Регионални колегии на Камарата на архитектите в България, разположени във Варна, Добрич, Шумен и Търговище
- Териториална организация на Научно-техническите съюзи – Варна

➤ Мрежа „Enterprise Europe“ – регионални звена

Мрежата „Enterprise Europe“ (EEN) е най-голямата в света мрежа за подкрепа на малки и средни предприятия (МСП) с международни амбиции. Тя помага на бизнеса да въвежда иновации и да расте на международно ниво. Основната ѝ мисия е да подпомага МСП да оползотворяват максимално възможностите за бизнес и иновации, предлагани от единния пазар на ЕС и извън него.

Националният координатор на мрежата „Enterprise Europe“ (EEN) се намира в София, столицата на България; въпреки това мрежата обединява 12 организации в цялата страна. Една от тези организации — **Морски клъстер** — функционира във Варна, която служи като фокусна точка на Североизточния регион.

➤ Клъстери и иновационни мрежи

Клъстерите в България обикновено са сдружения на бизнеси, научноизследователски институции и публични органи, често създадени като юридически лица с нестопанска цел или кооперации. Те обикновено се формират на индустриално-регионален принцип и приемат за своя мисия повишаването на конкурентоспособността и иновациите чрез насърчаване на сътрудничеството, обмена на знания и съвместните НИРД между членовете в конкретен сектор или регион. Клъстерите предоставят възможности за нетуъркинг, обучение, консултации и достъп до специализирани услуги, като същевременно подкрепят регионалното развитие, интернационализацията и участието в програми на ЕС. Те действат като посредници между частния сектор и публичните власти, насърчавайки секторния растеж и помагайки на членовете да се възползват от възможностите за финансиране и иновации.

В Североизточния регион активно функционират няколко клъстера, фокусирани върху сектори като морска и синя икономика, туризъм, ИКТ, енергетика и индустриално развитие:

- **ИКТ клъстер – Варна**

ИКТ клъстерът обединява компании, научноизследователски организации и учебни заведения, работещи в областта на информационните и комуникационните технологии. Основната му цел е да насърчава иновациите, цифровата трансформация и конкурентоспособността чрез сътрудничество, обмен на знания и съвместни проекти.

- **Морски клъстер – Варна**

Морският клъстер обединява заинтересовани страни от морската индустрия, включително корабоплаване, корабостроене, пристанищни услуги, морски технологии и образование. Той цели да засили сътрудничеството в сектора и да подкрепи устойчивото развитие на морските дейности.

- **Черноморски енергиен клъстер – Варна**

Черноморският енергиен клъстер се фокусира върху отрасли и технологии, свързани с енергетиката, в Черноморския регион. Неговата мисия е да насърчава

сътрудничеството във възобновяемата енергия, енергийната ефективност и иновациите, допринасяйки за регионалната енергийна сигурност и устойчивия растеж.

- **Клъстер „Сдружение за кулинарно изкуство и хотелиерство“ – Добрич**

Клъстерът „Сдружение за кулинарно изкуство и хотелиерство“ обединява професионалисти, бизнеси и учебни заведения в областта на гастрономията, туризма и хотелиерството. Той насърчава високите стандарти, професионалното обучение и развитието на кулинарната култура и хотелиерските услуги.

- **Клъстер „Варна Бизнес Консулт“**

Клъстерът „Варна Бизнес Консулт“ се състои от консултантски компании и организации за подкрепа на бизнеса. Неговата цел е да предоставя експертиза в областта на управлението, финансите, правните услуги и стратегическото развитие, подкрепяйки предприемачеството и растежа на бизнеса в региона.

- **Клъстер „Черноморска икономическа зона“**

Клъстерът „Черноморска икономическа зона“ се фокусира върху привличането и подкрепата на преки чуждестранни инвестиции в Черноморския регион. Той работи за подобряване на инвестиционния климат, насърчаване на регионалния икономически потенциал и улесняване на сътрудничеството между местните власти, бизнеса и международните инвеститори.

- **Еко клъстер България – Варна**

Еко клъстер България обединява организации, компании и експерти, работещи в областта на опазването на околната среда, зелените технологии и устойчивото развитие. Неговата мисия е да насърчава екоиновациите, практиките на кръговата икономика и екологично отговорните решения чрез сътрудничество, проекти и споделяне на знания.

➤ **ЕЦЦТ (Европейски центрове за цифрови технологии)**

В България са създадени четири ЕЦЦТ по Програма „Цифрова Европа“ (European Commission, n.d.). Нито един от тях не е базиран в Североизточния регион. Въпреки това CYBERsecurity 4 All STakeholderS (EDIH Trakia) и EDICS функционират на национално ниво.

Освен това има осем инициативи, притежаващи Печат за високи постижения; отново, нито една от тях не е установена в Североизточния регион или специално фокусирана върху него.

2.3.4. Гражданско общество (НПО): Документирана роля в иновациите/управлението, капацитет и финансиране (както е установено в литературата).

В региона има значително присъствие на НПО, особено във Варна, като регистрираните организации участват в широк спектър от области, като икономическо развитие, младежка политика, здравни и социални услуги, околна среда и изследвания на политики. Примерите включват местни сдружения, фокусирани върху предприемачество и иновации, социални услуги, екологични групи и организации за гражданско застъпничество.

Много НПО в региона се фокусират също върху развитието на общността, изследвания, публични политики и международно сътрудничество, което показва разнообразие в ролите и дейностите на гражданското общество отвъд чисто местните социални услуги.

Въпреки че научната литература, специално фокусирана върху Североизточния регион, е ограничена, по-широките изследвания на гражданското общество в България подчертават активното участие на неправителствените организации (НПО) в процесите на формиране на политики, особено в области, свързани с конкурентоспособността, иновациите и административната реформа. Следва да се отбележи, че тази роля се поема главно от по-големи и утвърдени организации, като Асоциацията на българските черноморски общини, Сдружението за регионално развитие и други браншови и регионални сдружения, които осигуряват по-широко представителство на различни заинтересовани страни и територии. По този начин те действат като посредници между местните общности, публичните администрации и националните политики, допринасяйки за интегрирането на регионалните приоритети в по-широките процеси на вземане на решения.

Освен това наличните проучвания и доклади за българския НПО сектор като цяло идентифицират **обща ограничения на капацитета**, които биха се отнасяли и до организациите в Североизточния регион:

Много НПО функционират с **ограничен професионален персонал**, като значителна част от работата се извършва от доброволци или недостатъчно финансирани роли, което ограничава оперативния и стратегическия им капацитет.

Множество оценки предполагат, че въпреки че гражданското общество има организационен потенциал, продължават да съществуват предизвикателства в институционалното развитие, включително обучение, мобилизиране на ресурси и ефективност на застъпничеството.

Тези модели отразяват структурни ограничения на капацитета, които засягат способността на НПО да се ангажират задълбочено с иновационните екосистеми или реформите в управлението без външна подкрепа.

Преки данни в литературата за НПО в Североизточния регион, допринасящи конкретно за иновационните екосистеми, са оскъдни, но наличните данни сочат:

- Някои НПО (напр. Регионална агенция за предприемачество и иновации – Варна) работят изрично в областта на икономическото развитие и подкрепата за иновации, свързвайки гражданския капацитет с предприемаческите и изследователските общности.
- Ангажираността на гражданското общество с изпълнението на програми на ЕС (включително инструменти за сближаване и регионално развитие) по своята същност свързва НПО с управлението на иновациите, тъй като тези програми често включват консултации със заинтересованите страни, мониторинг и компоненти за изграждане на капацитет.

Това предполага, че макар НПО в региона да не са винаги формални участници в иновациите, те допринасят за благоприятната среда за иновации чрез участие в процеси на формиране на политики, инициативи за местно развитие и многосекторни партньорства.

Ключови НПО в Североизточния регион (с документирана роля)

Организация	Местоположение / Обхват	Роля и принос
Регионална агенция за предприемачество и иновации – Варна (РАПИВ)	Варна / Североизточен регион	Посредническа организация с нестопанска цел, подкрепяща регионалното икономическо развитие чрез предприемачество и иновации. Допринася за регионалните иновационни стратегии, подкрепя за МСП, бизнес инкубиране, трансфер на технологии и участие в програми, финансирани от ЕС (ПИТ, Interreg). Действа като мост между бизнеса, академичните среди и публичните власти.
ВЕДА – Агенция за икономическо развитие на Варна	Варна / Регионален	Агенция за регионално развитие, подкрепяща икономическия растеж, насърчаването на инвестиции, иновациите и предприемачеството. Ангажира се със

Организация	Местоположение / Обхват	Роля и принос
Международен институт по мениджмънт (МИМ)	Варна и Добрич / Регионален	стратегическо планиране, разработване на проекти и участие в програми, финансирани от ЕС, и действа като посредник между местните власти, бизнеса, академичните среди и гражданското общество в процесите на регионално управление. Организация на гражданското общество, насърчаваща устойчивото развитие, образованието, социалните иновации и партньорствата. Подкрепя диалога по управление и изграждането на капацитет сред младежи, преподаватели, бизнес и НПО, в съответствие с Целите за устойчиво развитие.
ИКТ клъстер	Варна / Регионален-национален	Клъстерна организация, обединяваща ИКТ компании, научноизследователски органи и учебни заведения. Подкрепя цифровите иновации, развитието на умения, трансфера на технологии и участието в проекти, финансирани от ЕС, допринасяйки за регионалните иновационни екосистеми и цифровото управление.
Морски клъстер	Варна / Черноморски регион	Браншов клъстер, обединяващ морски компании, пристанища, корабостроене, морски технологии, научноизследователски институции и обучителни организации. Насърчава иновациите в синята икономика и участва в регионални, национални и европейски инициативи, свързани с морското управление и устойчивото морско развитие.
Еко клъстер България	Варна / Национална мрежа	Мрежа на гражданското общество, насърчаваща екологичната устойчивост, зелените иновации и практиките на кръговата икономика. Улеснява сътрудничеството между НПО, бизнеса и

Организация	Местоположение / Обхват	Роля и принос
Мрежа на НПО от Черноморския регион (BSNN) – организации членове	Варна и Черноморски регион	публичните институции и подкрепя иновациите, базирани на общността, и изграждането на капацитет. Регионална мрежа на гражданското общество, фокусирана върху опазването на околната среда, устойчивото развитие, общественото участие и управлението. Осигурява платформи за изграждане на капацитет, застъпничество и сътрудничество между НПО и местните власти.
Клуб на НПО – Търговище	Търговище / Местен	Местна организация на гражданското общество, допринасяща за развитието на общността, гражданската ангажираност и капацитета за местно управление.

2.4. Идентифицирани регионални иновационни приоритети (за сравнителен анализ)

В настоящия документ вече беше споменато, че **ИСИС 2021-2027 г.** определя иновационния капацитет на всеки от 6-те административни региона на ниво NUTS II в две приоритетни тематични области, които за Североизточния регион са:

Области, включени в региона	Приоритетна област I	Приоритетна област II
Варна	ИКТ	Мехатроника
Добрич	Здравна и биотехнологична индустрия	Мехатроника
Шумен	Здравна и биотехнологична индустрия	Нови технологии в творческите и рекреативните индустрии
Търговище	Здравна и биотехнологична индустрия	Мехатроника

Тематичната област „Чисти технологии, кръгова и нисковъглеродна икономика“ се счита

за хоризонтален приоритет, приложим за всички административни региони.

2.4.1. Приоритетни сектори: (напр. авангардно производство, аграрно-хранителна промишленост, ИКТ, туризъм, синя икономика)

Следните приоритетни сектори са изтъкнати в **Интегрираната териториална стратегия за развитие (2021-2027 г.) на Североизточния регион:**

- **ИКТ и чисти технологии, кръгова и нисковъглеродна икономика**, които могат да подпомогнат постигането на специфична цел 1.1. *Развитие на интелигентна индустрия с потенциал за висока добавена стойност;*
- **Икономика, свързана с морето, земеделие и туризъм**, които могат да подпомогнат постигането на специфична цел 1.2. *Устойчиво оползотворяване на специфичния местен потенциал за развитие;*
- **Образование и социални услуги**, които могат да подпомогнат постигането на специфичен приоритет 2: *Постигане на равен достъп до качествено образование, здравеопазване и социални услуги. Социално включване*

Стратегията силно подчертава необходимостта от междурегионално и транснационално сътрудничество за укрепване на потенциала на Югоизточния регион.

По отношение на постигането на СЦ 1.1. *Развитие на интелигентна индустрия с потенциал за висока добавена стойност*, ИТСП се фокусира върху това подкрепата и мерките, които ще се прилагат, да бъдат в съответствие с **Националната стратегия за МСП (2021-2027 г.)**. Последната е националният стратегически рамков документ, който очертава следните приоритетни сектори на регионално ниво:

Североизточен регион	Регионална специализация във високотехнологичното производство и наукоемките услуги	Регионална специализация в други производствени сектори	Специализация в сектори извън обхвата на Националната стратегия
Варна	C26 Производство на компютърна, електронна и оптична техника C27 Производство на електрически съоръжения C28 Производство на	C10 Производство на хранителни продукти C22 Производство на изделия от каучук и пластмаси C25 Производство на	I56 Дейности по обслужване на храненето и напитките I55 Хотелиерство F41 Строителство на

	машини и оборудване, с общо и специално предназначение	метални изделия, без машини и оборудване	сгради
Добрич	C20 Производство на химични продукти C27 Производство на електрически съоръжения M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	C10 Производство на хранителни продукти C14 Производство на облекло C22 Производство на изделия от каучук и пластмаси	I56 Дейности по обслужване на храненето и напитките Q86 Хуманитарно здравеопазване F43 Специализирани строителни дейности
Търговище	C27 Производство на електрически съоръжения M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи J62 Дейности в областта на информационните технологии	C10 Производство на хранителни продукти C25 Производство на метални изделия, без машини и оборудване C14 Производство на облекло	I56 Дейности по обслужване на храненето и напитките F41 Строителство на сгради Q86 Хуманитарно здравеопазване
Шумен	C20 Производство на химични продукти M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи J62 Дейности в областта на информационните технологии	C10 Производство на хранителни продукти C14 Производство на облекло C25 Производство на метални изделия, без машини и оборудване	I56 Дейности по обслужване на храненето и напитките Q86 Хуманитарно здравеопазване F41 Строителство на сгради

2.4.2. Приоритетни иновационни политики: (напр. инвестиции в инфраструктура за НИРД, грантове за сътрудничество между университети и индустрия, развитие на цифрови умения, подкрепа за клъстери)

Приоритетните иновационни политики, очертани в Интегрираната териториална стратегия за развитие (2021-2027 г.) на Североизточния регион, включват:

- **Развитие на инфраструктурата за НИРД и иновации и укрепване на**

иновационните екосистеми

Инвестиции в изследователска инфраструктура, центрове за високи постижения, центрове за компетентност, технологични паркове и иновационни хъбове, със силен фокус върху трансфера на знания и комерсиализацията.

- **Сътрудничество университет-индустрия и иновационно предприемачество**

Подкрепа за стартиращи и разрастващи се предприятия, сътрудничество между университети, научноизследователски организации и бизнес, инкубатори, ускорители и предприемачество, движено от иновации.

- **Конкурентоспособност на МСП, клъстери и възприемане на технологии**

Развитие на клъстери, възприемане на авангардни технологии, дигитализация на МСП и подобрен достъп до международни и трансгранични пазари.

- **Цифрова трансформация и цифрово управление**

Насърчаване на цифровите технологии в бизнеса, публичната администрация и академичните среди, включително електронно управление, електронни услуги, умни градове/региони и европейски центрове за цифрови технологии.

- **Развитие на цифрови умения и човешки капитал**

Инвестиции в цифрови умения, повишаване на квалификацията и преквалификация, образование, обмен на студенти, включване на уязвими групи и намаляване на цифровото разделение.

- **Иновации за устойчива, зелена и кръгова икономика**

Подкрепа за адаптация към и смекчаване на климатичните промени, нисковъглеродни технологии, модели на кръгова икономика, ресурсна ефективност и екологично отговорни иновации.

- **Индустриална, логистична и инвестиционно готова инфраструктура**

Развитие на индустриални паркове, логистични хъбове, възстановяване на изоставени промишлени зони, производствени зони и ускорена инфраструктура, позволяваща нови производствени и иновационни капацитети.

- **Интелигентна мобилност, транспорт и свързаност**

Подобряване на транспортната свързаност, логистичните коридори, трансграничната мобилност и иновациите, свързани с основните транспортни маршрути (включително

дунавския коридор).

- **Териториални, трансгранични и политически иновации**

Съвместни териториални инструменти, споделени политики и протоколи, междуобщинско сътрудничество, превенция на риска, реагиране при извънредни ситуации и трансгранични решения за управление.

- **Иновации в туризма, културното наследство и синия растеж**

Разработване на иновативни туристически продукти, валоризация на културното и природното наследство, устойчив син растеж, управление на крайбрежието и реките, и ресурсно ефективно използване на морските и водните активи.

2.4.3. Приоритетни тематични мисии: *(напр. зелен преход/кръгова икономика, цифрова трансформация, устойчивост на общественото здраве)*

Приоритетите и целите в рамките на Интегрираната териториална стратегия за развитие (2021-2027 г.) на Североизточния регион са съобразени с приоритетните тематични мисии, както следва:

- **Зелен преход и кръгова икономика**

Иновации за устойчива, зелена и кръгова икономика

Адаптация към и смекчаване на климатичните промени

Ресурсна ефективност и нисковъглеродни технологии

Син растеж и екологично отговорно използване на морските/крайбрежните ресурси

- **Цифрова трансформация и умения**

Възприемане на цифрови технологии в бизнеса, публичната администрация и академичните среди

Цифрово управление и електронни услуги

Умни градове и умни региони

Развитие на цифрови умения, повишаване на квалификацията/преквалификация и намаляване на цифровото разделение

- **НИРД, иновационни екосистеми и предприемачество**

Укрепване на екосистемите за НИРД и иновации (центрове за високи постижения, центрове за компетентност, технологични паркове)

Сътрудничество университет-индустрия и трансфер на знания

Предприемачество, движено от иновации, подкрепа за стартиращи и разрастващи се

предприятия

Конкурентоспособност на МСП, развитие на клъстери и интернационализация

➤ **Индустриално развитие и свързаност**

Индустриални паркове, логистични хъбове и инвестиционно готова инфраструктура

Интелигентна мобилност, транспортна свързаност и трансгранична инфраструктура (включително дунавския коридор)

Териториални и трансгранични иновации в политиките за координирано регионално развитие

➤ **Туризм, културно наследство и социални иновации**

Иновации в туризма и културното наследство

Създаване на туристически продукти с висока добавена стойност

Заетост и развитие на умения за уязвими групи

2.5. Заключение и последствия за проекта DIALOGUE

• **Широка стратегическа и нормативна рамка с ограничено практическо въздействие**

На национално и регионално ниво съществува добре развита стратегическа и нормативна рамка в областта на научните изследвания и иновациите, състояща се от многобройни документи, свързани с интелигентната специализация, зеления преход и цифровата трансформация, чиято съгласуваност забележимо се е подобрила. Въпреки това нейното практическо въздействие върху иновационната дейност в Североизточния регион остава ограничено.

Съществува несъответствие между стратегическите приоритети и действителните потребности и интереси на бизнеса и обществото. Въпреки положените усилия кръгът от участници, включени в разработването и обсъждането на стратегически документи, не покрива в достатъчна степен пълния спектър от заинтересовани страни. В резултат на това определени сектори или приоритетни области получават непропорционално по-голяма тежест от други, често поради по-силно институционално присъствие или по-активно застъпничество.

Това води до дисбаланси в стратегическото планиране и създава риск от ограничена ефективност на политиките, тъй като някои реални регионални потребности остават недостатъчно представени или интегрирани в приоритетите за развитие.

В този контекст анализът потвърждава необходимостта от по-активен, структуриран и

ефективен диалог между публичните власти и всички заинтересовани страни. Такъв диалог следва да бъде прозрачен и непрекъснат, а не ограничен до участие в процесите на планиране, изпълнение и мониторинг на политики. От своя страна, това потвърждава необходимостта от установяване на ефективни механизми за участие и подобряване на диалога между всички заинтересовани страни, което е една от целите на проекта DIALOGUE.

- **Фрагментирана система за научни изследвания и иновации със слабо взаимодействие**

Резултатите от кабинетното проучване показват, че въпреки наличието на значителен потенциал и широк спектър от приоритетни области за развитие, иновационната дейност в Североизточния регион на България остава изключително ниска, включително в сравнение с националното ниво и средното за ЕС-27. Това показва структурни слабости в регионалната система за научни изследвания и иновации (НИИ).

Екосистемата е доминирана от научноизследователски организации и академични институции, които са сравнително успешни в извършването на дейности, свързани със създаването на фундаментални знания и научни изследвания. Бизнес секторът също присъства в системата за научни изследвания и иновации чрез отделни инициативи за иновационно развитие; въпреки това участието му остава ограничено по отношение на трансфера на технологии, внедряването на резултатите от изследванията и тяхната комерсиализация. Съществува ясна пропаст между генерирането на знания и тяхното пазарно приложение.

Ролята на публичния сектор се изразява предимно в стратегическото планиране и администрирането на програми и мерки за подкрепа. Въпреки това липсват достатъчно ефективни механизми за координация и за насърчаване на устойчиви партньорства между науката, бизнеса и местните власти, въпреки че през последните години са предприети значителни стъпки в тази посока. Междуинституционалното и междусекторното сътрудничество остава ограничено, проектно ориентирано и без дългосрочна интеграция.

Дейността на гражданското общество е почти незначителна, както по отношение на разработването, така и на възприемането на иновации.

Анализът потвърждава необходимостта от по-силно ангажиране на гражданското общество като „четвърти елемент“ в иновационната екосистема. Това изисква целенасочено изграждане на капацитет, установяване на устойчиви механизми за участие

и подобрен диалог между всички заинтересовани страни — подход, който е в основата на проекта DIALOGUE.

• Дисбаланс между градските и периферните райони

Иновационната дейност е концентрирана в по-големите градски центрове, докато периферните и селските райони остават с ограничен достъп до иновационна инфраструктура, цифрови услуги и възможности за участие в инициативи за научни изследвания и иновации. Това задълбочава териториалните неравенства и ограничава потенциала за интелигентна специализация на региона като цяло.

Тази ситуация ясно показва необходимостта от разработване и предлагане на модерен инструмент — портал, съчетаващ функционалностите на комуникационна и развойна (за изграждане на компетенции) платформа, осигуряваща равен достъп, както и неутрална и сигурна среда за информация, участие и взаимодействие. Това потвърждава, че целта на проекта DIALOGUE за създаване на Иновационна платформа напълно съответства на потребностите на региона и неговите ключови иновационни участници.

• Приоритизиране на научните изследвания и развойната дейност за сметка на неизследователските иновации и неоползотворения иновационен потенциал

Стратегическите документи и иновационните практики разкриват ясна тенденция за фокусиране върху дейностите по научни изследвания и развойна дейност (НИРД) и области с висок потенциал за растеж, докато иновациите, които не са пряко свързани с НИРД — като организационни, социални, маркетингови и процесни иновации — биват подценявани. Това създава впечатление, че се търсят и приоритизират предимно високотехнологични иновации, което от своя страна обезкуражава и намалява ангажираността на гражданското общество.

В същото време разгръщането на значителна част от идентифицираните приоритетни области за регионално развитие — като социална интеграция, зелена трансформация, развитие на умения и човешки капитал, устойчиво земеделие, устойчив туризъм и валоризация на културното наследство — изисква активно и структурно подкрепено участие на гражданското общество. Това се отнася както за неговото участие в процесите на съвместно създаване на политики и решения, така и за самото прилагане и популяризиране на иновации на местно ниво.

Механизмите за включване на неправителствения сектор, местните общности и гражданските инициативи в процеса на планиране на политики все още са нови и имат ограничено въздействие. Това е признато и на политическо ниво, предвид липсата на

ангажимент на България с Действие 14 на ЕИП: „Приближаване на науката до гражданите“. Като цяло това възпрепятства ефективното използване на колективния интелект при разработването на решения, отговарящи на реалните потребности на обществото.

Неоползотвореният потенциал се отразява и в слабото междусекторно взаимодействие при разработването на интегрирани решения и ограниченото прилагане на интердисциплинарни подходи, особено в области със силно социално измерение. Това подчертава необходимостта от целенасочени мерки за насърчаване на партньорства и за създаване на подкрепяща среда за междусекторно сътрудничество в интерес на всички заинтересовани страни.

● Ограничен трансфер на знания и технологии

В Североизточния регион на България съществува слаба свързаност между научноизследователските организации и бизнеса, особено по отношение на приложните изследвания, патентната активност и внедряването на иновации. Регионът разполага със значителна изследователска инфраструктура (университети и научноизследователски институции), които успешно разработват ключови иновации; въпреки това липсват устойчиви посреднически структури (като офиси за трансфер на технологии и иновационни посредници), които да улесняват трансфера на знания и да намаляват рисковете за бизнеса при внедряването на нови решения.

В исторически план такива структури са съществували, но поради ограничен интерес и ефективност впоследствие са преустановили дейността си. Тази ситуация отново подчертава необходимостта от установяване на добре функциониращи механизми за сътрудничество между науката и бизнеса, за да се превърнат академичните изследвания в пазарно ориентирани продукти и да се подкрепи развитието на spin-off компании.

● Недостатъчна видимост на възможностите за сътрудничество и разработените иновации

Ключов недостатък на възможностите за сътрудничество, предоставяни чрез политиките, както и на разработените иновации, е тяхната ограничена видимост и недостатъчно популяризиране. В повечето случаи те се съобщават чрез разпокъсани публикации на уебсайтовете на отделни институции, партньори по проекти или организации, без координиран и систематичен подход за достигане до по-широка аудитория.

Липсата на централизирана информационна платформа и активна комуникационна стратегия ограничава обмена на информация между участниците в екосистемата, намалява възможностите за трансфер на знания и създаване на нови партньорства, и

съответно ограничава достъпа на бизнеса и гражданското общество до наличните ресурси, резултати и добри практики.

Този извод следва да бъде взет предвид и пряко свързан с проекта DIALOGUE, включително с разработването на предвидената в него Иновационна платформа. Утвърждаването ѝ като разпознаваем и устойчив механизъм в подкрепа на междурегионалната иновационна платформа, както и ангажирането на по-широка и разнообразна аудитория, следва да се основава на стратегически подход за систематично разпространение на информация чрез разнообразни комуникационни канали и формати.

• **Необходимост от изграждане на капацитет**

Фактори като ниската цифрова грамотност и неравномерното индустриално и иновационно развитие показват липса на достатъчен капацитет за ефективно участие в иновационната екосистема. Това подчертава необходимостта от по-широка осведоменост относно възможностите за участие в процесите на формиране на политики, както и целенасочено обучение по цифрови умения, застъпничество и управление на проекти, за да могат заинтересованите страни да станат напълно способни и активни участници в екосистемата.

• **Стратегически сектори за сътрудничество**

Идентифицирането на петте най-приоритетни сектора за Североизточния регион (СИР) се основава на структуриран сравнителен анализ, оценяващ секторите спрямо следните критерии:

- Стратегическо съответствие (присъствие в множество документи за политики);
- Регионална концентрация и специализация (въз основа на секторни профили на областно ниво);
- Потенциал за иновации и НИРД въз основа на наличната инфраструктура и капацитет;
- Принос за висока добавена стойност и експортен потенциал;
- Синергия с мисиите за зелен и цифров преход;
- Доказана икономическа значимост в регионалната икономика.

Въз основа на тази многокритериална оценка пет сектора се очертават като най-висок стратегически приоритет за Североизточния регион.

Ранг	Приоритетен сектор	Стратегическа основа (съответствие с политики)	Икономическа и структурна обосновка	Наличие на структура и капацитет за научни изследвания и иновации
1.	Синя икономика и морски дейности (вкл. крайбрежен туризъм, морски услуги, пристанища, рибарство и морски иновации)	Изрично приоритизирано в ИТСР (СЦ 1.2 Устойчиво оползотворяване на местния потенциал); Съобразено с мисията за зелен преход и син растеж, Ръководството на България на Общата програма по морско дело (СМА) през 2026 г. допълнително засилва	Крайбрежното местоположение и пристанищната инфраструктура на Варна осигуряват структурни предимства в морския транспорт, дейности, свързани с корабоплаването, рибарството, крайбрежния туризъм и морските услуги. Секторът предлага възможности за устойчив син растеж, морски иновации, логистика и трансгранично сътрудничество в Черноморския басейн.	Регионът демонстрира много висок научен и изследователски потенциал в областта на синята икономика. Образователни и изследователски дейности, пряко свързани с морския транспорт, корабостроенето, морските технологии, рибарството, аквакултурите и морския туризъм, се извършват във Висшето военноморско училище „Н. Й. Вапцаров“, Технически университет – Варна, Икономически университет – Варна, Варненски свободен университет и Висше училище по мениджмънт – Варна.

		стратегическото значение на сектора на синята икономика. Ключовите приоритети на координацията на България по СМА за 2026 г. включват устойчив туризъм, подводно културно наследство, морски транспорт и развитие на сини умения.		Институтът по океанология – БАН и Институтът по рибни ресурси – Варна играят ключова роля чрез фундаментални и приложни изследвания в морските науки. Всички висши училища и научноизследователски институции в региона активно участват в национални и международни проекти, включително по „Хоризонт Европа“, натрупвайки значителен научен и иновационен капитал, който укрепва сътрудничеството между академичните среди, бизнеса и публичния сектор. Няколко МСП също са разработили иновации в тази област, финансирани от програмите „Хоризонт 2020“ и „Хоризонт Европа“. Освен това има 2 центъра за компетентност, функциониращи в тясна връзка със сектора, което допълва неговото значение и потенциал.
2.	ИКТ и цифрови технологии	Идентифицирана като приоритетна	Варна е водещ ИКТ хъб извън столичния регион, с	Регионът разполага с базов капацитет за научни изследвания и иновации в

		област I за Варна съгласно ИСИС; Подкрепена по ИТСП (СЦ 1.1 Интелигентна индустрия); Включена в Стратегията за МСП (J62 ИТ услуги); Силно съобразена с мисията за цифрова трансформация и умения	нарастващ брой ИТ компании за услуги и цифрово предприемачество. ИКТ действа като хоризонтален фактор, улесняващ дигитализацията на производството, туризма, публичната администрация и синята икономика. Сектор с висока добавена стойност, ориентиран към износ и интензивен по отношение на иновациите, с представяне, открито в РИТ 2025	областта на ИКТ и цифровите технологии, подкрепян от висши училища, извършващи образователна и изследователска дейност. ИКТ клъстерът – Варна играе ключова роля в насърчаването на координацията и сътрудничеството между бизнеса, академичните среди и публичния сектор. Съществува ясен потенциал за по-нататъшно развитие чрез инвестиции в инфраструктура, засилен трансфер на знания и привличане на висококвалифицирани специалисти.
3.	Мехатроника, електроника и авангардно производство (C26, C27, C28, C25)	Приоритетна област II в няколко области (Варна, Добрич, Търговище); Силно представена в профила за високотехнологично производство в Стратегията за МСП; Свързана с мисията за индустриално	Регионът демонстрира солидна индустриална база в производството на електрически съоръжения, машини, метални изделия и инженерни дейности (M71). Съществуващите производствени мощности, индустриални зони и логистична свързаност (включително пристанищна	Съчетание от висши училища, научноизследователски организации и специализирани изследователски инфраструктури формира солиден регионален капацитет за научни изследвания и иновации в тази област. Образователни и изследователски дейности в области като промишлена автоматизация, роботика, електроника, вградени системи, машиностроене, материалознание и цифрово производство се развиват в Технически университет – Варна,

		развитие свързаност	и инфраструктура) подкрепят по-нататъшното надграждане към Индустрия 4.0 и автоматизация.	Висше военноморско училище „Никола Вапцаров“ и Икономически университет – Варна (в области, свързани с индустриален мениджмънт и дигитализация на производството). Ключова роля за укрепване на изследователската извършеност и индустриално ориентираните иновации играят Центърът за компетентност „Мехатроника и чисти технологии“ и Центърът за компетентност „Мехатроника и чисти технологии“ и „Интелигентни мехатронни, еко- и енергоспестяващи системи и технологии“ в Технически университет – Варна, които осигуряват съвременна лабораторна инфраструктура и подкрепят приложни изследвания, трансфер на технологии и сътрудничество с индустрията.
4.	Земеделие и аграрно-хранителна промишленост	Изрично приоритизирано в ИТСР (СЦ 2.1 Устойчиво и	Североизточният регион разполага с плодородни почви, благоприятен климат и добре развита земеделска	Регионът е дом на няколко висши училища и научноизследователски организации с активни програми в агрономията, растителните и

		конкурентно земеделие); Съобразено със Зеления пакт на ЕС, стратегията „От фермата до трапезата“ и Националната стратегия за интелигентна специализация (S3) на България в областта на аграрно-хранителната промишленост и агротехнологиите. Секторът е ключов за регионалната продоволствена сигурност, устойчивото развитие на селските райони и климатично интелигентните	инфраструктура, включително ферми, кооперации и преработвателни съоръжения. Секторът допринася значително за регионалната заетост, производството с добавена стойност и възможностите за иновации в прецизното земеделие, цифровото земеделие, хранителната преработка и биопродуктите.	животинските науки, агротехнологиите и хранителните науки. Изследователски институции на БАН, като Добруджанския земеделски институт и Земеделския институт, допринасят с фундаментални и приложни изследвания. Няколко национални и финансирани от ЕС проекта, включително инициативи по „Хоризонт Европа“, подкрепят иновациите, дигитализацията и устойчивостта в земеделския сектор. Нараства броят на компаниите, въвеждащи иновации в аграрно-хранителната промишленост и агротехнологиите, което допълнително увеличава иновационния потенциал на региона. Освен това земеделският сектор предлага широк спектър от възможности за участие на организации на гражданското общество, които могат да осъществяват информационни и обучителни дейности, да провеждат изследвания и картографиране на
--	--	--	--	---

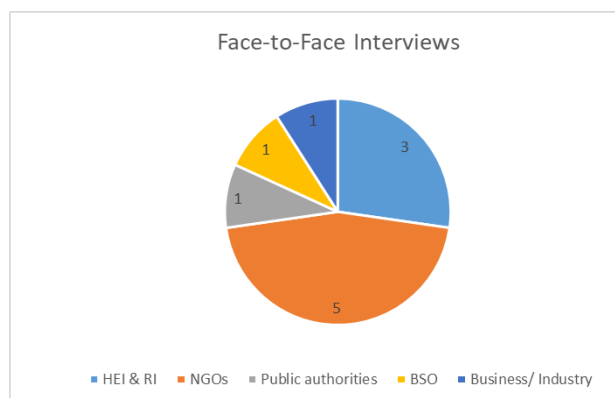
		зеделски практики.		добри практики, както и да извършват анализи в различни области.
5.	Здравеопазване, биотехнологии и химическа промишленост (C20, Q86)	Приоритетна област I за Добрич, Шумен и Търговище; Отразено в Стратегията за МСП (химикали, здравни дейности); Свързано с екосистемата за НИРД и мисиите за публични услуги	Силно присъствие на химическото производство и дейности, свързани със здравеопазването, в няколко области. Потенциал за приложни изследвания, лабораторни услуги и инженерни изпитвания. Секторът подкрепя регионалната устойчивост, иновациите в медицинските и биотехнологичните решения и диверсификацията към производство с по-висока добавена стойност.	Изследователската дейност на Медицински университет – Варна и Технически университет – Варна, включително тяхното участие в множество инициативи по „Хоризонт 2020“ и „Хоризонт Европа“, създава значителен изследователски потенциал за региона. Този капацитет допълнително се засилва от присъствието на множество малки и средни компании, извършващи активна научноизследователска и развойна дейност в сектора.

Въпреки че социалната и солидарна икономика не попада сред петте основни сектора за икономическа трансформация, тъй като критериите за сравнителен анализ дадоха приоритет на иновационната интензивност, експортния капацитет и индустриалната специализация, тя играе решаваща хоризонтална роля в подкрепата на приобщаващия растеж, социалните иновации и интеграцията на пазара на труда, особено в устойчивия туризъм, зеления преход и услугите, базирани на общността. Поради това тя следва да бъде позиционирана като хоризонтален приоритет, който укрепва социалното сближаване и гарантира, че ползите от цифровата и индустриалната трансформация се споделят широко в региона.

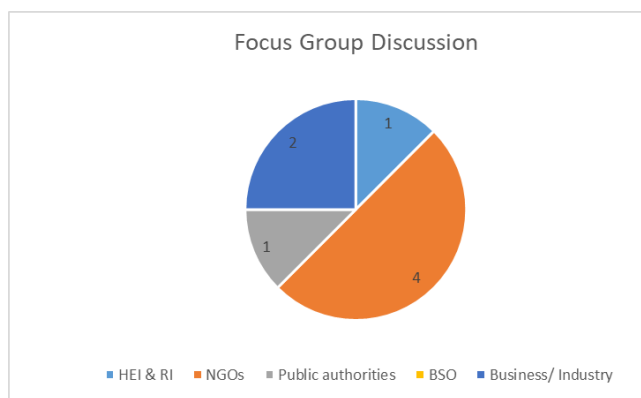
3.0 Част 2: Теренно проучване – Анализ на потребностите на заинтересованите страни

3.1. Методология на теренното проучване

Теренното проучване за регион BG 33 Североизточен беше проведено през декември 2025 г. – януари 2026 г. През този период бяха проведени общо 11 задълбочени, полуструктурирани присъствени интервюта. Освен това, на 16 януари 2026 г. беше проведена една фокус група с 8 представители. И двете дейности включваха различни заинтересовани страни от две ключови области (Варна и Добрич), представляващи модела на Четворната спирала.

Заинтересованите страни включват национален орган, ангажиран със социалната политика и интервенции, 1 висше училище, 2 научноизследователски организации и 1 клъстерна организация и 5 НПО.

Заинтересованите страни включват 1 висше училище, 2 научноизследователски организации, 1 клъстерна организация, 1 МСП.

Целта на теренното проучване беше да допълни и потвърди констатациите от проучването на документи, да идентифицира бариерите и възможностите за иновации и да очертае потребностите и потенциала за трансгранично сътрудничество. Освен това резултатите от това проучване са предназначени да послужат като основа за препоръки за политики и да информират разработването на Иновационната платформа на DIALOGUE,

гарантирайки, че тя ефективно отговаря на идентифицираните потребности на заинтересованите страни.

Следва обаче да се отбележи, че тъй като проучването се основава на качествена извадка, констатациите отразяват възприятията и опита на интервюираните заинтересовани страни и подчертават тенденции и потребности, а не предоставят количествени оценки за целия регион или страна.

3.2. Основни констатации: Публични власти

- **Роля и капацитет:**

Публичните власти се възприемат като стратегически координатор и регулатор на регионалната екосистема. Те играят ключова роля в разработването и изпълнението на политики и регулации, разпределението на национални и европейски ресурси за регионални приоритети и предоставянето на финансова, експертна и институционална подкрепа.

Те функционират като посредник между бизнеса, образователните институции и гражданския сектор, с цел постигане на балансирано регионално развитие и насърчаване на иновациите, включително в социалната сфера.

- **Основни предизвикателства при изпълнението на основните функции**

- ***Изпълнение на политики на местно ниво***

Ключово предизвикателство в работата на публичните институции е ефективното „приземяване“ на националните политики в регионален контекст.

Националната политика дава видими и измерими резултати, когато бъде доближена до хората. Добра практика, демонстрирана от Североизточния регион, е създаването на Регионален център за социална икономика и социални иновации — специализирана регионална структура на държавната администрация, предназначена да предоставя целенасочена подкрепа, информационни и образователни услуги и да организира различни видове събития, насочени към ангажиране на социалните предприемачи в социален и граждански диалог с институции, местни власти и общности.

Функционирането на регионалния център (като фокусна точка) дава осезаем тласък на развитието, разпространението и признаването на социалните иновации. Резултатите стават още по-конкретни и видими, когато тази подкрепа се допълва от фонд на Община Варна за подкрепа на регистрирани социални предприятия.

Липсата на достатъчно ресурси (включително финансов и експертен капацитет), обаче, ограничава разширяването и възпроизвеждането на този доказано ефективен модел на този етап.

- ***Ограничена осведоменост и разбиране на заинтересованите страни***

„едни и същи бенефициенти“), докато същевременно не успява да валоризира правилно наистина ценни решения, които организациите реално разработват, но не разпознават като попадащи в обхвата на прилаганата политика.

Въпреки установените механизми за широк обхват на общността, значителна част от пряко заинтересованите страни остават недостатъчно информирани за прилаганата политика, нейните конкретни последици в контекста на тяхната организация и наличните възможности за подкрепа. В резултат на това едни и същи организации — независимо дали са бизнеси, социални предприятия или организации с нестопанска цел — многократно кандидатстват и получават финансиране. До известна степен това подкопава доверието в обективността на публичните институции (формирайки обществено възприемане, че това са предварително избрани „едни и същи бенефициенти“), докато същевременно не успява да валоризира правилно наистина ценни решения, които организациите реално разработват, но не разпознават като попадащи в обхвата на прилаганата политика.

- ***Ниска ангажираност и слаба култура на сътрудничество***

Въпреки че през последните години е отбелязан значителен напредък, много заинтересовани страни все още възприемат публичните политики като формални и съответно не участват активно в процесите на стратегическо планиране и консултации. Това от своя страна води до несъответствие между очертаните стратегически приоритети и реалните регионални потребности и потенциал.

Основен фактор, допринасящ за тази ситуация, е насочеността навътре на заинтересованите страни — те често са силно ангажирани с осигуряването на собственото си оцеляване, оптимизирането на дейността си и постигането на устойчиво развитие, като подценяват възможността едновременно да допринасят за цялостното регионално развитие, което би могло да се постигне чрез сътрудничество.

Дори когато организациите споделят общи интереси и ценности, те все още се затрудняват да намерят точки за сътрудничество — не защото такива възможности не съществуват, а защото им липсват уменията да ги идентифицират и ефективно да ги оползотворяват.

○ **Възприятие за другите „спирали“**

Гражданският сектор и социалните предприятия се възприемат като активни и креативни, генериращи значителни социални и организационни иновации. Тяхната дейност обаче често е фрагментирана и зависима от проектно финансиране, което ограничава устойчивостта и разрастването на въздействието. Липсата на квалифицирана работна сила, слабото изграждане на мрежи и ограничената култура на сътрудничество допълнително изострят ситуацията.

Бизнесът е фокусиран основно върху икономическата възвръщаемост и има тенденция да подхожда предпазливо към социалните инициативи, докато академичните институции често не отчитат напълно социалното въздействие на своята работа.

Предстоящият Национален център за компетентност по социални иновации ще осигурява координация, експертна подкрепа и ресурси за проекти, финансирани от ЕС. Центърът ще подкрепя разработването, валидирането и разрастването на иновативни решения със социална полза, ще насърчава обмена на знания и добри практики между публичните институции, бизнеса, академичните среди и гражданските организации, и ще осигурява инструменти за оценка на социалното въздействие.

По този начин центърът ще допринесе за устойчивото развитие на социалната икономика чрез трансфер на знания, насърчаване на социалните иновации и поддържане на национална база данни за социални иновации.

○ **Основни предизвикателства при сътрудничеството с други участници**

Публичните институции на национално и местно ниво като цяло взаимодействат добре помежду си, ръководени от споделена визия и общи цели. Като част от техния мандат — както за интервюираната институция, така и за други — те целят да насърчават регионалните партньорства чрез различни механизми, включително създаването на единен регистър и сертификационен знак, които се смятат за ефективни инструменти за насърчаване на междусекторното сътрудничество.

Въпреки това няколко ключови предизвикателства възпрепятстват активното участие на публичните институции в партньорства с други заинтересовани страни:

- *Административни бариери* – Участието в какъвто и да е вид сътрудничество често изисква формално одобрение от ръководството, основано на ясна обосновка на потенциалните ефекти от сътрудничеството. Този процес е бюрократичен и отнема много време.
- *Бюджетни ограничения* – Публичните бюджети се разпределят на годишна основа, а

заделянето на средства за съфинансиране на съвместни инициативи е сложно и често ограничено.

- *Ограничен експертен капацитет* – Държавните служители се назначават според институционалните потребности и имат строго определени роли. Разпределянето на служители към проектна работа може да намали наличността им за редовните им задължения, особено тъй като няма механизъм за компенсация над стандартното работно време.
- *Предизвикателства при координацията и съгласуването* – Съгласуването на целите, сроковете и очакванията на множество партньори, особено между различни сектори, изисква допълнителни усилия и ясна комуникация, което може да забави сътрудничеството.
- *Културни и процедурни различия* – Различията в организационната култура, приоритетите и работните процедури между публичните институции, бизнеса и организациите на гражданското общество могат да възпрепятстват изграждането на доверие и ефективните съвместни действия.

Справянето с тези предизвикателства изисква не само структурни и процедурни корекции, но и целенасочено изграждане на капацитет, гъвкави механизми за финансиране и развитие на по-силна култура на междусекторно сътрудничество.

○ **Идентифицирани потребности за ефективен междусекторен диалог**

- Създаване на *тематични фокус групи* за обсъждане на стратегически приоритети, повишаване на осведомеността относно приетите политики и проучване на възможности за възпроизвеждане на ефективни решения и добри практики.
- „*Превод*“ на приоритети и политики на достъпен и релевантен език за организациите и заинтересованите страни, за подобряване на разбирането и ангажираността.
- Създаване и устойчиво финансиране на *регионални посреднически структури и звена за подкрепа*, които са близо до заинтересованите страни и улесняват междусекторния диалог.
- *Структурирани форуми и събития* – работни срещи, кръгли маси и консултативни срещи, осигуряващи безопасни пространства за дискусия, обмен на идеи и съвместно създаване на споделени визии.
- *Достъпни комуникационни канали* – платформи и механизми за редовен, прозрачен и приобщаващ обмен на информация между всички сектори, включително политики и рамки, идентифициране на настоящи предизвикателства и възможности.
- *Системи за обратна връзка и споделяне на знания* – механизми за улавяне на прозрения, извлечени поуки и мнения на заинтересованите страни, гарантиращи, че

диалогът е непрекъснат, приложим и се развива с времето.

3.3. Основни констатации: Академични среди и научни изследвания

- Ефективност на ОТТ / трансфер на знания

Иновационен пейзаж: Иновациите в региона се развиват, като нови инициативи възникват в различни сектори. Тези иновации обаче често остават изолирани, с ограничено взаимодействие, кумулативно развитие или синергия. Въпреки че съществуват институционални усилия за подкрепа на иновациите, сътрудничеството между академичните среди, бизнеса и публичния сектор остава спорадично и фрагментирано.

Стратегическа ангажираност срещу финансиране: Много академични и научноизследователски организации активно допринасят за формулирането на Интегрираната териториална стратегия за развитие на Североизточния регион (и стратегическите рамки като цяло), предлагайки дейности и проекти, които впоследствие са включени в стратегията. Въпреки това тези инициативи до голяма степен не са получили финансиране. Това създава потенциално несъответствие: дейностите се признават за генериращи стойност за регионалното развитие, но тяхното изпълнение зависи в голяма степен от финансова подкрепа.

Научни цели срещу обществени и бизнес потребности: Университетите и научноизследователските организации извършват научноизследователска и развойна дейност (НИРД) в съответствие с институционалните си профили и стратегически планове, като резултатите обслужват предимно академичната или професионалната общност. Фокусът обаче често остава вътрешен, а синергията с други инициативи — дори в рамките на същата организация — рядко се търси, и още по-рядко с външни партньори от академичните среди, бизнеса или публичния сектор.

Оценката на обществения интерес към дадена тема обикновено е несистематична и ограничена до вътрешна аудитория. Често липсват устойчиви механизми за идентифициране и интегриране на реалните потребности на обществото и бизнеса в планирането и изпълнението на изследвания. Това води до пропаст между научните цели и практическите очаквания, което води до ограничено обществено въздействие.

Ограничения пред трансфера на знания и комерсиализацията: Трансферът на знания и комерсиализацията се сблъскват с няколко структурни бариери:

- **Несъответствие на приоритетите:** Академичните изследвания често се фокусират върху фундаментални изследвания, докато бизнесът основно се нуждае от приложни решения.
- **Системи за оценка в академичните среди:** Висшите училища обикновено възнаграждават публикациите и участието в конференции повече от приложните изследвания или усилията за комерсиализация.
- **Ограничена ангажираност на индустрията:** Бизнес партньорите рядко се включват в ранните етапи на изследванията, което намалява практическата релевантност и пазарната приложимост на резултатите.
- **Ресурсни и свързани с интелектуалната собственост предизвикателства:** Недостатъчните инвестиции, неясните договорености относно интелектуалната собственост и подценяването на наукоемките сектори — като туризма, където иновациите често са нетехнологични — допълнително ограничават превръщането на изследванията в осезаемо регионално въздействие.

Общо заключение: За да се повиши ефективността на офисите за трансфер на технологии (ОТТ) и механизмите за трансфер на знания, е необходимо по-силно съгласуване между изследователските приоритети, разпределението на финансирането и бизнес потребностите, наред с механизми, насърчаващи устойчиво сътрудничество между секторите.

○ Основни бариери пред сътрудничеството с индустрията

- Липса на *традиции на ефективно взаимодействие* в рамките на регионалната иновационна екосистема, включително слаби връзки между публичните институции, университетите, научноизследователските организации, бизнеса и НПО. Сътрудничеството често се случва „на хартия“ или е движено от краткосрочни цели или единична инициатива.
- *Ограничено разрастване и видимост на иновациите* между институции и сектори – Много иновации остават затворени в рамките на отделни организации или изследователски групи. Публикациите или научните статии сами по себе си често не са достатъчни, за да убедят индустриалните партньори да възприемат нови решения. За повишаване на въздействието и възприемането са необходими потесни взаимодействия между изследователи и бизнес, включително демонстрации, пилотно тестване на събития, съвместни работни срещи и други практически механизми за ангажиране. Такива дейности не само демонстрират

иновацията, но и помагат за адаптирането на решенията към реалните потребности, изграждайки доверие и увеличавайки вероятността за внедряване.

- *Липса на интердисциплинарен подход:* Много иновации остават затворени в конкретни институции или географски области, ограничавайки възможностите за междусекторно сътрудничество и синергии. Липсата на интердисциплинарна ангажираност намалява потенциала за съчетаване на технически, социални и икономически перспективи, което би могло да подобри както приложимостта, така и въздействието. Освен това социалното въздействие на иновациите често е недостатъчно оползотворено, тъй като академичните среди и научните изследвания, но и индустрията, рядко достигат или активно ангажират общностите, които биха могли да имат най-голяма полза. Укрепването на интердисциплинарното сътрудничество и участието на общността, както и осигуряването на възможности за *съвместно създаване* и оползотворяване на *колективния интелект* биха увеличили релевантността, мащабируемостта и трансферируемостта на иновациите.
- *Нетехнологичен бизнес срещу наукоемък характер на иновациите:* Бизнесите, считани за „нетехнологични“, особено в сектори като туризма и солидарната икономика, често подценяват наукоемкия характер на своята работа. Тези организации са склонни да решават предизвикателствата самостоятелно, разчитайки на меки иновации — процеси, услуги или организационни решения — които не винаги се признават за формални резултати от НИРД. Това води до пропуснати възможности за финансиране, сътрудничество и разрастване на въздействащи решения.
- *Институционални бариери и предизвикателства пред финансирането:* Различията в институционалния език и приоритети усложняват партньорствата и сътрудничеството. Освен това цикли на финансиране и проблеми с паричния поток — като забавени плащания след приключване на проект — допълнително възпрепятстват ефективното сътрудничество. Ограничените умения за управление на проекти на институционално ниво също намаляват капацитета за ефективно планиране, изпълнение и мониторинг на проекти, засягайки както качеството, така и навременността на резултатите от сътрудничеството. Справянето с тези предизвикателства изисква по-ясна комуникация, опростени процеси на финансиране и укрепени институционални способности за управление на проекти.

- **Възприемана роля и ангажираност на гражданското общество**

- **Възприемана роля:**

Университетите и научноизследователските организации са най-активните участници в регионалната иновационна екосистема. МСП и частните институции също допринасят за иновационните резултати, често чрез вътрешни приложни изследвания и дейности по комерсиализация. НПО, от друга страна, обикновено изостават в прякото участие в иновационните процеси, въпреки че играят важна роля в повишаването на осведомеността, образованието, социалните иновации и устойчивото развитие. Техният принос често включва оценка на програми, препоръки за политики и изпълнение на социално иновативни интервенции. Въпреки че се възприемат като разполагащи с по-нисък капацитет и техническа експертиза за пряко участие в създаването на иновации, НПО могат значително да подобрят иновационните процеси чрез подходи на сътрудничество и съвместно създаване. Такива подходи са доказали своята ефективност в широк спектър от дейности, особено в насърчаването на социално значими и устойчиви решения, но все още не са широко разпространени в българската практика.

- **Ограничено сътрудничество академични среди и научни изследвания – гражданско общество**

Сътрудничеството между академичните среди, научноизследователските институции и организациите на гражданското общество в Североизточния регион и в България като цяло остава ограничено и фрагментирано. Въпреки че всички участници функционират в рамките на една и съща регионална иновационна екосистема, устойчивите и структурирани механизми за партньорство са недостатъчно развити. На международно ниво съществуват утвърдени практики на сътрудничество; те обаче са насочени предимно към по-големи неправителствени организации, които разполагат с капацитет да предоставят експертиза, нови знания и ноу-хау, както и да допринасят за формулирането и генерирането на иновации.

Основна пречка пред ефективното взаимодействие се крие в **различието в институционалните приоритети**. Академичните институции са предимно ориентирани към научни резултати, публикационна активност и дългосрочни изследователски цели, докато организациите на гражданското общество се фокусират върху непосредствените обществени потребности, застъпничеството и измеримото практическо въздействие. Тази разлика в институционалната логика ограничава възможностите за стратегическо съгласуване и устойчиво партньорство. Въпреки че

съществуват множество точки на пресичане между двата сектора, както университетите, така и организациите с нестопанска цел рядко инвестират устойчиви усилия в систематичното идентифициране и оползотворяване на този потенциал.

Комуникационните бариери допълнително възпрепятстват сътрудничеството. Академичните знания често се разпространяват във формати, които не са достатъчно достъпни или пряко приложими за практиката на организациите на гражданското общество, въпреки че често се използват от неправителствения сектор при провеждането на анализи, разработването на политики, провеждането на обучения и изпълнението на свързани дейности. В същото време експертният опит и знанията от терена, генерирани от НПО, често се подценяват и не се интегрират систематично в изследователските програми.

Институционалните и структурните ограничения също играят значителна роля. Сътрудничеството обикновено е проектно ориентирано и силно зависимо от външно финансиране, което ограничава неговата устойчивост и развитието на дългосрочно доверие. Контрастът между относителната гъвкавост на организациите с нестопанска цел и по-сложните административни процедури на публичните университети и научноизследователските звена създава допълнителни предизвикателства и забавя процесите на сътрудничество.

Разликите в капацитета допълнително допринасят за съществуващия дисбаланс. Организациите на гражданското общество често функционират с ограничени финансови, човешки и технически ресурси, което ограничава способността им да участват в наукоемки и иновационно ориентирани инициативи. Обратно, изследователските институции не винаги разполагат с установени стимули или устойчиви механизми за ангажиране със социални въпроси извън обхвата на традиционните им научни дейности. Изискванията за съфинансиране представляват допълнително предизвикателство. Докато университетите и научноизследователските звена търсят по-високи нива на финансиране, за да осигурят пълния цикъл на иновационно развитие, неправителственият сектор често предпочита по-ограничени бюджети, съобразени с капацитета му за съфинансиране. Това несъответствие може да доведе до бюджетни дисбаланси, които в определени случаи се отразяват негативно на оценките на проектите или създават напрежение между партньорите.

Като цяло настоящото ниво на сътрудничество не отразява напълно потенциала за съвместно създаване на иновации и разработване на социално отговорни решения.

Укрепването на дългосрочните партньорства следва да се основава на активен диалог, споделено разбиране за ролята и необходимостта от сътрудничество, ясна оценка на капацитета, силните страни и пропуските на всяка страна, както и съвместно идентифициране на приоритетни области за взаимодействие. Освен това ефективното партньорство изисква прозрачна и функционална система за обмен на информация, чрез която постиженията на университетите и научноизследователските организации достигат до структурите на гражданското общество по достъпен и приложим начин, стимулирайки по този начин синергията и по-широкото обществено въздействие.

3.4. Основни констатации: Бизнес и организации за подкрепа на бизнеса

○ Основни бариери пред иновациите

Компаниите и организациите за подкрепа на бизнеса (ОПБ) се сблъскват със съчетание от финансови, човешки, структурни и институционални бариери, които ограничават иновационната им дейност — особено при достъпа до европейско финансиране — и възпрепятстват по-широкото разпространение на иновативни практики в регионалната икономика.

- Финансови ограничения и липса на експертиза

Ограниченият достъп до финансиране остава най-значимата системна бариера, особено за МСП. Компаниите се сблъскват с трудности при съгласуването на проектните си идеи с приоритетите на програмите за финансиране и интегрирането на хоризонталните европейски изисквания в иновационните си концепции. Структурирането на проектни предложения съгласно предписаните формати и критерии също представлява предизвикателство.

Неточното планиране на разходите и колебанията в пазарните цени често водят до необходимост от по-високо съфинансиране, създавайки финансов натиск и в някои случаи водещи до оттегляне или негативен проектен опит. Изпълнението на проекти изисква значителни административни и експертни ресурси. Повишените изисквания за прозрачност и отчетност налагат допълнителен персонал за подготовка и поддържане на документация, включително за евентуални одити. Въпреки опростяванията в процедурите за отчитане, практиката на събиране на обширна документация продължава.

По-малките предприятия се затрудняват да осигурят предварително финансиране. Отложените плащания (напр. 20%, задържани до приключване на проекта) се

отразяват на ликвидността и в някои случаи на жизнеспособността на бизнеса. Иновационните проекти се възприемат като високорискови инвестиции, което затруднява получаването на банково финансиране, докато изискваните банкови гаранции често са твърде скъпи, за да оправдаят участието.

- *Ограничен вътрешен иновационен капацитет на МСП*

Иновациите често възникват реактивно — в отговор на пазарен натиск или конкуренция — вместо да бъдат стратегически заложи в дългосрочното развитие на бизнеса. Много МСП притежават жизнеспособни, пазарно ориентирани иновативни идеи, но им липсва специализиран персонал за НИРД, за да ги разработят и валидират.

При търсене на партньорства с университети и научноизследователски организации компаниите се сблъскват с трудности при идентифицирането на подходящи експерти, съгласуването на изследователските и бизнес интереси, и осигуряването на ангажираност на изследователите в приложни проекти. Допълнителни притеснения са свързани със защитата на идеи и интелектуална собственост, както и с несигурността относно практическата осъществимост и пазарната приложимост на крайния продукт.

Ограниченото налично управленско време, липсата на вътрешни процедури за генериране и оценка на идеи, и относително ниската организационна зрялост допълнително възпрепятстват систематичното и устойчиво развитие на иновационните процеси, които често остават епизодични, вместо напълно интегрирани в управлението на бизнеса.

- *Фрагментирана екосистема за подкрепа*

Въпреки наличието на различни инструменти и организации за подкрепа, иновационната екосистема остава фрагментирана и слабо координирана. Припокриването на инициативи, ограниченият обмен на информация и недостатъчната яснота относно обхвата и условията на услугите затрудняват ориентирането на бизнеса сред наличните възможности.

Някои инструменти за подкрепа не са достатъчно съобразени със спецификата на секторите и реалните потребности на предприятията, особено на микро- и малките фирми. Условията за достъп до съществуващата научноизследователска инфраструктура — сложни процедури, административни ограничения и неясни

правила — често обезкуражават бизнеса и водят до недостатъчно оползотворяване на публично финансиран изследователски капацитет.

В резултат на това иновационната дейност е концентрирана в малка група по-добре обезпечени фирми, докато мнозинството от МСП остават последователи, а не новатори.

○ **Необходимост от дигитализация / подкрепа от ЕЦЦТ**

Съществува силно и ясно изразено търсене на подкрепа за дигитализация, особено в практически, приложно ориентирани форми.

- МСП изразяват потребност от практическа подкрепа, като цифрова диагностика, технологични одити, пилотно тестване и демонстрационни проекти;
- Осведомеността за ЕЦЦТ нараства, но разбирането за конкретните им услуги остава ограничено сред (по-малките) фирми;
- Бизнесът цени модели тип „обслужване на едно гише“, при които ЕЦЦТ могат да осигурят интегриран достъп до техническа експертиза, обучение, тестване преди инвестиция и насоки за възможности за финансиране;
- ОПБ разглеждат ЕЦЦТ като критично важни посредници, способни да превърнат сложни цифрови концепции (ИИ, анализ на данни, автоматизация, киберсигурност) в секторно специфични, бизнес релевантни решения;
- ЕЦЦТ се възприемат като ключов фактор за намаляване на цифровото разделение между напредналите фирми и по-широката база от МСП в региона.

○ **Стойност на сътрудничеството с публичния/академичния сектор**

Бизнесът признава **стратегическото значение на сътрудничеството** с публичните власти и академичните институции, но подчертава необходимостта от по-ефективни и прагматични модели на сътрудничество.

- Фирмите ценят партньорства, които предоставят **конкретни, измерими резултати**, като оптимизация на процеси, тестване на продукти, подкрепа за сертификация или повишаване на квалификацията на работната сила.
- Сътрудничеството с университетите понастоящем се възприема като **твърде теоретично и бавно**, особено за МСП с ограничено време и ресурси.
- ОПБ подчертават необходимостта от **посреднически структури** (напр. иновационни брокери, ваучери за приложни изследвания, вградени експерти), за

да се преодолее пропастта между бизнес потребностите и академичната експертиза.

- Публичните институции се разглеждат като ключови участници в **намаляването на риска при иновациите** чрез пилотни програми, обществени поръчки за иновации и координирани регионални стратегии.

Когато сътрудничеството е ориентирано към търсенето и решенията, бизнесът отчита по-високо доверие, по-силна ангажираност и по-голяма готовност да инвестира в иновации.

3.5. Основни констатации: Гражданско общество (НПО) (фокус на проекта)

○ Възприемана роля:

Структурите на гражданското общество (НПО) се разглеждат предимно като активни посредници в иновационната екосистема, свързващи бизнеса, публичния сектор, образованието и гражданските инициативи. Те смятат, че приносят им често се подценява. НПО особено се възприемат като застъпници и представители на крайните потребители, особено на уязвими или маргинализирани групи, превръщайки социалните потребности в практически решения на терен. Много от тях поемат и роля на предоставящи услуги и провеждащи пилотно тестване, докато по-малка част действат като наблюдатели, следящи изпълнението на политики и социалното въздействие, вместо да движат технологични иновации.

Освен това организациите на гражданското общество предоставят експертиза и услуги, като предлагат нетехнологични и социални иновации, подкрепят местното и трансграничното развитие и създават добри практики и инициативи. Докато участието им в разработването и разпространението на иновации на регионално и национално ниво остава фрагментирано, се наблюдава постепенен напредък с натрупването на опит и ноу-хау.

○ Пропуски в институционалния капацитет:

Два основни вида организации с нестопанска цел функционират в България:

1) Малки граждански сдружения

Този тип организация обикновено се учредява от ограничен брой лица (най-често 7–9), обединени около конкретна кауза и ориентирани към потребностите на ясно определена целева група. Тяхната жизнеспособност и активен жизнен цикъл в повечето случаи не надвишава 10 години.

Те се характеризират с бърза стартова фаза, висока мотивация и силна ангажираност с каузата си. Често генерират иновативни идеи в социален контекст и изпълняват инициативи с висока добавена стойност както за целевите си групи, така и за обществото като цяло.

Те обаче рядко се ангажират с разработването на научни и технологични иновации поради ограничена експертиза, липса на технологичен капацитет и недостатъчен достъп до изследователска инфраструктура.

Основни ограничения:

- Недостатъчен финансов и експертен капацитет:

Въпреки че законодателството позволява на организациите с нестопанска цел да извършват стопанска дейност, тя обикновено е ограничена по мащаб и не гарантира устойчивостта на основната им дейност с нестопанска цел. Организациите разчитат в голяма степен на доброволен труд или проектно ориентирана външна експертиза. Временният характер на ангажираността и несигурността на доходите затрудняват привличането и задържането на квалифицирани специалисти и ограничават активното им участие в иновационната екосистема.

- Ориентация към конкретен донор и набор от приоритети:

Тези организации често съобразяват дейността си с местни или регионални стратегически приоритети и се специализират в кандидатстване по конкретни източници на финансиране (напр. общински бюджети или национални програми). Въпреки че това улеснява изпълнението на проекти, то ограничава стратегическата им гъвкавост и намалява способността им да участват в по-мащабни, изследователски ориентирани или международни инициативи. Тази специализация ограничава и ролята им в оформянето и усъвършенстването на стратегическите приоритети на регионално и национално ниво.

- Липса на ликвидност и повишен финансов риск:

Ограничените финансови резерви възпрепятстват участието в по-големи проекти (включително НИРД), които изискват механизми за предварително финансиране и възстановяване на средства. Негативният опит на някои организации — понякога водещ до финансови затруднения или прекратяване на дейността — допълнително обезкуражава активното участие в сектора.

- Ограничено използване на алтернативни механизми за финансиране:

Въпреки нарастващата популярност на краудфъндинга и други иновативни инструменти за финансиране, малките НПО рядко успяват да ги използват ефективно поради ограничен комуникационен капацитет и ниска обществена видимост.

- *Административни и регулаторни бариери:*

Изискванията за доказване на оперативен и финансов капацитет по време на процедурите за кандидатстване често надхвърлят възможностите на малките организации. Управлението на проекти изисква непрекъснати административни ресурси и експертиза, което е трудно съвместимо с основните професионални ангажименти на учредителите.

2) Алианси на утвърдени организации

Този тип организация с нестопанска цел представлява коалиции между висши и професионални учебни заведения, други НПО и бизнес организации, създадени за постигане на конкретни стратегически или проектно ориентирани цели. Типични примери включват клъстери или консорциуми, формирани за кандидатстване по програми като „Хоризонт Европа“ и „Цифрова Европа“.

Тяхното съществуване често е свързано с конкретен проект или програмен период, което предполага сравнително кратък активен жизнен цикъл. По дефиниция те са склонни да имат по-висок финансов и експертен капацитет, осигурен от учредителните им членове, както и по-голям потенциал за участие в мащабни и иновативни инициативи.

Основни ограничения:

- *Несъответствие с процесите на стратегическо планиране:*

Създаването на такива структури често не съвпада с графика за изготвяне и обществено консултиране на стратегически документи, което ограничава възможността техните идеи и потенциал да бъдат отразени в регионалните, националните или международните приоритети.

- *Тесен обхват на интерес:*

Дейността им обикновено е концентрирана около конкретен тематичен фокус или проектна цел, което намалява по-широката им ангажираност в иновационната екосистема и се отразява в застъпничество, ограничено предимно до приоритетната им тема.

- *Липса на оперативна гъвкавост:*

Поради броя на учредителните членове и включените управителни органи вземането на решения изисква координация между разнообразни институционални интереси. Това забавя процесите и намалява способността за бърз отговор на възникващи възможности.

- *Различаващи се институционални култури и приоритети:*

Партньорите (университети, бизнес, НПО) често функционират в рамките на различна организационна логика, очаквания и критерии за успех, което може да доведе до напрежение, неравномерни нива на ангажираност и трудности при разпределянето на отговорностите. Координацията между множество институции изисква значителни управленски ресурси, формализирани процедури и ясно определени механизми за отчетност, което увеличава административните разходи.

- *Неравномерно разпределение на ползите и ресурсите:*

В някои случаи по-силните партньори (напр. университети или големи компании) доминират процесите на вземане на решения и достъпа до финансиране, което може да демотивира по-малките участници. В проекти за научни изследвания и иновации могат да възникнат предизвикателства относно собствеността върху резултатите, патентите и правата за комерсиализация.

- *Зависимост от външно проектно финансиране:*

Алиансите често функционират единствено в рамките на конкретен проект. При липса на последващо финансиране коалицията може да се разпадне, което ограничава устойчивостта на създадените партньорства и резултати.

И двата вида НПО отчитат няколко устойчиви ограничения на капацитета, които ограничават активното и устойчиво участие в иновационната екосистема, включително:

- *Липса на устойчиво и предвидимо финансиране*, водеща до краткосрочни, проектно ориентирани цикли на планиране и ограничен капацитет за дългосрочно стратегическо развитие и инвестиции в иновации.
- *Ограничен капацитет на човешките ресурси*, със силна зависимост от доброволци или временен проектно нает персонал, което се отразява на организационната приемственост, институционалната памет и способността за участие в сложни или дългосрочни инициативи.
- *Пропуски в управлението на проекти, финансовото управление и цифровите компетенции*, намаляващи способността им да разрастват успешни инициативи, да спазват възискателните изисквания за финансиране или да участват ефективно в мащабни национални и международни партньорства.
- *Ограничено време и организационни ресурси за стратегическа ангажираност*, тъй като по-голямата част от усилията са съсредоточени върху основното предоставяне на услуги и непосредствените потребности на бенефициентите, оставяйки

недостатъчен капацитет за застъпничество по политики, изграждане на екосистема или участие в процесите на управление на иновациите.

- *Слаба интеграция в изследователските и бизнес мрежи*, което ограничава достъпа до обмен на знания, възможности за трансфер на технологии и платформи за съвместни иновации.
- *Административна тежест, свързана с програмите за финансиране.*

○ **Бариери пред диалога относно политиките**

Ключови бариери пред диалога по политики, идентифицирани от НПО, включват:

- *Ограничено включване във формалните консултативни процеси* – НПО често не се канят систематично за участие в стратегическо планиране, консултативни съвети или работни групи, свързани с политиката в областта на иновациите и научните изследвания.
- *Липса на институционализирани платформи за диалог* – Няма постоянни механизми за структуриран обмен между публичните власти, академичните среди, бизнеса и гражданското общество, което води до фрагментирана и ad hoc ангажираност.
- *Възприятие като „нетехнически“ или маргинални участници* – НПО често се разглеждат предимно като доставчици на услуги или партньори за информационна дейност, а не като равнопоставени участници в иновационните процеси. Това ограничава ранното им включване в разработването на проекти, определянето на стратегическия дневен ред и формирането на изследователски консорциуми.
- *Ограничено междусекторно сътрудничество и признание* – Знанията на НПО за потребностите на потребителите, прозренията на общностно ниво и капацитетът за пилотиране на социални или ориентирани към потребителя иновации остават недостатъчно оползотворени поради слабото сътрудничество с университети, научноизследователски организации и бизнес.
- *Асиметрии на властта и доминиране на утвърдени институции* – Университетите, научноизследователските институти и големите компании често контролират определянето на дневния ред, оставяйки ограничено пространство за НПО да влияят на резултатите. НПО често се канят в сътрудничества на по-късни етапи или в подпомагащи роли (напр. разпространение, ангажиране на заинтересовани страни), а не като съсъздатели или съръководители. Това намалява влиянието им върху насоката на проекта и ограничава възможностите за укрепване на институционалния им капацитет.

- *Ограничен достъп до информация и ранно участие в разработването на политики* – Участниците от гражданското общество се включват твърде късно в процесите на вземане на решения (особено тези, свързани с технологични и сложни иновации), след като ключовите стратегически приоритети или рамки за финансиране вече са определени.
- *Ниски нива на взаимно доверие* – Слабото доверие между публичните власти, изследователските институции, бизнес участниците и НПО често възпрепятства открития диалог, особено по отношение на разпределението на финансирането, регулаторните реформи или иновационните приоритети.
- Недостатъчен капацитет за застъпничество, основано на доказателства – Помалките НПО нямат аналитична или експертна политическа компетентност, за да се включат ефективно в технически сложни дебати по политики.
- *Фрагментация в НПО сектора* – Липсата на координирани позиции или единно представителство отслабва колективния глас на гражданското общество в диалога по политики.

○ **Идентифицирани потребности:**

НПО подчертават няколко потребности за ефективно участие в иновационната екосистема и диалога по политики:

- *Формализирани платформи за ангажиране* – Постоянни, структурирани механизми, позволяващи на НПО да допринасят за стратегическото планиране, разработването на политики и определянето на иновационния дневен ред, вместо ad hoc или проектно ориентирани консултации.
- *Признаване като равнопоставени партньори* – По-голямо признание от страна на университети, научноизследователски институции и бизнес на НПО като съ-създатели и участници в социални, ориентирани към общността и потребителя иновации.
- *Изграждане на капацитет и обучение* – Работни срещи, менторство и целенасочена подкрепа в области като управление на проекти, финансово управление, цифрови умения, изследователски методи и застъпничество по политики за укрепване на институционалните способности.
- *Инструменти за изграждане на мрежи и сътрудничество* – Платформи, услуги за намиране на партньори и мрежови събития за свързване на НПО с партньори от академичните среди, бизнеса и публичния сектор за съвместни проекти и

съвместно създаване на иновации.

- *Специализирани звена за връзка или контактни точки* – Ясни точки за контакт в рамките на държавни, изследователски или бизнес институции за улесняване на комуникацията, координацията и развитието на партньорства.
- *Достъп до финансиране и ресурси* – Подкрепа за устойчиво и предвидимо финансиране, включително насоки относно разнообразни механизми за финансиране (национални, европейски, транснационални и иновативни инструменти като краудфъндинг), за намаляване на зависимостта от краткосрочни или проектно ориентирани грантове.
- *Подкрепа за административно и регулаторно съответствие* – Насоки и споделени ресурси за навигиране на сложни изисквания на програми, отчетност и задължения за финансово управление.
- *Споделяне на знания и добри практики* – Достъп до изследвания, казуси и регионални или международни примери за успешни иновации и партньорства, водени от НПО.
- *Укрепена секторна координация* – Механизми, чрез които НПО да координират дейността си вътрешно, да съгласуват позициите си и да представят по-единен глас в диалога по политики и процесите на иновационната екосистема.

4.0 Част 3: Основни изводи: Идентифицирани пропуски и възможности

4.1. Анализ на системните пропуски

Анализът идентифицира трайни структурни пропуски между **стратегическото намерение** (както е формулирано в национални и регионални документи за политики, като ИСИС, регионалните планове за развитие и секторните стратегии) и **изпълнението на терен**, както го изпитват местните заинтересовани страни. Тези пропуски отслабват капацитета на региона за преход към конкурентоспособна, устойчива и иновационно движена икономика.

Пропуск 1: Пропуски в зеления, цифровия и приобщаващия растеж

Наблюдение: Националните и регионалните стратегии поставят силен акцент върху зелената трансформация, дигитализацията, Индустрия 4.0 и приобщаването. Данните от терена от Североизточния регион показват ограничено и фрагментирано изпълнение сред ключовите участници.

Пропуск: Университетите и научноизследователските институции генерират иновации, но те рядко се интегрират в бизнес практиките. НПО и социалните предприятия работят за включване на уязвими групи, но приносът им често е недостатъчно признат. Големите компании във Варна възприемат стандарти под регулаторен натиск от ЕС, докато мнозинството от МСП в Добрич и Шумен възприемат зелените и цифровите инвестиции предимно като разходи за съответствие, а не като двигатели на конкурентоспособността.

Ключовите бариери включват:

- Ограничен достъп до техническа и експертна подкрепа
- Ниска осведоменост за инструментите за финансиране на ЕС и национално ниво
- Недостатъчен управленски капацитет за планиране и изпълнение на проекти за трансформация
- Липса на ефективно сътрудничество и стратегическо взаимодействие между академични, бизнес и социални организации

Последствие: Възниква регионална икономика с две скорости, при която иновациите са концентрирани в малка група водещи предприятия, докато мнозинството изостава. Местните МСП са изложени на риск от изключване от веригите за създаване на стойност, особено в износа на аграрно-хранителни продукти и логистиката, задълбочавайки регионалните различия и намалявайки цялостната икономическа устойчивост.

Пропуск 2: Асиметрии на властта, липса на синергия и ефективно сътрудничество

Наблюдение: Регионът е дом на няколко висши училища и научноизследователски институции (напр. Технически университет – Варна, Икономически университет – Варна, Медицински университет – Варна, Институт по океанология и др.), които успешно провеждат изследвания в областта на инженерството, ИКТ, морските технологии и аграрно-хранителните науки, получавайки национално и международно признание.

Въпреки това почти липсват съвместни инициативи между тези институции за надграждане на съществуващите резултати или тяхното пренасяне в други икономически сектори, което би повишило цялостния иновационен капацитет на региона. Резултатите

от научноизследователската и развойна дейност (НИРД) рядко се оползотворяват за по-нататъшно развитие в самите институции и почти никога не се споделят в по-широката екосистема. Установените лаборатории и центрове за компетентност и високи постижения предлагат възможности за сътрудничество и трансфер на технологии между академичните среди, бизнеса и НПО, но те остават недостатъчно оползотворени. Налице са ясни доказателства за ниско прилагане на интердисциплинарен подход.

Разминаване: Местният бизнес, особено МСП, често проявява скептицизъм към практическото приложение на академичните решения в техния контекст и предпочита готови за пазара технологии. Интересът към усвояване на нови научни знания е ограничен. Академичният персонал е стимулиран предимно чрез академични постижения и публикации, а не чрез приложно решаване на проблеми за индустрията. Кратките проектни цикли, ограниченото сътрудничество между академичните среди и индустрията, и слабите посреднически структури допълнително задълбочават този пропуск. Липсата на ефективна синергия и интегрирани подходи между университети, бизнес и НПО води до фрагментирани усилия и пропуснати възможности за иновации.

Последствие: Обещаващи приложни изследвания (напр. в интелигентното земеделие, морската дигитализация, контрола на качеството на храните и възобновяемата енергия) рядко достигат до комерсиализация. Регионът не успява да оползотвори своя знаниев и изследователски потенциал, което води до пропуснати възможности за растеж, движен от иновации, и намалена икономическа конкурентоспособност.

Пропуск 3: „Липсващата спирала“ – слабо участие на гражданското общество в иновациите

Наблюдение: В Североизточния регион функционират многобройни малки и по-големи структури на гражданското общество, но те не са свързани и не функционират като ефективна мрежа. Те изпълняват разнообразни инициативи, обикновено в малък мащаб, фокусирани върху екологични иновации, цифрово приобщаване, социално предприемачество или други граждански иновации. Въпреки задълбочените им познания за местните потребности, приносят им към по-широката иновационна екосистема остава до голяма степен неоползотворен.

Стратегическите процеси на регионално и национално ниво предвиждат активно участие на тези заинтересовани страни, но моделът все още е в ранен етап и не дава очакваните резултати. НПО често се възприемат предимно като доставчици на услуги или комуникационни партньори, а не като равнопоставени участници или съръководители на

иновационни инициативи. Те рядко се включват в ранните етапи на проектите и обикновено поемат подпомагащи роли, докато липсата на интердисциплинарност и интеграция с академичните среди, бизнеса и публичния сектор допълнително ограничава потенциалното им въздействие.

Липсата на свързаност и синергия сред НПО, ограниченото междусекторно сътрудничество и недостатъчното признаване на ролята им от университети, научноизследователски институции и бизнес намаляват тяхното влияние върху иновационната политика. В резултат на това знанията и опитът на гражданското общество в справянето с местните социални и екологични предизвикателства често остават недостатъчно оползотворени, отслабвайки цялостното иновационно представяне на региона.

Разминаване: Политиките за иновации и развитие се формират предимно чрез институционални и административни канали, с ограничено структурирано участие на гражданското общество. ОГО рядко са равнопоставени партньори в проекти, определянето на стратегически приоритети или формирането на консорциуми за научни изследвания и иновации. Техните знания за потребностите на общността, капацитетът за пилотиране и тестване на социални или ориентирани към потребителя иновации, и местните прозрения остават недостатъчно оползотворени.

Местните НПО често изпитват асиметрична динамика на партньорство — те биват канени на по-късни етапи на проектите или им се възлагат ограничени функции. Ограниченото междусекторно сътрудничество и недостатъчното признаване на ролята им от университети, научноизследователски институции и бизнес допълнително намаляват тяхното влияние върху иновационните процеси. Това води до пропуснати възможности за изграждане на устойчиви партньорства и интегриране на гражданската перспектива в иновационната екосистема.

Последствие: Липсата на силна гражданска перспектива увеличава риска от **политики, разработвани отгоре надолу**, слаба обществена ангажираност с реформите и съпротива срещу промяната — особено в проекти за зелен преход, засягащи земеделието, крайбрежните зони и промишлените райони.

Пропуск 4: Несъответствие между човешкия капитал и уменията

Наблюдение: Североизточният регион разполага със солидна база от висши училища, професионални училища и научноизследователски институции, които активно се ангажират с НИРД и обучават бъдещата работна сила. Съществува обаче значително

несъответствие между наличните и необходимите умения. На изследователите често липсва опит в бизнес среда, което ограничава фокуса им върху пазарно приложими иновации. Ангажираността на бизнеса в преподавателската и изследователската дейност е ограничена, а участието на студенти и млади изследователи в реални приложни проекти остава минимално.

Организациите на гражданското общество се опитват да запълнят тези пропуски, предоставяйки допълнително неформално обучение, но обхватът им е ограничен и фокусиран върху конкретни целеви групи. Самите НПО често не разполагат с пълния набор от цифрови, зелени и умения за управление на проекти, необходими за ефективно предаване на знания на своите обучаеми.

Разминаване: Много малки и средни предприятия (МСП) и новосъздадени иновативни компании се затрудняват да намерят персонал с необходимото съчетание от технически, управленски и цифрови компетенции. Завършилите и младите изследователи често са обучавани в общи или теоретични дисциплини, с ограничен досег до приложно, ориентирано към потребителя решаване на проблеми. Липсата на опитни специалисти и слабото сътрудничество между академичните среди, индустрията и НПО възпрепятства разработването, разрастването и внедряването на иновационни инициативи.

Последствие: Това несъответствие в уменията ограничава способността на региона да възприема и внедрява авангардни технологии, забавя разпространението на иновации и намалява конкурентоспособността на местните предприятия. То също така ограничава ефективността на инициативите в зелената трансформация, цифровата модернизация и социалните иновации, тъй като наличният човешки капитал не е напълно подготвен да превръща знанията в осезаеми резултати.

Пропуск 5: Ограничена осведоменост и оползотворяване на резултатите от НИРД и иновации

Наблюдение: Североизточният регион произвежда значителни резултати от НИРД и иновации чрез университети, научноизследователски институти и инициативи, водени от бизнеса. Въпреки това осведомеността и разпространението на тези резултати сред местните МСП, организации на гражданското общество и други заинтересовани страни остават ограничени. Резултатите от изследванията, пилотните проекти и добрите практики често остават затворени в рамките на институциите, които ги създават, или конкретни проектни консорциуми.

Разминаване: Много потенциални бенефициенти — МСП, НПО и участници от публичния сектор — нямат знания за съществуващите решения, технологии или методологии, разработени в региона. Комуникационните канали за споделяне на резултатите от НИРД са фрагментирани и няма систематични механизми за превръщане на изследователските резултати в практически приложения за местния бизнес или инициативи, водени от общността. В резултат на това ценни прозрения, тествани решения и поуки от иновации остават недостатъчно оползотворени.

Последствие: Ниската видимост и оползотворяване на резултатите от НИРД и другите иновации ограничават капацитета на региона за колективно иновиране. Пропускат се възможности за икономически растеж, подобрена конкурентоспособност и социално или екологично въздействие. Това също намалява стимулите за местните институции да се ангажират с приложни изследвания, тъй като обратната връзка между генерирането на знания и тяхното възприемане или разрастване е слаба. Подобряването на разпространението, ангажираността на заинтересованите страни и практическото приложение на изследванията е от съществено значение за максимизиране на въздействието на иновационните дейности в региона.

4.2. Идентифицирани трансгранични потребности и възможности

Североизточният регион споделя икономически, социални и иновационни предизвикателства със своите трансгранични съседи, Румъния и Турция, включително ограничена дигитализация на МСП, фрагментация на иновационната екосистема и недостатъчна ангажираност на гражданското общество. Трансграничните региони често притежават допълващи се активи, като специализирана техническа експертиза, изследователски лаборатории и достъп до пазари, както и добри практики, които биха могли да бъдат оползотворени и разширени чрез съвместни инициативи.

Въпреки пропуските, теренното проучване идентифицира силни осезаеми възможности за трансгранично сътрудничество между регионите, съсредоточени около общи тематични потребности и допълващи се активи и възможности:

Възможност 1: Агротехнологии и устойчивост на климата

Обосновка: И трите държави в региона са изправени пред една и съща екзистенциална заплаха: суша и климатични промени. Съществуват утвърдени земеделски научноизследователски институти и успешни модели на двустранно и тристранно сътрудничество, справящи се с това предизвикателство, обединяващи национални научноизследователски институти, университети и секторни заинтересовани страни.

Силен пример е проектът AGREEN по програма „Черноморски басейн“, изпълняван в партньорство с университети и НПО от България, Румъния и Турция. Проектът демонстрира капацитета на региона за координирани действия в устойчивото земеделие и адаптацията към климата, ефективно оползотворявайки своята изследователска извършеност и потенциала на НПО за насърчаване на трансфера на знания, възприемането на иновации и трансграничното сътрудничество в практики за климатично устойчиво земеделие. Турция. Проектът демонстрира капацитета на региона за координирани действия в устойчивото земеделие и адаптацията към климата, ефективно оползотворявайки резултатите от своята изследователска дейност и потенциала на НПО за насърчаване на трансфера на знания, възприемането на иновации и трансграничното сътрудничество в практики за климатично устойчиво земеделие.

Действие на платформата: Платформата може да надгради върху тези съществуващи мрежи и резултатите на AGREEN, като предостави функционалности, които информират за продължението на AGREEN и нови възможности за съвместни дейности по НИРД на Общността на практиката на AGREEN.

Стратегическа цел за финансиране:

- „Хоризонт Европа“ – Клъстер 6 (Храна, биоикономика, природни ресурси, земеделие и околна среда)
- „Хоризонт Европа“ – WIDERA (Побратимяване, изграждане на екипи, центрове за високи постижения)
- Програма INTERREG NEXT „Черноморски басейн“ (като допълваща регионална подкрепа)

Концепция: 1) Създаване на трансграничен съвместен иновативен агрохъб за съвместно разработване, тестване и пилотиране на климатично устойчиви сортове; координирани полски изпитвания в Турция, България и Румъния; споделяне на генетичен материал, агрономически данни и практики за адаптация към климата; интегриране на цифрови агротехнологични решения за водна ефективност и устойчивост на почвата и предоставяне на консултации на земеделски производители за оползотворяване на натрупаните знания.

Възможност 2: Трансграничен център за високи постижения в областта на творческите и рекреативните индустрии (с интегриран хъб за дигитализация)

Обосновка: И трите държави в региона имат силен потенциал в творческите и рекреативните индустрии, подкрепен от добре установени трансгранични връзки и

признати културни, природни и човешки активи. Черноморският регион споделя богато биоразнообразие, ценно културно и историческо наследство, жизнени местни традиции и нарастващи пазари на алтернативен и еко , и културен туризъм.

В същото време секторът е изправен пред общи предизвикателства: недостатъчна дигитализация, фрагментирано пазарно позициониране, ограничено възприемане на иновации сред МСП и пропуски в напредналите цифрови умения. Докато университети, научноизследователски институти, ИКТ клъстери и културни организации функционират на национално ниво, липсва структуриран трансграничен механизъм, интегриращ творческите индустрии с приложни цифрови изследвания, консултантски услуги и структурирано развитие на умения.

Действие на платформата: Платформата може да създаде „Черноморски трансграничен център за високи постижения в областта на творческите и рекреативните индустрии“, включващ специализиран хъб за изследвания в областта на дигитализацията, консултации и изграждане на умения като неразделна част.

Тази интегрирана структура би свързала университети, изследователски центрове, хъбове за цифрови иновации, културни институции, участници в туризма, НПО, МСП и публични власти от България, Румъния и Турция.

„Хоризонт Европа“ – Клъстер 2 (Култура, творчество и приобщаващо общество)

- „Хоризонт Европа“ – Клъстер 4 (Цифрови технологии, промишленост и космос)
- Програма „Цифрова Европа“ (ЕЦЦТ, напреднали цифрови умения)
- Програма INTERREG NEXT „Черноморски басейн“
- Програма „Творческа Европа“
- Еразъм+ (Алианси за иновации, партньорства за цифрови умения)
- Еразъм+ (Алианси за иновации, партньорства за цифрови умения)

Концепция:

- *Разработване на нова технологична концепция за устойчиви събития*

Разработване на иновативни, ресурсно ефективни технологични решения за организиране на мащабни алтернативни, еко и културни туристически събития. Това включва цифрови системи за управление на посетители, нисковъглеродна

инфраструктура, интелигентни енергийни решения и инструменти за мониторинг на въздействието.

- Съвместни тематични туристически маршрути

Създаване на интегрирани трансгранични тематични маршрути чрез комбиниране на споделени ресурси, като биоразнообразие, културно и историческо наследство, гастрономия, традиционни занаяти и природни пейзажи. Цифрови платформи и инструменти за интелигентен туризъм биха подобрили достъпността, маркетинга и преживяването на посетителите.

- Изследване на потребителското поведение и сегментиране на пазара

Провеждане на съвместни изследвания на потребителското поведение в творческите и рекреативните индустрии, включително сегментиране на целевите аудитории (еко-туристи, културни пътешественици, дигитални номади, уелнес туристи, посетители на фестивали). Въз основа на констатациите могат да се разработят координирани трансгранични планове за действие и маркетингови стратегии, базирани на данни.

- Проектиране, планиране, изпълнение и мониторинг на местни и споделени традиционни фестивали

Установяване на стандартизирани методологии за планиране и мониторинг на местни традиционни фестивали като стратегически инструменти за повишаване на привлекателността на дестинацията. Могат да бъдат интегрирани цифрови инструменти за промоция, продажба на билети, оценка на въздействието и анализ на аудиторията.

- Изследвания в областта на дигитализацията, консултации и изграждане на умения

Приложни изследвания в областта на ИИ, анализ на данни, технологии за интелигентен туризъм, имерсивни инструменти (VR/AR) и опазване на цифрово културно наследство. Трансгранични цифрови консултантски услуги за МСП и културни оператори (оценки на цифровата зрялост, технологични пътни карти, насоки за киберсигурност).

Съвместни програми за обучение, микроквалификации и схеми за сертифициране в областта на цифровите умения, творческото предприемачество, управлението на интелигентни дестинации и цифровия маркетинг.

Чрез интегриране на развитието на творческия сектор със структурирани цифрови изследвания и изграждане на капацитет, Центърът би укрепил регионалната конкурентоспособност, би стимулирал иновациите на МСП, би подобрил възможностите

за младежка заетост и би позиционирал Черноморския регион като цифрово подпомаган, устойчив хъб за творчески и рекреативни индустрии.

Възможност 3: Трансграничен хъб за изследвания в областта на дигитализацията, консултации и изграждане на умения

Обосновка: И трите държави преминават през ускорена цифрова трансформация, но остават значителни пропуски в изследователския капацитет, трансфера на технологии, дигитализацията на МСП и напредналите цифрови умения. Докато университети, научноизследователски институти, ИКТ клъстери и иновационни хъбове функционират на национално ниво, трансграничното сътрудничество в цифровите изследвания, консултантските услуги и структурираното развитие на умения остава ограничено и фрагментирано.

Регионът е изправен пред общи предизвикателства: ниска цифрова зрялост сред МСП, недостатъчно възприемане на решения на Индустрия 4.0, ограничена готовност за киберсигурност и несъответствия в уменията на пазара на труда. В същото време съществува силен потенциал за оползотворяване на резултати от научна и академичната дейност, разрастващите се технологични екосистеми и подкрепяните от ЕС рамки за цифров преход за изграждане на координиран трансграничен отговор.

Действие на платформата: Платформата може да създаде „Черноморски трансграничен хъб за изследвания в областта на дигитализацията, консултации и изграждане на умения“.

Хъбът би свързал университети, изследователски центрове, хъбове за цифрови иновации, ИКТ компании, публични власти и организации за подкрепа на бизнеса от България, Румъния и Турция. Той би служил като регионална структура за приложни цифрови изследвания, консултантски услуги за бизнеса и публичните институции, и програми за развитие на напреднали умения.

Стратегическа цел за финансиране:

- „Хоризонт Европа“ (Клъстер 4 – Цифрови технологии, промишленост и космос)
- -Програма „Цифрова Европа“ (ЕЦЦТ, напреднали цифрови умения)
- Програма INTERREG NEXT „Черноморски басейн“
- Еразъм+ (Цифрови умения, Алианси за иновации)

Концепция и ключови компоненти:

- *Приложни цифрови изследвания и иновации*

Съвместни изследователски проекти в приложения на ИИ, анализ на данни, интелигентно

производство, киберсигурност, цифрови обществени услуги и зелено-цифрови решения. Пилотни проекти и „живи лаборатории“ биха тествали цифрови решения в реална бизнес и общинска среда.

- Консултации и цифрови консултантски услуги

Създаване на трансгранични консултантски екипи, предоставящи оценки на цифровата зрялост, технологични пътни карти и подкрепа за МСП при внедряването на Индустрия 4.0, облачни решения, автоматизация, електронна търговия и стандарти за киберсигурност.

- Развитие на умения и изграждане на капацитет

Разработване и провеждане на съвместни програми за обучение, микроквалификации и схеми за сертифициране в областта на цифровите компетенции (ИИ, наука за данните, киберсигурност, цифров маркетинг, технологии за интелигентен туризъм и др.). Специален фокус ще бъде поставен върху младежите, жените предприемачи, държавните служители и мениджърите на МСП.

- Иновационни мрежи и трансфер на знания

Създаване на структурирана мрежа, свързваща академичните среди, бизнеса и публичните власти за улесняване на трансфера на технологии, съвместни докторантски и мобилни изследователски схеми, хакатони, цифрови буткемпове и трансгранични иновационни предизвикателства.

Чрез интегрирани изследователски, консултантски дейности и дейности по изграждане на умения, Хъбът би ускорил цифровата трансформация в региона, би подобрил конкурентоспособността на МСП, би укрепил изследователската извършеност и би допринесъл за устойчив и приобщаващ икономически растеж в Черноморския регион.

Възможност 4: Черноморска интерактивна карта за иновации: Съвместно създаване и осъществяване на партньорства

Обосновка: Черноморският регион разполага със силни, но фрагментирани иновационни екосистеми, с ценен изследователски капацитет, нововъзникващи стартираци предприятия, секторни клъстери, изследователски инфраструктури и възможности за публични инвестиции. Въпреки това участниците в иновациите (особено НПО) често нямат видимост и признание за натрупаните умения и знания, както и структурирани механизми за междусекторно и трансгранично осъществяване на партньорства и

достъпна информация за иновации, които вече са разработени, в процес на разработване или отворени за съвместно създаване и комерсиализация.

В резултат на това обещаващи резултати от НИРД остават недостатъчно оползотворени, пропускат се възможности за сътрудничество, а инвеститорите се сблъскват с трудности при идентифицирането на мащабируеми и готови за иновации проекти в целия регион.

Съществуват множество ефективни модели, които могат да вдъхновят тази инициатива, включително интерактивната инвестиционна карта, разработена от Българската агенция за инвестиции (БАИ), която визуализира инвестиционни локации, секторни възможности и икономически активи в удобна за потребителя цифрова среда. Понастоящем обаче няма трансгранична цифрова платформа, специално посветена на картографирането на иновационни капацитети, активи от НИРД, пилотни проекти и възможности за съвместно създаване в България, Румъния и Турция.

• **Действие на платформата:** Платформата може да инициира разработването или интегрирането в своя цифров инструмент на „Черноморска интерактивна карта за иновации“ — трансграничен цифров инструмент, предназначен да визуализира, свързва и активира регионалния иновационен потенциал.

Стратегическа цел за финансиране:

- „Хоризонт Европа“ – WIDERA (Центрове за високи постижения, поборатимяване)
- Програма „Цифрова Европа“
- Програма INTERREG NEXT „Черноморски басейн“
- Национални инструменти за иновации и интелигентна специализация.

Концепция и ключови компоненти:

Картографиране на иновационни активи: Платформата може да предостави структурирана и подлежаща на търсене информация за:

- Научноизследователски институти и лаборатории
- Университети и центрове за високи постижения
- Стартиращи и разрастващи се предприятия
- Иновационни клъстери и индустриални зони
- „Живи лаборатории“ и пилотни инфраструктури
- Текущи проекти по НИРД и демонстратори
- Раздел за иновационен портфейл и съвместно създаване

Специализиран модул, представящ:

- Технологии, готови за комерсиализация (по ниво на технологична готовност – TRL)
- Прототипи, търсещи среда за тестване
- Отворени иновационни предизвикателства и възможности за съвместно създаване и оползотворяване на колективния интелект (вкл. чрез принос на НПО и физически лица)
- Възможности за партньорство и проекти
- Инструменти за интелигентно осъществяване на партньорства
- Функционалности, подпомагани от ИИ или базирани на данни, за свързване на изследователи, стартиращи предприятия, корпорации, инвеститори и публични власти въз основа на сектор, технологична област, потребности от финансиране и интереси за партньорство.
- Трансгранична иновационна аналитика: Обобщени данни в подкрепа на регионалното стратегическо планиране, съгласуването с интелигентната специализация и създаването на политики, основани на доказателства.

Потенциално въздействие: Повишена видимост на регионалните иновационни капацитети, засилено трансгранично сътрудничество и съвместно създаване, подобрена готовност за комерсиализация и инвестиции, привличане на местни и чуждестранни инвеститори, укрепване на Черноморския регион като съгласувана и движена от иновации екосистема.

Такава инициатива би преместила региона от фрагментирани иновационни пейзажи към интегрирано, прозрачно и ориентирано към сътрудничество черноморско иновационно пространство.

Възможност 6: Черноморски хъб за социални иновации и приобщаваща заетост

Обосновка: Черноморският регион е изправен пред общи социални и икономически предизвикателства, включително висока младежка и дългосрочна безработица, социално изключване и недостатъчно оползотворяване на уязвимите групи от населението в работната сила. Въпреки че съществуват социални предприятия и инициативи за защитена заетост в България, Румъния и Турция, те често са изолирани, недостатъчно обезпечени с ресурси или лишени от иновативни подходи, съчетаващи социално въздействие с икономическа устойчивост.

Съществува ясна възможност за **насърчаване на иновациите в социалната икономика**, оползотворявайки нови технологии, модели на кръгова икономика, творчески индустрии и цифрови инструменти за създаване на устойчиви решения за заетост на уязвими групи, включително хора с увреждания, дългосрочно безработни и маргинализирани общности. Трансграничното сътрудничество би позволило разрастване на добри практики, тестване на нови социални бизнес модели и интегриране на иновации в традиционно нискотехнологични или неформални сектори.

Действие на платформата: Платформата може да създаде **„Черноморски хъб за социални иновации и приобщаваща заетост“** — трансгранична мрежа за:

- Подкрепа на социални предприятия и защитени работилници за обмен на практики, възприемане на иновативни технологии и бизнес модели.
- Пилотиране на цифрови инструменти за развитие на умения, дистанционна работа и достъпни решения за работното място.
- Улесняване на сътрудничеството между публични власти, НПО, университети и частния сектор по проекти за приобщаващи иновации и изграждане на мрежи.

Стратегическа цел за финансиране:

- „Хоризонт Европа“ – Клъстер 5 (Климат, енергетика и приобщаващо общество) – покани за социални иновации
- Програма INTERREG NEXT „Черноморски басейн“ – социална икономика и приобщаване
- Еразъм+ – социално предприемачество и иновации в професионалното образование и обучение
- Социален фонд на ЕС / ЕСФ+ – иновативни мерки за заетост

Концепция и ключови компоненти:

1. Иновации в защитената заетост

- Интегриране на асистиращи технологии, управление на задачи, базирано на ИИ, и инструменти за цифрово повишаване на квалификацията в защитени работилници и социални предприятия.
- Разработване на приобщаващи производствени и сервизни модели, които могат да се конкурират на регионални или международни пазари.

2. Трансгранични лаборатории за социални иновации

- Пилотни съвместни проекти, в които социални предприятия, научноизследователски институти, НПО и студенти съвместно проектират нови социални бизнес модели, цифрови платформи или еко-социални продукти.
- Тестване на подходи като кръгова икономика, градско земеделие, творчески индустрии или услуги за възобновяема енергия в социално приобщаващ контекст.

3. Развитие на умения и цифрово приобщаване

- Програми за обучение на уязвими групи, съчетаващи технически, цифрови и предприемачески умения.
- Разработване на онлайн и хибридни учебни модули, адаптирани към потребностите за достъпност.

4. Мониторинг на въздействието и обмен на знания

- Стандартизирани ключови показатели за ефективност и рамки за мониторинг на социалните и икономическите резултати.
- Трансгранични работни срещи и сесии за обмен на знания за разрастване на доказани подходи.

Тази инициатива би позиционирала социалните иновации не само като инструмент за приобщаване, но и като **двигател на икономически и технологични иновации**, свързвайки социални предприятия, структури за защитена заетост и научноизследователски институции в трансгранична екосистема на устойчиви, ориентирани към въздействие иновации.

4.3. Препоръки за проектирането на „Черноморската платформа за иновации“

1. Управление и структура

Гъвкаво управление с балансирано представителство: Платформата следва да избягва сложни, многопластови управленски структури и вместо това да бъде организирана като гъвкава, ориентирана към резултати мрежа. Тя следва да осигурява възможности за активно участие на всички заинтересовани страни в иновационната екосистема. За постигането на това следва да се гарантира балансирано представителство от всички „спирали“ — публични власти, университети и научноизследователски организации, НПО и бизнес сектора. Участието следва да бъде структурирано по начин, който позволява на всяка заинтересована страна да допринася и да се ангажира съобразно силните си страни,

като същевременно се повишава осведомеността относно положителните ефекти от интердисциплинарността и активно се насърчава прилагането на този подход.

Консултативни тематични съвети: Специализирани по сектори съвети (агротехнологии, творчески индустрии, дигитализация, синя икономика, социална икономика), които предоставят насоки относно стратегическите направления, планирането и практическото изпълнение на проекти в областта на НИРД и иновациите. В зависимост от случая консултативните съвети биха могли да имат глас при вземането на решения.

Гъвкаво членство: Отворено за публични, частни, академични и граждански заинтересовани страни от България, Румъния и Турция, насърчаващо съвместното създаване и обмена на знания, с възможности както за временно, така и за постоянно участие в проекти, инициативи и работни групи, съобразно интересите и ресурсите на всяка организация.

2. Функции и услуги на платформата

Ясно определение на ролята, целта и услугите на Платформата: Платформата като структура следва ясно да формулира своята мисия, стратегически цели и добавена стойност за регионалната иновационна екосистема. Основните ѝ функции — като изграждане на мрежи, картографиране на иновации, улесняване на проекти, осъществяване на партньорства, насоки за финансиране, изграждане на капацитет и подкрепа за политики — следва да бъдат точно описани, за да се избегне припокриване със съществуващи структури и да се осигури взаимно допълване.

Прозрачно описание на услугите и условията за достъп: Обхватът на услугите (напр. участие в иновационни лаборатории, достъп до интерактивната карта за иновации, консултантска подкрепа, обучителни програми, услуги за ускоряване) следва да бъде ясно описан в писмена форма в документ, като меморандум за разбирателство, портфолио от услуги и др., включително критерии за допустимост, процедури за кандидатстване и механизми за подбор, когато е приложимо.

Ясни права и задължения на членовете: Платформата следва да предоставя точна и прозрачна информация относно правата и отговорностите на своите членове. Това включва участие в управленски структури, достъп до услуги и информация, принос към съвместни инициативи, принципи за споделяне на данни, съображения относно интелектуалната собственост и ангажименти, свързани със сътрудничеството, етичните стандарти и отчетността.

Диференциран модел на членство: Ако е уместно, следва да се въведат категории членство (напр. основни членове, асоциирани членове, наблюдатели, стратегически партньори) с ясно определени нива на ангажираност, право на глас (ако е приложимо) и отговорности.

Оперативна прозрачност и отчетност: Следва да се установят ясни процедури за вземане на решения, комуникация, разрешаване на конфликти и мониторинг на изпълнението, за да се гарантира доверие, дългосрочна устойчивост и надеждността на Платформата.

3. Цифрови функции и услуги на платформата

Цифрова инфраструктура:

- Онлайн, многоезична платформа с висока достъпност;
- Интерактивни карти, табла и инструменти за визуализация на данни;
- Отворен API за интеграция с национални иновационни портали и международни платформи;
- Сигурно, съобразено с ОРЗД управление на данни за заинтересованите страни.

Функционалности:

- Раздели за предоставяне на информация, като активни покани за представяне на предложения;
- Отворени интердисциплинарни лаборатории за иновации – лаборатории, базирани на предизвикателства, свързващи множество сектори и предоставящи възможности за съвместно проектиране на нови идеи
- Цифрови инструменти и осъществяване на партньорства: специфични за сектора и технологията филтри за търсене, проследяване на проекти и табла за сътрудничество
- Развитие на умения и изграждане на капацитет: менторство или модулно обучение по дигитализация, устойчивост, творческо предприемачество, социална икономика и интердисциплинарни иновации
- Подкрепа за финансиране и ускоряване

5.0 Част 4: Заключение и ключови въпроси за политически доклад

5.1. Обобщение на потребностите

Анализът заключава, че регион BG33 Североизточен притежава силен капацитет за технологични иновации в различни сектори, включително наличие на академични и научноизследователски организации и развита инфраструктура. Регионът обаче страда значително от недостатъчно признаване на значението и въздействието на нетехнологичните иновации, особено тези, използващи социални, организационни и управленски подходи.

Идентифицирани потребности:

- Превръщане на политиките в практика: МСП и гражданският сектор се нуждаят от практическа и техническа подкрепа, за да разберат европейските, националните и регионалните политики. Целта е да се повиши осведомеността относно необходимостта от прилагане на тези политики и възможностите за интегрирането им в организационен контекст, като по този начин се постигат осезаеми ефекти в обществен интерес.
- Създаване и използване на интердисциплинарност: Висшите училища и научноизследователските организации в региона трябва да подобрят координацията помежду си чрез прилагане на принципите на интердисциплинарността. Това включва задълбочаване на взаимодействията между различни научни и приложни области, генериране на иновации с по-висока добавена стойност за икономическите сектори и включване на представители на бизнеса и гражданското общество в процеса.
- Трансформация на работната сила: Регионът се нуждае от целенасочени действия за подобряване на структурата на уменията на работната сила, фокусирани върху критичния недостиг на специалисти. Това ще подкрепи устойчивия иновационен растеж и ще повиши конкурентоспособността на регионалната икономика.
- Механизми за гражданско участие: Участието на гражданското общество в иновациите остава фрагментирано поради липса на признание за приноса им и недостатъчен капацитет. Необходими са политики, оперативни модели и посреднически структури за изясняване на ролята на НПО, превръщане на

съответните политики на достъпен език и подкрепа за пълноценното им участие в иновационната екосистема.

- Висок, но недостатъчно оползотворен потенциал за синергия: Североизточният регион е изпълнил многобройни инициативи с високо въздействие, които не се оползотворяват ефективно за по-нататъшно развитие или интеграция в бизнеса и гражданското общество. Необходими са механизми за създаване на синергии между съществуващите проекти с цел увеличаване на тяхното обществено и икономическо въздействие

5.2. Ключови въпроси за разработването на доклада „Приложими препоръки за политики“

Настоящият анализ повдига следните стратегически въпроси, които следва да бъдат разгледани в следващата фаза на проекта (Доклад с препоръки за политики):

- **Доближаване на политиките до заинтересованите страни:** Какви модели или структури могат да бъдат внедрени и разработени, за да подпомогнат по-доброто разбиране на рамките и стратегиите на политиките от всички участници в иновационната екосистема, включително МСП, организации на гражданското общество и академични институции?
- **Подобряване на взаимодействието и сътрудничеството:** Какви мерки могат да бъдат предприети за подобряване на разбирането на междусекторното сътрудничество и за насърчаване на активното участие на бизнеса и гражданското общество в създаването и внедряването на иновации?
- **Изграждане на капацитет:** Какви обучителни програми и на какво ниво следва да бъдат предоставени, за да се подобри капацитетът на организациите на гражданското общество за участие в иновационни инициативи? Какви умения следва да придобият тези организации, за да станат ефективни партньори в консорциуми по „Хоризонт Европа“?
- **Трансфер на знания:** Какви структури на иновационната платформа могат да бъдат създадени, за да се даде възможност за трансфер на специфичен опит и знания към други организации, включително на междурегионално ниво, и да се подкрепи развитието на устойчиви екосистеми за стартиращи предприятия и иновации?
- **Стимулиране:** Какви допълнителни стимули в областта на политиките или финансови стимули могат да бъдат предложени, за да се насърчат МСП да

разглеждат зеления преход като инструмент за конкурентоспособност и да увеличат активното си възприемане на иновации?

- **Трансгранична интеграция:** Какви правни и административни възможности съществуват за създаването на междурегионални центрове за компетентност или хъбове, улесняващи обмена на знания и иновационни практики между регионите?
- **Гражданско участие:** Как може да се насърчи активното участие на НПО в иновационната система, превръщайки ги от пасивни бенефициенти в активни създатели, превръщайки специализираните им знания за потребностите на местната общност и добре функциониращите модели в добавена стойност за иновациите?
- **Синергии с други инициативи:** Как могат да бъдат подобрени прозрачността и синергиите между съществуващите инициативи, без да се нарушават правата на интелектуална собственост, за по-нататъшно развитие на иновационния потенциал на региона? Как проектът DIALOGUE може да синхронизира резултатите си с подобни инициативи в Черноморския регион, като проекта AGREEN и Инвестиционната платформа на Invest Bulgaria, за да се избегне дублиране и да се максимизира ефективността?

Библиография

- Applied Research and Communications Fund 2024. (2025). *Innovation.bg 2024: Innovation and Sustainability for Future Growth*. Applied Research and Communications Fund. Извлечено от https://arcfund.net/wp-content/uploads/2024/12/Innovation_2024_BG_WEB_final.pdf
- Bulgarian Academy of Science. (н.д.). *Bulgarian Academy of Science*. Извлечено от Bulgarian Academy of Science: https://www.bas.bg/?page_id=24441&lang=en
- Bulgarian National Statistical Institute. (2025). Research and Development activity (R&D) - 2024 - preliminary data. Извлечено от https://www.nsi.bg/en/press-release/research-and-development-activity-r-d-8832?utm_source=chatgpt.com
- Council of Ministers of Republic of Bulgaria. (2020). *National Development Programme BULGARIA 2030*. Извлечено от <https://www.mtc.government.bg/sites/default/files/nationaldevelopmentprogrammebulgaria2030-en.pdf>
- Council of Ministers of Republic of Bulgaria. (2024). *Act on Promotion of Research and Innovation*. Извлечено от <https://dv.parliament.bg/DVWeb/showMaterialDV.jsp;jsessionid=88522A0110649888625629EFDB3F2452?idMat=214107>
- Council of Ministers of Republic of Bulgaria. (upd. 2020). *National Strategy for the Development of Scientific Research (NSDSR) 2017 – 2030*. Извлечено от https://www.eufunds.bg/sites/default/files/uploads/opseig/docs/2020-05/1_ScienceStrategy_2030_BG.pdf
- Council of Ministers of Republic of Bulgaria. (upd. 2025). *National Recovery and Resilience Plan (Bulgaria)*. Извлечено от <https://www.strategy.bg/bg/strategy-documents/1522#:~:text=%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5%20%D1%86%D0%B5%D0%BB%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%B2%D1%8A%D0%B7%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%>
- Dobrudzha Agricultural Institute. (н.д.). Извлечено от <https://dai-gt.org/en/dobrudzha-agricultural-institute-is-a-part-of-the-international-scientific-community/>
- European Commission. (н.д.). *European Digital Innovation Hubs Network*. Извлечено от European Digital Innovation Hubs Network: <https://european-digital-innovation-hubs.ec.europa.eu/edih-catalogue/udih-4-eu>
- European Commission: Directorate-General for Research and Innovation. (2025). *ERA Country Report 2024: Bulgaria*. Извлечено от <https://european-research-area.ec.europa.eu/sites/default/files/documents/2025-08/ERA%20Country%20Report%202024%20Bulgaria.pdf>
- European Commission: Directorate-General for Research and Innovation. (2024). *Bulgaria's research and innovation system – A critical moment for reform*. Publications Office of the European Union. Извлечено от <https://data.europa.eu/doi/10.2777/8993818>
- European Commission: Directorate-General for Research and Innovation. (2025). *European Innovation Scoreboard 2025 – Country profile Bulgaria*. Извлечено от https://ec.europa.eu/assets/rtd/eis/2025/ec_rtd_eis-country-profile-bg.pdf
- European Commission: Directorate-General for Research and Innovation. (2025). *Unlocking Bulgaria's research and innovation potential – A roadmap for the system's consolidation – Final report*. Publications Office of the European Union, 2025. doi:<https://data.europa.eu/doi/10.2777/7843388>
- Innovation, E. C.-G. (2025). *Unlocking Bulgaria's research and innovation potential – A roadmap for*

the system's consolidation – Final report. Publications Office of the European Union.
doi:<https://data.europa.eu/doi/10.2777/7843388>

Приложения

Приложение 1: Приоритетни подобласти на определените тематични области по Иновационната стратегия за интелигентна специализация 2021-2027 г. (ИСИС)

I.	Тематична област „Информатика и ИКТ“
	Приоритетни подобласти: • Услуги и системи, базирани на ИКТ; ИКТ подходи в машиностроенето, медицината, творческите и рекреативните индустрии, кръговата и биобазираната икономика, туризма (във връзка с останалите тематични области), включително дигитализация на културно-историческото наследство, образователни и развлекателни игри, телемедицина и телегрижа, и „вградени технологии“; • 3D дигитализация, визуализация и прототипиране; • Интернет на нещата (IoT); • Изкуствен интелект и повишаване на индустриалния и технологичния капацитет за внедряване на ИИ; • Големи/свързани данни, геопространствени данни, анализ и обработка на данни (обработка на данни, „малка“ наука за данни), инструменти за данни, споделяне, обмен, използване и повторно използване на данни, облачни изчисления (Big Data, Grid и Cloud технологии), модели за прогнозиране, базирани на данни; симулация, моделиране и цифрови двойници; • Комуникационни мрежи, включително безжични сензорни мрежи и безжична комуникация/управление; • Киберфизични системи и цифрови двойници; киберсигурност; • Блокчейн технологии; • Системи и услуги в областта на финтех; • Технологии за взаимодействие човек–машина; • Интернет услуги; софтуер като услуга, иновации като услуга и всичко като услуга (SaaS, IaaS, XaaS), сервизни архитектури; уеб, хибридни и нативни приложения; уеббазирани приложения за създаване и функциониране на нови услуги и продукти; • Производство, включително <i>безфабрично (fabless)</i> производство, особено на устройства, продукти и системи, разработени в България.
II.	Тематична област „Мехатроника и микроелектроника“
	Приоритетни подобласти:

- Производство на основни елементи, части, възли и оборудване, вградени в мехатронни системи или представляващи самостоятелно такива системи;
- Машиностроене и уредостроене, включително части, компоненти и системи, с акцент върху универсалната, специализираната, специалната/кибер и сервизната роботика;
- Разработване и производство на електронни и електромеханични компоненти и модули;
- Инженеринг, реинженеринг и удължаване на жизнения цикъл на промишлени машини, оборудване и системи въз основа на платформата „Индустрия 4.0“ и дигитализацията и цифровата трансформация на промишленото производство;
- Проектиране, разработване и производство на системи за роботизирана автоматизация, включително такива, използващи изкуствен интелект; насърчаване на стартирането на серийно производство на български автономни роботи и системи; по-широко внедряване на роботи и автономни технологии в българската промишленост; използване на роботи в сектори с недостиг на работна ръка, като земеделие, хигиенни услуги, повтарящи се ръчни операции и др.;
- Разработване, изследване и прилагане на системи за технологична роботизация, с акцент върху тежки процеси и агресивни среди (заваръчни процеси, леярски системи, обслужване и поддръжка на агресивни и опасни процеси и др.);
- Проектиране и производство на високотехнологични и експортно ориентирани мехатронни продукти с висока добавена стойност, включително в авиокосмическата индустрия и участие в наднационални вериги за създаване на стойност; хибридна валидация на мехатронни системи чрез виртуални и физически прототипи; автомобилна и авиационна мехатроника;
- Интелигентни системи и устройства, включително такива, използващи ИИ; 3D моделиране, проектиране и валидиране на компоненти и системи; 3D печат за промишлени приложения;
- Биомехатроника; биоелектроника – моделиране и характеризиране на пренос на заряд и обработка на сигнали в биологични обекти, като протеини, ДНК и др., за разработване на градивни елементи и прототипи на интегрирани устройства и сензори;
- Системи и технологии в подкрепа на синята икономика;
- Системи и технологии, базирани на мобилност и местоположение;
- Фотоника и технологии за изобразяване;
- Моделиране на устройства от полупроводникови елементи и компоненти, включително вериги и системи, съдържащи конвенционални и неконвенционални субмикронни и наномасштабни устройства — компактни модели, физически модели,

	поведенчески модели, логически модели, системни модели; проектиране на вериги (ECAD), проектиране на топология (ECAD), технологично проектиране (TCAD) и разработване на интегрални схеми и системи — цифрови, аналогови, смесен сигнал, RF; проектиране, разработване, изследване, прототипиране и квалификация на специализирани аналогови и смесено-сигнални интегрални схеми (ASIC), включително защита от EMC и ESD на чип; верификация и тестване на полупроводникови интегрални схеми по време на разработка и производство; • Виртуални технологии за разработване на нови продукти и процеси, виртуално прототипиране и оптимизация; • Проектиране, разработване, характеризиране и прототипиране на MEMS устройства и структури за сензорни, RF, биомедицински, промишлени, земеделски, фармацевтични и други приложения; • Сглобяване и опаковане на полупроводникови чипове; • Анализ на повреди в интегрални схеми, системи, устройства, модули; разработване на софтуер за вградени системи, както и софтуерни решения за проектиране (EDA), включително софтуер с отворен код; • Синтез и характеризиране на нови материали за приложения в микро- и наноелектрониката; • Проектиране, разработване и производство на устройства, оборудване и системи за производство на полупроводници; пилотни линии за експериментирание, разработване и тестване на иновативни процеси, оборудване и технологии; • Моделиране, характеризиране, проектиране и разработване на процеси и технологии за оползотворяване на енергия (energy harvesting), както и проектиране, прототипиране и производство на такива устройства; • Разработване, усъвършенстване и адаптиране на подходи и технологии за ускоряване на разработването на квантови чипове.
III.	Тематична област „Индустрия за здравословен начин на живот, биоикономика и биотехнологии“
	Приоритетни подобласти: • Чисти методи за производство, съхранение, преработка и доставка до крайните потребители на специфични български съставки, агенти и продукти (вкл. кисело мляко, мед и пчелни продукти, хляб, вино, млечни и месни продукти, етерични масла, бира, билки и билкови продукти, козметика); • Производство на инструменти, оборудване и консумативи за медицинска и стоматологична диагностика и терапия и/или участие в наднационални производствени

	вериги; • Персонализирана медицина, диагностика и индивидуални терапии; лекарствени форми и терапевтични решения; • Медицински и здравен туризъм с акцент върху персонализацията (немасов, персонализиран туризъм); • Биотехнологии, пряко подкрепящи здравословния начин на живот; • Въвеждане на иновативни методи в земеделието и аквакултурите без използване на химични пестициди и торове; • Прилагане на нови методи и технологии за устойчиво използване на речни и морски ресурси; • Синя и зелена биобазирана икономика; • Промислени биотехнологии; • ИКТ, приложени в тази тематична област; • In-vitro технологии, тъканно инженерство и регенеративна медицина; • Фотоника и технологии за изобразяване, екрани и дисплейни технологии.
IV.	Тематична област „Нови технологии в творческите и рекреативните индустрии“
	Приоритетни подобласти: • Културни и творчески индустрии, включително дигитализация (според определението на ЕК: архитектура, архиви и библиотечно дело, художествени занаяти, аудиовизуални форми — филм, телевизия, видеоигри и мултимедия — културно наследство, дизайн, включително моден дизайн, фестивали, музика, сценични и визуални изкуства, издателска дейност, радио); • Компютърни и мобилни приложения и игри с образователна, маркетингова и/или развлекателна цел; • Производство на стоки и оборудване, пряко използвани в тези сектори (напр. национални/регионални носии, велосипеди, катерачни стени и други стоки и услуги за алтернативни и екстремни спортове и туризъм, костюми, декори, материали за исторически възстановки, специализирано оборудване и екипировка, печатни издания).
V.	Тематична област „Чисти технологии, кръгова и нисковъглеродна икономика“
	Приоритетни подобласти: • Иновации в производството, съхранението, пестенето, ефективното разпределение и потреблението на енергия, включително от различни възобновяеми енергийни източници; • Разработване на съвременни информационни системи за автономни енергийни

системи;

- Технологии, базирани на водород: производство на водород (с акцент върху зеления водород), съхранение, транспортиране и използване в промишлеността, енергетиката, транспорта и домакинствата;
- Разработване на иновативни устойчиви технологии за интегриране на водорода в промишлените процеси, особено в трудни за декарбонизация сектори, като стомана, цимент и стъкло;
- Разработване и внедряване на технологии, свързани с устойчива мобилност (базирана на батерии и водород), водород и алтернативни горива, свързаната инфраструктура и електромобилността;
- Технологии за ефективно използване на ресурсите, намаляване на опасните вещества, използване на алтернативни суровини и материали, удължаване на жизнения цикъл на продуктите и позволяване на използването им в други производствени процеси и услуги;
- Технологии и методи за нулеви отпадъци за включване на отпадъчни продукти и материали от един производствен процес в други процеси и услуги.

Приложение 2: Интелигентна специализация на България по държава, разпределена по региони, административни и тематични области на ИСИС 2021 – 2027 г.

Планов регион (NUTS II)	Област (NUTS III)	Информатика и ИКТ	Мехатроника	Сектор здравословен начин на живот и биотехнологии	Нови технологии в творческите и рекреативните индустрии	Чисти технологии, кръгова икономика и нисковъглеродна икономика
Северозападен регион	Видин			X	X	X
	Враца		X	X		X
	Ловеч			X	X	X
	Монтана		X	X		X
	Плевен		X	X		X
Югозападен регион	София (град)	X	X			X
	Софийски регион	X		X		X
	Перник			X	X	X
	Кюстендил			X	X	X
	Благоевград	X			X	X
Северен централен регион	Габрово	X	X			X
	Велико Търново			X	X	X
	Разград		X	X		X
	Русе	X	X			X
	Силистра	X	X			X
Южен централен регион	Пловдив	X		X		X
	Пазарджик		X	X		X
	Кърджали		X	X		X
	Смолян		X	X		X
	Хасково	X	X			X
Североизточен регион	Варна	X	X			X
	Добрич		X	X		X
	Търговище		X	X		X
	Шумен			X	X	X

Югоизточен регион	Бургас	X	X			X
	Сливен		X	X		X
	Стара Загора	X	X			X
	Ямбол		X	X		X
Общо за страната		11	19	19	7	28

Приложение 3: Списък на общините, включени в Североизточния регион**Област Варна Област Добрич Област Шумен Област Търговище**

Варна	Добрич (град)	Шумен	Търговище
Аксаково	Добричка	Велики Преслав	Омуртаг
Белослав	Балчик	Върбица	Попово
Бяла (Варна)	Генерал Тошево	Каолиново	Антоново
Ветрино	Каварна	Каспичан	Опака
Вълчи дол	Крушари	Нови пазар	
Девня	Тервел	Смядово	
Долни чифлик	Шабла	Хитрино	
Дългопол		Венец	
Провадия		Никола Козлево	
Суворово			